

Opiskeluaikainen työssäkäynti ja sen vaikutukset

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja
Työ ja yrittäjyys
26/2012

TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖ
ARBETS- OCH NÄRINGSMINISTERIET
MINISTRY OF EMPLOYMENT AND THE ECONOMY

SIMO AHO – SANNA-MARI HYNNINEN –
HANNU KARHUNEN – MARKKU VANTTAJA

Opiskeluaikainen työssäkäynti ja sen vaikutukset

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja
Työ ja yrittäjyys
26/2012

Tekijät Författare Authors Simo Aho, Sanna-Mari Hynninen, Hannu Karhunen, Markku Vanttaja	Julkaisuaika Publiceringstid Date Kesäkuu 2012 Toimeksiantaja(t) Uppdragsgivare Commissioned by Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy Toimielimen asettamispäivä Organets tillsättningsdatum Date of appointment
Julkaisun nimi Titel Title Opiskeluaikainen työssäkäynti ja sen vaikutukset	
Tiivistelmä Referat Abstract Raportti perustuu neljästä yliopistosta 2005 valmistuneille 5 vuotta myöhemmin suunnattuun kyselyyn, työnantajille suunnattuun kyselyyn sekä laajaan edustavaan rekisteriaineistoon. Se täydentää tutkimusryhmän aikaisempia työvoimatutkimukseen perustuvia tuloksia. Opiskelijoiden työssäkäynti on erittäin yleistä. Kyselyn mukaan 63 prosenttia yliopisto-opiskelijoista oli tehnyt ainakin jonkin verran töitä lukukausien aikana. Suuri osa opiskelijoista tekee osa-aikatyötä, mutta enemmistö on kokoaikaisessa työssä, ja samaten enemmistö on toistaiseksi voimassa olevassa työsuhteessa. Huomattava osa opiskelijoista oli samaan aikaan pitkäaikaisessa työsuhteessa tai päätoimisesti töissä. 21–25-vuotiaiden ikäryhmästä tämä osuus oli 21 prosenttia ja osuus kasvoi iän myötä, yli 35-vuotiaista osuus oli 61 prosenttia. Yksityisille yrityksille suunnatun kyselyn mukaan suurin osa yrityksistä (77 prosenttia) pitää hyödyllisenä sitä, että opiskelijalla on työkokemusta jo opintojen ajalta. Erityisesti oman koulutusalan työkokemusta arvostetaan yrityksissä, vaikka työnhakijan opinnot olisivat kesken. Opiskelijatyövoima nähdään yrityksissä joustavana, edullisena ja muuta yrityksen henkilöstöä täydentävänä työvoimana. Muuhun tarjolla olevaan työvoimaan verrattuna etenkin joustavuus on opiskelijoiden kilpailuetu työmarkkinoilla. Suurimmalle osalle opiskeluaikainen työssäkäynti oli ollut toimeentulon kannalta välttämätöntä, mutta kaksi kolmasosaa olisi hakeutunut töihin, vaikka se ei olisikaan ollut toimeentulon kannalta aivan välttämätöntä. Toimeentulon ohella työssäkäyntiin kannustaa se, että siitä on hyötyä myöhemmän työuran kannalta. Yliopistosta valmistuneista viidennes kertoi, että työssäkäynti oli hidastanut valmistumista yli vuodella. Opintojen viivästymiseen työssäkäynti oli kuitenkin harvoin ainoa syy. Enemmistö pitää opiskeluaikaista työtä hyödyllisenä myöhemmän työuran kannalta. Opiskeluaikainen työssäkäynti helpottaa siirtymisessä opinnoista työelämään, mutta sen vaikutus myöhemmän työuran työllisyyteen on pieni. Jos väestön elinikäisiä työuria halutaan pidentää, ei opiskeluaikaisen työssäkäynnin vähentäminen varmaankaan ole kaikkein toimivin keino tähän tavoitteeseen pääsemiseksi. Työ- ja elinkeinoministeriön yhteyshenkilö: Tieto-osasto/Päivi Järvinieniemi, puh. 050 3960 253	
Asiasanat Nyckelord Key words opiskelijoiden työssäkäynti, työura, opintojen kesto	
ISSN 1797-3562	ISBN 978-952-227-661-2
Kokonaissivumäärä Sidoantal Pages 110	Kieli Språk Language Suomi, Finska, Finnish
Julkaisija Utgivare Published by Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy	Vain sähköinen julkaisu Endast som elektronisk publikation Published in electronic format only

Esipuhe

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja/Työ- ja yrittäjyys -sarjassa julkaistaan kolmesta osasta koostuva tutkimusraportti, joka kohdistuu opiskelijoiden työssäkäyntiin ilmiönä sekä sen yksilöllisiä työuria ja työmarkkinoiden toimivuutta koskeviin vaikutuksiin. Tulokset antavat uutta tämentävää tietoa myös julkisuudessa viime vuosina esillä olleesta ongelmakentästä.

Tutkimus kuuluu sektoritutkimuksen neuvottelukunnan (2007–2011) Osaaminen, työ ja hyvinvointi -jaoston syksyllä 2009 käynnistämään hankkeeseen. Sen tarkoituksena on ollut selvittää työmarkkinoiden ja työssä tarvittavan osaamisen kehittämisen välisiä kytköksiä osaavan työvoiman saatavuuden kannalta. Aihekokonaisuutta koskeva tieto palvelee työ- ja koulutuspoliittisia tavoitteita työvoimavarojen riittävydestä, työn tuottavuudesta sekä hyvinvoinnista työssä ja yksityiselämässä.

Aiemmin on julkaistu esiselvitys, johon on koottu eri tieteenalojen tuottamaa tutkimustietoa aihealueelta sekä hahmotettu sen pohjalta uusia tutkimustarpeita (Osaamisen merkitys työvoimavarojen, tuottavuuden ja hyvinvoinnin turvaamisessa – katsaus tutkimuskirjallisuuteen; http://www.hare.vn.fi/upload/Julkaisut/13135/4566_Setu_5-2009.pdf) sekä hankkeen ensimmäisen vaiheen tutkimusraportti (Osaavan työvoiman saatavuus ja osaamisen kehittämisen muodot tulevaisuudessa; http://www.hare.vn.fi/upload/Julkaisut/15733/4596_Setu_6-2010.pdf).

Hankkeen toteuttajaksi valittiin Tampereen yliopiston sosiaalitutkimuksen laitoksen johtama konsortio. Siihen ovat kuuluneet lisäksi Tampereen yliopiston Työelämän tutkimuskeskus (WRC), Turun yliopiston kasvatustieteiden laitos (CELE) ja Jyväskylän yliopiston kansantaloustieteen laitos. Hankkeen vastuuhenkilönä on ollut professori Harri Melin Tampereen yliopistosta. Nyt julkaistavan tutkimusraportin ovat laatineet erikoistutkija Simo Aho (WRC), yliassistentti Sanna-Mari Hynninen (JY), tohtorikoulutettava Hannu Karhunen (JY) sekä erikoistutkija Markku Vantaja (CELE).

Hankkeen ovat rahoittaneet työ- ja elinkeinoministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö ja valtiovarainministeriö. Ohjausryhmänä on toiminut sektoritutkimuksen neuvottelukunnan Osaaminen, työ ja hyvinvointi -jaosto ja vuodesta 2011 lähtien tutkimustyön tilaajien edustajina opetusneuvos Maija Innola (OKM), erityisasiantuntija Laura Vartia (VM), neuvotteleva virkamies Seppo Kangaspunta (TEM) ja allekirjoittanut. Tutkimusraportin sisällöstä vastaavat sen tekijät.

Helsingissä toukokuussa 2012

PÄIVI JÄRVINIEMI

työmarkkinaneuvos

Työ- ja elinkeinoministeriö

Sisältö

Esipuhe.....	5
1 Johdanto.....	9
2 Yliopisto-opiskelijoiden opiskeluaikainen työssäkäynti ja myöhempi työura.....	10
Johdanto.....	10
Tutkimusaineisto	11
Opiskeluaikaisen työssäkäynnin määrä ja työn luonne.....	12
Työssäkäynnin vaikutukset opintoihin ja työuraan	15
Opintojen viivästymiseen vaikuttavia tekijöitä.....	18
Kuinka nopeuttaa opintoja?	21
Opiskeluaikaisen työssäkäynnin yhteys työttömyyteen ja tulotasoon.....	23
Opintomenestys ja myöhempi työura	27
Opiskelunopeuden yhteys myöhempään työuraan.....	32
Valmistumisiän yhteys myöhempään työuraan.....	40
Yhteenveto.....	42
Lopuksi.....	48
Yliopisto-opiskelijoiden työssäkäynti ja myöhempi työura – keskeiset tulokset	50
3 Yritykset opiskelijoiden työllistäjinä ja työssäkäynnin kannattavuus myöhemmän työuran kannalta	53
Johdanto.....	53
Toimintaympäristö opiskelijoiden työssäkäynnin taustalla.....	55
Talouden palveluvaltaistuminen	55
Talousteorian palveluvaltaistumisen takana	56
Osa-aikatyön vastaanottamisen kannustimet.....	57
Opintotuen tulorajat.....	59
Yritysten näkemyksiä opiskelijatyövoiman käytöstä.....	59
Yhteenveto opiskeluaikaisesta työssäkäynnistä yrittäjien sanoin.....	64
Kannattaako työssäkäynti opintojen aikana?	67
Käytetty rekisteriaineisto	68
Havainnollistavia kuvioita rekisteriaineiston pohjalta	71
Tilastolliset tulokset	75
Yhteenveto opiskeluaikaisen työssäkäynnin kannattavuudesta	79
Lopuksi	79
Liitteet	81

4	Kuinka suuri osa opiskelijoista opiskelee päätoimisen työssäkäynnin ohella?	85
	Johdanto.....	85
	Yli 20-vuotiaiden opiskelijoiden päätoimisen työssäkäynnin yleisyys vuonna 2006	86
	Päätoimisesti työssä käyvien opiskelijoiden ryhmän rakenne muihin opiskelijoihin verrattuna	91
	Liitetaulukkoita	93
5	Opiskeluaikaisen työssäkäynnin yleisyys, luonne ja vaikutukset – yhteenvetoa ja pohdintaa	96
	Kuinka yleistä on ansiotyö opintojen ohessa?	96
	Kuinka suuri osa opiskelijoista on päätoimisesti työssä?	97
	Opiskelijoiden työssäkäynnin kannustimet	99
	Kuinka yritykset suhtautuvat opiskelijatyövoiman käyttöön?	99
	Kuinka usein työssäkäynti liittyy omaan opintoalaan?	100
	Työssäkäynnin motiivit.....	100
	Viivästyttääkö opiskeluaikainen työssäkäynti valmistumista?	101
	Viivästyttääkö vai nopeuttaako opiskeluaikainen työssäkäynti työllistymistä koulutusta vastaavaan työhön?	102
	Opiskelijoiden työssäkäynnin työmarkkinavaikutukset	102
	Pidentäisikö opiskeluaikaisen työssäkäynnin väheneminen elinikäisiä työuria ja vähentäisikö se hyvinvointivaltion kestävyysvajetta?	103
	Lopuksi.....	104
	Kirjallisuus	106

1 Johdanto

Tämä raportti kuuluu ”Osaavan työvoiman saatavuus ja osaamisen kehittämisen muodot tulevaisuudessa” tutkimushankkeeseen, joka on sektoritutkimuksen neuvottelukunnan Osaaminen työ ja hyvinvointi -jaoston tutkimusohjelmassa. Ohjelman yleisenä tavoitteena on monitieteisen yhteistyön pohjalta tuottaa uutta työ- ja koulutuspoliittisessa päätöksenteossa ja kehittämishankkeissa sovellettavissa olevaa tietoa. Pyrkimyksenä on tuottaa työmarkkinoiden kysynnän ja tarjonnan kohtaannon parantamisen, työurien yleisen pidentämisen ja työn tuottavuuden kohottamisen kannalta hyödyllistä tietoa.

Hanke on toteutettu Tampereen, Jyväskylän ja Turun yliopistojen yhteistyönä. Vastuullisena johtajana on toiminut professori Harri Melin Tampereen yliopiston yhteiskunnan ja kulttuurin tutkimuksen yksiköstä. Työn ohjaajina ovat toimineet lisäksi professori Jaakko Pehkonen Jyväskylän yliopistosta ja professori Risto Rinne Turun yliopistosta. Tutkijoina ovat tässä raportoidun työn osalta toimineet Simo Aho (TaY), Sanna-Mari Hynninen (JyY), Hannu Karhunen (JyY) ja Markku Vanttaja (TuY). Ahon ja Vanttajan osuuksissa aineiston analyysissä sekä raportin viimeistelyssä on avustanut tutkimussihteeri Ari Mäkiäho (TaY).

Hankkeesta on julkaistu aikaisemmin yksi raportti (Aho ym. 2010). Nyt käsillä olevassa raportissa jatketaan edellisessä aloitettua opiskelijoiden työssäkäynnin ja sen yksilöllisten ja yhteiskunnallisten vaikutusten tutkimusta. Raportti sisältää kolme itsenäistä lukua, joissa kussakin on erilaisiin aineistoihin perustuvien analyysien tuloksia opiskelijoiden työssäkäynnistä sen vaikutuksista. Markku Vanttajan kirjoittama luku ”Opiskeluaikainen työssäkäynti ja myöhempi työura” perustuu neljästä yliopistosta vuonna 2005 valmistuneille viisi vuotta myöhemmin eli vuonna 2010 kohdistettuun kyselyyn. Hannu Karhusen ja Sanna-Mari Hynnisen osuus ”Yritykset opiskelijoiden työllistäjinä ja työssäkäynnin kannattavuus myöhemmän työuran kannalta” perustuu puolestaan työnantajille suunnattuun kyselyyn sekä laajaan rekisteriaineistoon. Simo Aho on analysoinut rekisteriaineiston pohjalta sitä, kuinka suuri osa opiskelijoista on päätoimisesti työssä. Tutkimustehtäviä, aineistoja ja analyysiratkaisuja kuvataan lähemmin kussakin luvussa erikseen.

Lisäksi raportissa esitetään tekijöiden yhdessä laatima yhteenveto, jossa esitellään tässä ja hankkeen edellisessä raportissa saatuja keskeisimpiä tuloksia ja pohditaan, mitä johtopäätöksiä niiden pohjalta voidaan tehdä.

2 Yliopisto-opiskelijoiden opiskeluaikainen työssäkäynti ja myöhempi työura

Markku Vanttaja

Johdanto

2000-luvun poliittisessa keskustelussa usein toistuva teema on ollut työurien pidentäminen. Suomen talouden kestävyys kannalta on pidetty välttämättömänä tehostaa julkisia palveluja ja pidentää kansalaisten työuria sekä alku- että loppupäästä. Varttuneen väen pitäisi hillitä intoaan jäädä eläkkeelle ja jatkaa työelämän palveluksessa entistä kauemmin. Myös työttömyydestä tai sairauksista johtuvia työurien katkoksia pyritään vähentämään. Korkeakouluopiskelijoiden tulisi puolestaan nopeuttaa opintojaan ja siirtyä aiempaa nuorempina koulutustaan vastaaviin töihin. Opin-tojen pitkittyminen on ollut Suomessa huolen aiheena jo vuosikymmeniä, mutta Euroopan Unioniin liittymisen ja kansainvälistymisen myötä pitkiä opiskeluaikoja on alettu pitää entistä suurempana ongelmana, joka heikentää maamme kilpailukykyä.

Kansainvälisesti vertaillen suomalaiset nuoret aloittavat korkeakouluopintonsa muita iäkkäämpinä, opiskelevat kauemmin ja sen vuoksi myös valmistuvat verrat-ten vanhoina. Yhtenä keskeisenä syynä pitkiin opiskeluaikoihin on pidetty opiske-lunaikaista työssäkäyntiä. Opiskelijoiden työssäkäyntiin liittyvässä julkisessa kes-kustelussa on oltu erityisen huolissaan siitä, että opiskelijat tuhlaavat aikaansa ns. ”hanttihommissa”, jotka eivät liity heidän opiskelemiinsa aloihin. Tästä on katsottu olevan haittaa sekä opiskelijalle itselleen että laajemmin työmarkkinoiden toimin-taan. Ongelmallisena on pidetty muun muassa sitä, että vähäistä ammattitaitoa vaa-tivia töitä tehdessään opiskelijat eivät kartuta omaa ammattiosaamistaan ja samalla heidän on arveltu vievän työpaikan sellaisilta työttömiltä, jotka voisivat yhtä hyvin suoriutua kyseisistä työtehtävistä. (Ks. Vanttaja 2010.)

Tilastojen mukaan korkeakouluopiskelijoiden opintojen aikainen työssäkäynti on varsin yleistä kaikkialla Euroopassa, mutta vaihtelua eri maiden välillä on melkoisesti. Muutamia vuosia sitten toteutetussa Eurostudent -tutkimuksessa vertailtiin yli kahdenkymmenen Euroopan maan korkeakouluopiskelijoiden tilannetta ja tulosten perusteella noin puolessa tutkimuksessa mukana olleista maista yli 50 prosenttia opiskelijoista kävi töissä opiskelujen ohessa.¹ Alankomaissa ja Virossa peräti kaksi kolmasosaa opiskelijoista kävi töissä, kun taas Espanjassa, Portugalissa ja

¹ Mukana olivat Itävalta, Bulgaria, Sveitsi, Tsekki, Saksa, Englanti, Viro, Espanja, Suomi, Ranska, Irlanti, Italia, Liettua, Latvia, Alankomaat, Norja, Portugali, Romania, Skotlanti, Ruotsi, Slovenia, Slovakia ja Turkki. Tarkasteltavana oli maasta riippuen joko vuoden 2006 tai 2007 tilanne.

Turkissa työssä käyviä oli vain alle kolmannes. Useimmissa maissa työssäkäynti on yhteydessä opiskelijan kotitaustaan siten, että vähän koulutettujen perheiden jälkeläiset joutuvat muita useammin hakeutumaan töihin rahoittaakseen opintonsa. (Eurostudent 2008.)

Koulutuspoliittisten suunnitelmatekstien perusteella vastavalmistuneen maisterin ideaalimallina näyttää olevan keskimääräistä vauhdikkaammin opinnoistaan selviytynyt nuori. Silti on olemassa varsin niukasti tietoa siitä, onko esimerkiksi työllistymisen kannalta kannattavaa keskittyä pelkästään opiskeluun ja valmistua nopeasti vai olisiko syytä hankkia opintojen hidastumisesta huolimatta runsaasti työkokemusta jo opiskeluaikana. Opintojen pitkittymisestä ja opiskelijoiden työssäkäynnistä on toki olemassa hajanaista tutkimustietoa, mutta kokonaiskuva työssäkäynnin merkityksestä kaipaava täydennystä. Opiskelunaikaista työssäkäyntiä selvittävissä aiemmissa tutkimuksissa on yleensä hankittu tietoa kyselyin ja haastatteluin vielä opiskeluvaiheessa olevilta nuorilta. Opiskelijoiden työssäkäyntiä on kuitenkin syytä tarkastella laajemmasta näkökulmasta ja suunnata katse myös opiskelun jälkeiseen aikaan ja yleisemmin yksilöiden elämänkulkuun ja -tilanteeseen.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on paikata aiempien tutkimusten aukkoja ja monipuolistaa näkökulmaa tarkastelemalla, millainen merkitys opiskelunaikaisella työssäkäynnillä on ollut myöhemmälle työuralle. Tutkimuksessa selvittämme aluksi kuinka paljon ja millaista työtä vuonna 2005 valmistuneet yliopisto-opiskelijat olivat tehneet opiskeluaikanaan. Sen jälkeen tarkastelemme sitä, miten he itse arvioivat työnteon vaikuttaneen opintoihinsa ja myöhempään työuraansa. Lopuksi etsimme vastauksia siihen, millaisia yhteyksiä opiskelunaikaisen työkokemuksen määrällä, opintomenestyksellä ja opintojen nopeudella on ollut työuransa alkupuolella olevien työuraan.

Tutkimusaineisto

Syksyllä 2010 akateemisten ura- ja rekrytointipalveluiden Aarresaari-verkosto lähetti Suomen yliopistoista vuonna 2005 valmistuneille kyselyn, jossa tiedusteltiin heidän työuraansa liittyviä asioita. Uraseurantakyselyn avulla koottiin tietoa mm. valmistuneiden työllisyystilanteesta, työsuhteiden määrästä ja luonteesta, työn ja koulutuksen vastaavuudesta sekä työn vaativuudesta ja palkkatasosta. Jokainen yliopisto tahollaan toteutti kyselyn itsenäisesti, mutta tulosten vertailukelpoisuuden vuoksi kysymykset olivat suurimmaksi osaksi samoja kaikissa yliopistoissa. Jyväskylän, Oulun, Tampereen ja Turun yliopistojen uraseurantakyselyjen yhteyteen liitettiin myös opiskelunaikaista työssäkäyntiä koskeva lyhyt erillinen kysely. Yhdistämällä näistä kahdesta kyselystä saadut tiedot, on mahdollista saada yleistettävää tietoa siitä miten opiskelunaikainen työssäkäynti ja opintojen sujuminen ovat yhteydessä korkeakoulutettujen työmarkkinoilla pärjäämiseen.

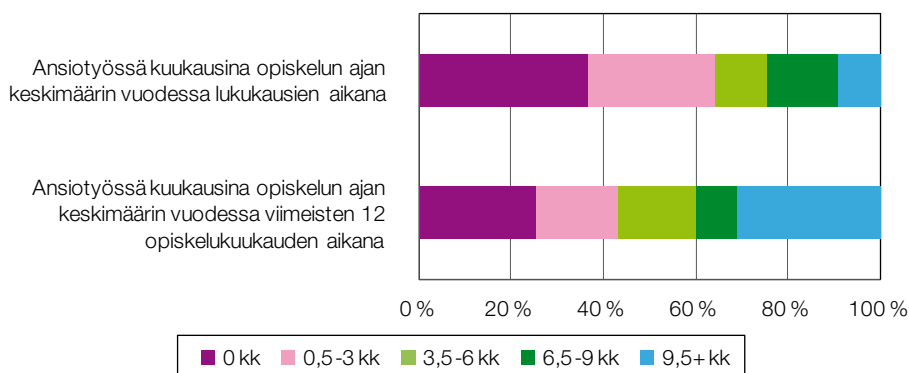
Tutkimuksen kohderyhmänä olevista Jyväskylän, Oulun, Tampereen ja Turun yliopistoista tutkintotodistuksensa sai vuonna 2005 yhteensä 5060 henkilöä. Erilliseen

opiskelunaikaista työssäkäyntiä koskevaan kyselyyn heistä vastasi yhteensä 2282 henkilöä. Vastausprosentti oli 47, mutta vastausaktiivisuus vaihteli jonkin verran yliopistoittain. Korkein vastausprosentti oli Tampereen yliopistosta valmistuneilla (53 %) ja matalin Turun yliopistossa tutkintonsa suorittaneilla (38 %). Oulun yliopistosta valmistuneista kyselyyn vastasi 48 prosenttia ja Jyväskylän yliopistosta valmistuneita 45 prosenttia. Naisten vastausprosentti (48 %) oli jonkin verran miesten vastausprosenttia (41 %) korkeampi. Kokonaisuudessaan vastausprosenttia voidaan pitää kohtuullisena.

Opiskeluaikaisen työssäkäynnin määrä ja työn luonne

Tulosten alustavissa analyyseissä havaitsimme, että kohdeyliopistojen keskinäinen vertailu ei tuottaisi oleellista lisäinformaatiota, joten tarkastelemme seuraavissa kuvioissa ja taulukoissa vastaajia yhtenäisenä joukkona. Työssä käyminen opintojen ohessa on ollut varsin yleistä. Kyselyyn vastanneista vain hieman yli kolmannes (37 %) ei ollut tehnyt lainkaan töitä lukukausien aikana. Selvä enemmistö eli hieman vajaa kaksi kolmannesta (63 %) oli siis tehnyt ainakin jonkin verran töitä lukukausien aikana. Runsas kolmannes (36 %) vastaajista arvioi tehneensä keskimäärin yli 3,5 kuukautta töitä vuosittain lukukausien aikana. Työssä käyminen oli lisääntynyt opintojen loppua kohden. Viimeisten 12 opiskelukuukauden aikana 74 prosenttia vastaajista oli ollut enemmän tai vähemmän myös työelämässä opintojensa ohessa ja vain neljännes vastaajista (26 %) ei ollut tehnyt lainkaan töitä.

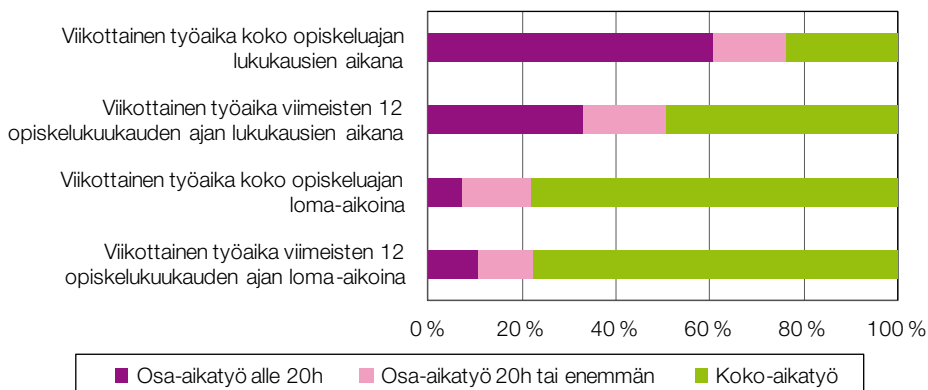
Kuvio 2.1. Vuonna 2005 yliopistoista valmistuneiden henkilöiden työssäkäynnin määrä opiskeluaikana

Useimmiten opiskelijat olivat tehneet lukukausien aikana osa-aikatöitä (76 %). Vajaa neljännes (24 %) opiskeluaikanaan työssä olleista oli tehnyt koko-aikatyötä, joten heidän voi sanoa opiskelleen työn ohessa eikä päinvastoin. Loma-aikoina noin 80

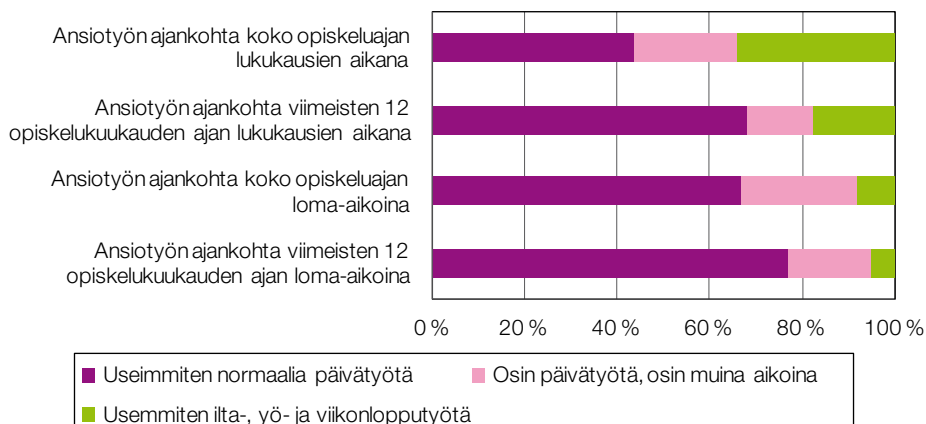
prosenttia vastaajista oli käynyt koko-aikatyössä. Lähes puolella työllisistä opiskelijoista viimeisen 12 opiskelukuukauden aikana viikoittainen työaika oli ollut koko-aikatyötä.

Kuvio 2.2. Työllisten opiskelijoiden työaika

Yliopisto-opiskelijat ovat työntajien näkökulmasta helppoa ja joustavaa reservityövoimaa, joka on valmiina tarttumaan töihin silloin kun on tarvetta. Toisaalta he pystyvät helposti palaamaan opintojen pariin työllisyystilanteen heikentyessä. Opiskelijat voivat olla myös muita työnhakijoita halukkaampia ottamaan vastaan esimerkiksi lyhytkestoisia ilta-, yö- ja viikonlopputöitä. Jos tarkastellaan koko opiskeluajan työssäkäyntiä, niin ilta-, yö- ja viikonlopputöiden tekeminen on ollut varsin yleistä, sillä noin kolmannes vastaajista oli tehnyt useimmiten niitä. Sen sijaan loma-aikoina ja opintojen loppuvaiheessa ilta-, yö- ja viikonlopputöissä käyminen on ollut huomattavasti harvinaisempaa. Tuolloin niitä oli tehnyt vain vajaa viidennes vastaajista. Opiskelujen loppuvaiheessa ja varsinkin lomien aikana tehdään siis yleensä normaalia päivätyötä. Lomien aikana päivätyötä oli tehnyt kaksi kolmasosaa (67 %) vastaajista, mutta vajaa puolet (44 %) oli tehnyt useimmiten normaalia päivätyötä myös lukukausien aikana työskennellessään. Opintojen loppuvaiheessa jo peräti 70 prosenttia työssäkävivistä opiskelijoista oli tehnyt normaalia päivätyötä. Opiskelijoille on myös riittänyt pätkätöitä osin siitä syystä, että lyhytkestoisten työtehtävien ja osa-aikatyön vastaanottaminen ei ole taloudellisesti kannattavaa valtaosalle työttömistä työnhakijoista. Työttömän ei kannata hakeutua lyhyisiin työsuhteisiin, jos hän joutuu jokaisen pätkätöiden päättymisen jälkeen selvittämään tulojaan ja odottamaan viikkokausia viranomaisten päätöksiä myönnettävistä sosiaalietuuksista.

Kuvio 2.3. Opiskelijoiden työssäkäynnin ajankohta opintojen eri vaiheissa

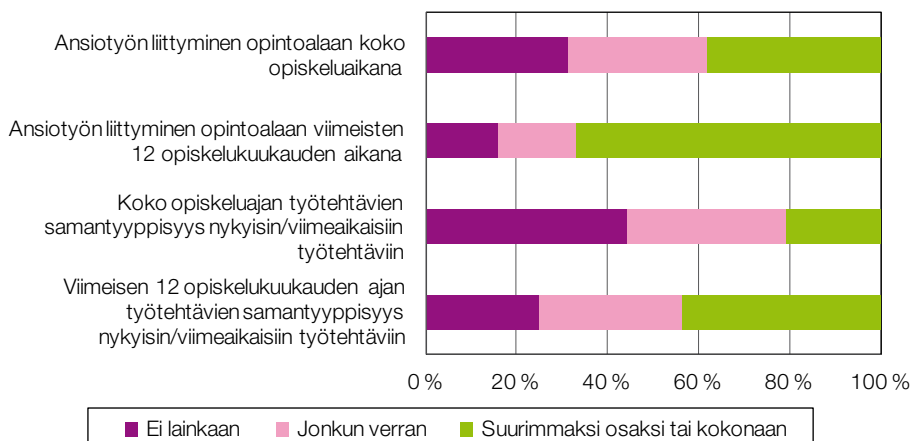

Olettamus siitä, että opiskelijat työskentelevät yleensä tehtävissä, jotka eivät liity heidän opintoalaansa, on virheellinen. Lähes 70 prosenttia vastaajista oli tehnyt opiskeluaikanaan töitä, jotka liittyivät enemmän tai vähemmän heidän opiskelemaansa alaan. Omaan koulutusalaan liittyvissä tehtävissä työskentely oli erityisen yleistä aivan opintojen loppuvaiheessa. Tuolloin valtaosa eli 84 prosenttia vastaajista oli ollut töissä, jotka liittyivät ainakin jonkin verran heidän opintoalaansa. Peräti kahdella kolmasosalla (67 %) työtehtävät olivat olleet suurimmaksi osaksi tai kokonaan heidän opiskelemaansa alaan liittyviä.

Huomattavan monet olivat vielä viisi vuotta valmistumisensa jälkeen samantyyppisissä työtehtävissä, joita olivat tehneet opiskelujen ohessa ja varsinkin opintojen loppuvaiheessa. Kolme neljäsosaa (75 %) vastaajista työskenteli tehtävissä, jotka olivat ainakin jonkin verran samantyyppisiä kuin ne työt, joita he olivat tehneet viimeisen opiskeluvuotensa aikana. Vajaalla puolella vastaajista (44 %) nykyiset työtehtävät vastasivat suurimmaksi osaksi tai kokonaan niitä viimeisen opiskeluvuoden aikana tehtyjä työtehtäviä.

Tulokset osoittavat suomalaisten opiskelijoiden siirtyvän työelämään joustavasti jo opintojen loppuvaiheessa. Huoli opintojen pitkittymisestä onkin jossain määrin aiheeton, sillä opintojen loppuvaiheessa varsin monet ovat opiskelijastatuksestaan huolimatta jo työssäkäyviä veronmaksajia. Kysymys on heidän kohdallaan oikeastaan työn ohella opiskelusta eikä päinvastoin.

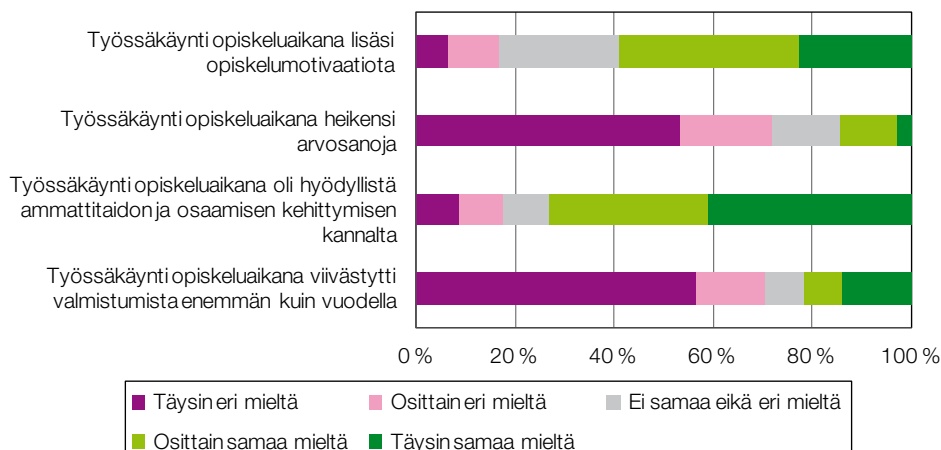
Kuvio 2.4. Opiskeluaikeisen työn liittyminen opintoalaan ja nykyiseen työhön

Työssäkäynnin vaikutukset opintoihin ja työhöuraan

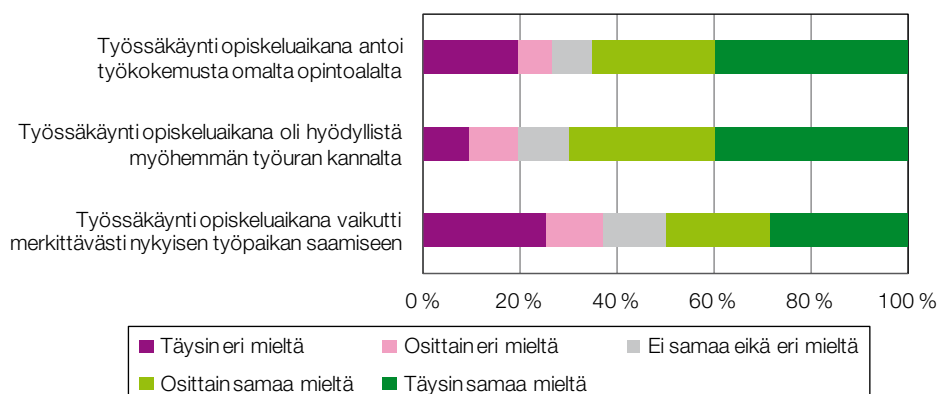
Opiskeluaikainen työssäkäynti on monille toimeentulon kannalta välttämätöntä. Toimeentulon ja elintason kohenemisen ohella työssäkäynnillä on myös lukuisia muita vaikutuksia opiskelijoiden elämään. Vaikutukset ovat huomattavasti useammin myönteisiä kuin kielteisiä (ks. kuvio 2.5). Vain pieni vähemmistö vastaajista näki työssäkäynnissä olleen kielteisiä puolia. Lähes kolme neljäsosaa (73 %) vastaajista piti työssäkäyntiä ammattitaidon ja osaamisen kehittymisen kannalta hyödyllisenä asiana. Alle kymmenesosa (8 %) vastaajista katsoi, ettei työssäkäynnistä ollut ammattitaidon kehittymisen kannalta mitään hyötyä. Reilusti yli puolet vastaajista (59 %) totesi työssäkäynnin lisänneen myös opiskelumotivaatiota. Työssäkäynti ei ollut vastaajien mielestä yleensä heikentänyt opintomenestystä. Noin 12 prosenttia oli osittain samaa mieltä siitä, että työssäkäynti heikensi heidän arvosanojaan, mutta täysin vakuuttuneita työssäkäynnin yhteydestä arvosanojensa heikentymiseen oli vain alle 3 prosenttia vastaajista. Useimpien mielestä työssäkäynti ei ollut myöskään viivästyttänyt merkittävästi opintoja. Vain viidennes (21 %) vastaajista oli osittain tai täysin samaa mieltä siitä, että työssäkäynti oli viivästyttänyt valmistumista yli vuodella.

Kuvio 2.5. Työssäkäynnin vaikutukset opiskeluun

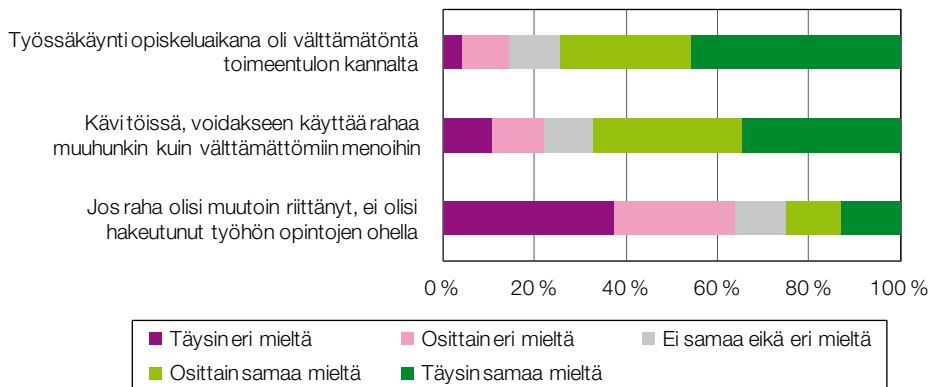
Edellä kerrottuihin tuloksiin nähden johdonmukaista on, että kaksi kolmasosaa (65 %) vastaajista katsoi opiskelunaikaisen työssäkäynnin kartuttaneen oman opintoalan työkokemusta. Vielä suurempi osa vastaajista (70 %) näki opiskelunaikaisesta työssäkäynnistä olleen jonkinlaista hyötyä myöhemmän työuran kannalta. Alle viidennes vastaajista oli sitä mieltä, ettei työssäkäynnistä ollut etua myöhemmän työuran kannalta. Yksi keskeinen hyöty näyttää olleen ainakin se, että työkokemuksesta oli hyötyä työpaikan saamisessa opiskelujen päättymisen jälkeen. Tasan puolet vastaajista totesi opiskelunaikaisen työssäkäynnin vaikuttaneen nykyisen työpaikan saamiseen.

Kuvio 2.6. Työssäkäynnin vaikutukset myöhempään työuraan

Julkisuudessa on usein esitetty opintojen nopeuttamisen ja tehostamisen keinona sitä, että opiskelijoiden tulisi siirtyä elämään lainarahalla, jotta heidän ei tarvitsisi käydä työssä, vaan he voisivat keskittyä päätoimisesti opiskeluun. Ajatus perustuu olettamukseen, jonka mukaan opiskelijoiden työssäkäynnin ainoa motiivi on toimeentulon turvaaminen. Lisäksi se perustuu näkemykseen siitä, että opiskeluaika on oma erillinen elämänvaiheensa, jolloin täytyy keskittyä pelkästään opiskeluun. Suurimmalle osalla vastaajista (74 %) työssä käyminen opintojen ohessa olikin ollut toimeentulon kannalta välttämätöntä. Vain 15 prosenttia vastaajista ei pitänyt työssäkäyntiä opiskeluaikana toimeentulon kannalta tarpeellisenä. Kaksi kolmasosaa totesi käyneensä töissä myös sen vuoksi, että voisi käyttää rahaa muuhunkin kuin välttämättömiin menoihin. Silti tärkeää muistaa, etteivät opiskelijat käy työssä vain turvatakseen toimeentulonsa ja ansaitakseen rahaa, vaan työntekoa ja työkokemuksen kartuttamista pidetään ylipäättään tärkeänä asiana. Vain neljännes vastaajista arvioi, ettei olisi hakeutunut työhön opiskeluaikanaan, jos rahat olisivat muutoin riittäneet. Selvä enemmistö (64 %) olisi siis saattanut hakeutua töihin opiskelujen ohella, vaikka se ei olisikaan ollut toimeentulon kannalta aivan välttämätöntä. Opiskelijoiden suhteellisen vähäinen kiinnostus opintolainan nostamista kohtaan ei näin ollen johdu ainoastaan haluttomuudesta elää lainarahalla tai siitä, että he epäilisivät omaa työllistymistään ja lainan takaisinmaksukykyä. Kyse on enemmänkin siitä, että opiskelijat investoivat omaan tulevaisuuteen lainarahan sijasta mieluummin hankkimalla työkokemusta, joka parantaa heidän työllistymismahdollisuuksiinsa opintojen jälkeen. Työssä käyminen tarjoaa opiskelijoille elintason kohenemisen lisäksi myös parempia tulevaisuuden näkymiä. Opiskelijan kannalta olisi epärationaalista välttää työssäkäyntiä ja elää sen sijaan velkarahalla, koska samalla hän heikentäisi omaa kilpailuasemaansa työmarkkinoilla.

Kuvio 2.7. Työssäkäynti ja toimeentulo

Opintojen viivästymiseen vaikuttavia tekijöitä

Opintojen pitkittyminen on jo kauan ollut koulutuspoliittisena huolen aiheena Suomessa. (Ks. Vanttaja 2010.) Sen vuoksi halusimme tietää, millaiset seikat erityisesti viivyttivät opintojen valmistumista. Esitimme kyselylomakkeessa luettelon julkisessa keskustelussa ja tutkimuksissa usein esiin nostetuista seikoista, joiden on katsottu jarruttavan opintojen etenemistä ja viivästyttävän opiskelijoiden valmistumista tavoiteajassa. Poimimme kyselyyn vastanneiden joukosta henkilöt, joiden opinnot olivat opintojen aloittamisvuoden perusteella kestäneet selvästi tavanomaista kauemmin. Taulukossa 2.1. ovat mukana ennen vuotta 1998 opintonsa aloittaneet ja vuonna 2005 opintonsa päättäneet korkeakoulutetut (n=383). Käytännössä kysymys on siis reilusti yli 7 vuotta yliopistotutkintoaan suorittaneista henkilöistä. Työssä käyminen on vaihtoehtoina olleista seikoista mainittu selkeästi useimmin opintoja viivästyttäneenä tekijänä. Noin neljällä viidestä vastaajasta (78 %) työssäkäynti oli vaikuttanut ainakin jonkin verran opintojen viivästymiseen ja puolella (51 %) vastaajista työssäkäynti oli hidastanut huomattavasti opintoja. Työssä käynnin ohella yleisimpinä opintoja huomattavasti hidastaneina tekijöinä vastaajat ovat pitäneet riittämätöntä opinto-ohjausta, perheenperustamista ja lasten saamista, toimeentulovaikeuksia sekä heikkoa opiskelumotivaatiota ja kokemusta väärällä alalla opiskelemisesta.

Taulukko 2.1. Pitkään opiskelleiden korkeakoulutettujen arvioita opintojensa pitkittymisen syistä

Opintoja viivyttäneet tekijät	Opiskelijat joiden opinnot olivat pitkittyneet				
	Ei lykännyt valmistumisaikaa	Lykkäsi valmistumisaikaa vähän	Lykkäsi valmistumisaikaa huomattavasti	Ei osaa sanoa	Yht.
Ajankäyttöön liittyvät syyt					
Työssäkäynti	20 %	27 %	51 %	2 %	100 %
Aikaa vievä harrastus (järjestötoiminta, urheilu jne.)	81 %	14 %	5 %		100 %
Varusmies- tai siviilipalveluksen suorittaminen	91 %	6 %	2 %	1 %	100 %
Vaihto-opiskelu	82 %	15 %	3 %	1 %	100 %
Yliopistoon liittyvät syyt					
Riittämätön opinto-ohjaus	53 %	30 %	15 %	2 %	100 %
Opintojen järjestelyihin liittyvät ongelmat	71 %	19 %	9 %	1 %	100 %
Opiskelutaitoihin ja -motivaatioon liittyvät syyt					
Kokemus väärällä alalla opiskelemisesta	72 %	17 %	10 %	1 %	100 %
Heikko opiskelumotivaatio	50 %	37 %	11 %	1 %	100 %
Opiskelutaitojen puute	69 %	26 %	4 %	0 %	100 %
Taloudellisiin vaikeuksiin liittyvät syyt					
Opintotuen loppuminen	80 %	9 %	9 %	1 %	100 %
Toimeentulovaikeudet	71 %	16 %	13 %		100 %
Opintoetuuksiin liittyvät syyt					
Halu jatkaa opintotuen saamista	95 %	3 %	1 %	1 %	100 %
Halu säilyttää opiskelijatuuksia (opiskelija-asunto, matka-alennukset, ateriaetu, terveydenhuolto, yms.)	77 %	19 %	2 %	1 %	100 %
Henkilökohtaiset syyt					
Perheen perustaminen ja lasten saanti	76 %	9 %	15 %	1 %	100 %
Sairaus	88 %	8 %	3 %	1 %	100 %
Halu jatkaa huoletonta opiskelijaelämää	76 %	17 %	5 %	2 %	100 %
Haluttomuus ottaa tutkintotodistusta ulos ennen riittävän hyvän työpaikan saamista	91 %	5 %	2 %	2 %	100 %
Tulevaisuuteen liittyvä näköalattomuus	68 %	21 %	9 %	2 %	100 %
Muut syyt					
Jonkin muun syyn vaikutus opintojen viivästymiseen	70 %	7 %	16 %	7 %	100 %

Lähes puolet pitkään opiskelleista (45 %) katsoi riittämättömän opinto-ohjauksen olleen ainakin jossain määrin syynä opintojensa viivästymiseen. Opintojen järjestelyihin liittyvät ongelmat olivat hieman yli neljänneksen (28 %) mielestä pitkittäneet opintoja. Molempiin seikkoihin yliopistot voivat periaatteessa vaikuttaa omilla toimenpiteillään. Yliopistoissa tiedostetaan varsin hyvin, että opintojen ohjaukseen

ja opetuksen kehittämiseen tulisi panostaa enemmän, jotta opiskelijat valmistuisivat tavoiteajassa ja saisivat myös riittävät eväät työelämää varten. Hyvien tavoitteiden toteuttamista jarruttavat opetusresurssien ja ajan puute. Samalla kun opiskelijamäärät ovat viime vuosikymmeninä kasvaneet suomalaisessa yliopistolaitoksessa, on opetushenkilökunnan määrä pysynyt lähes ennallaan. Kahdessakymmenessä vuodessa yliopistossa suoritettujen tutkintojen määrä on lähes kaksinkertaistunut. Opiskelijamäärien kasvu on ollut erityisen nopeaa 1990-luvun alun laman jälkeen. Keskeistä on huomata myös se, että opiskelijamäärän kasvun lisäksi opiskelijajoukko on entistä heterogeenisempää väkeä, mikä on lisännyt edelleen tarvetta opetuksen yksilölliseen räätälöintiin, opinto-ohjauksen kehittämiseen ja uudenlaisen opetuksen organisointimuotojen käyttöönottoon. Opiskelijoiden työssäkäynti vaikuttaa toisaalta yliopistojen toimintaan siten, että opetukseen kohdistuu painetta järjestää kurssit niin, että työssäkäynti ja opiskelu voidaan sovittaa yhteen. Kun lisäksi yliopistoissa on viime vuosina toimeenpantu useita laajoja uudistuksia, jotka ovat syöneet henkilökunnan työaikaa, ovat mahdollisuudet keskittyä yliopistojen perustehtäviin eli opetukseen ja tutkimukseen entisestään heikentyneet. (Vantaja 2010, 33-42.)

On ymmärrettävää, että opinnot hidastuvat, jos opiskelu tuntuu liian työläältä ja vaativalta, opiskelija ei ole aidosti kiinnostunut opiskelemastaan alasta tai alan tulevaisuus näyttää heikolta. Siksi ei olekaan yllättävää, että yleisimpiä opintojen viivästymiseen johtaneita syitä ovat myös heikko opiskelumotivaatio (48 %), opiskelutaitojen puute (30 %) tulevaisuuden näköalattomuus (30 %) ja väärällä alalla olemisen kokemus (27 %). Vaikka opiskeluaikainen työssäkäynti on yleisin opintoja hidastava tekijä, voi opiskelumotivaation puutetta tai väärälle alalle ajautumisen kokemusta pitää huomattavasti ongelmallisempina opintojen pitkittymisen syinä. Monen kohdalla ne johtavat opintojen keskeyttämiseen tai opintojen jatkuessakin ehkä haluttomuuteen hakeutua valmistumisen jälkeen oman koulutusalan töihin, jolloin kyseinen koulutus merkitsee hukkainvestointia sekä yksilön itsensä että yhteiskunnan kannalta.

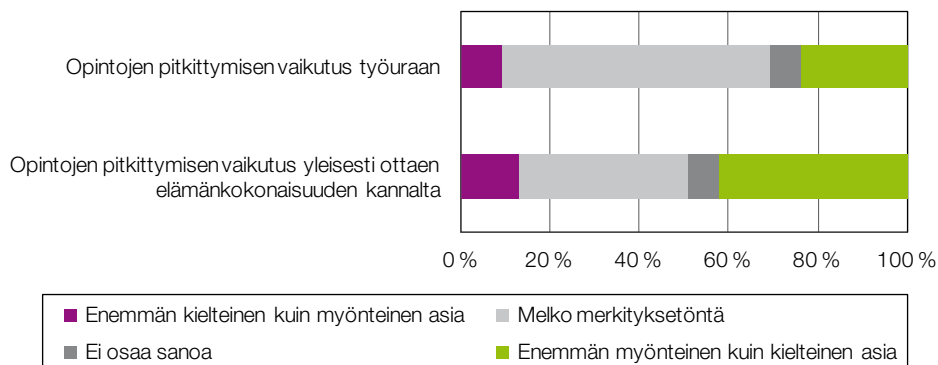
Tutkimushankkeemme ensimmäisessä vaiheessa kävimme läpi opintojen pitkittymisen teemaan liittyvää julkista keskustelua. Aineistona oli Helsingin Sanomissa viimeisen kahden vuosikymmenen aikana aiheesta julkaistut kirjoitukset. Lehtartikkeleissa ja mielipidekirjoituksissa suomalaisten nuorten pitkien opiskeluaikojen ja opintojen viivästymisen saatettiin olettaa johtuvan halusta jatkaa huoletonta opiskelijaelämää tai pyrkimyksestä säilyttää erilaisia opiskelijaetuuksia ja alennuksia. Nyt tekemämme kyselyn mukaan ne olivat kuitenkin varsin harvoin aiheuttaneet opintojen huomattavaa pitkittymistä. Vain 5 prosenttia vastaajista totesi, että halu jatkaa vapaata ja huoletonta opiskelijaelämää oli viivästyttänyt huomattavasti valmistumista. Pyrkimys säilyttää opiskelijaetuuksia oli puolestaan lykännyt valmistumisaikaa huomattavasti vain kahdella prosentilla vastaajista. Mainitut syyt olivat silti noin viidenneksen kohdalla olleet ainakin jossain määrin opintojen viivästymisen syinä. Myös opintotuen loppuminen oli noin viidenneksen (18 %) kohdalla

pitkittänyt opintoja ainakin jonkin verran. Harvinaisimpia syitä opintojen venymiseen olivat sairastaminen (10 %), haluttomuus ottaa tutkintotodistus ulos ennen riittävän hyvän työpaikan saamista (7 %), varusmiespalvelus (8 %), halu jatkaa opintotuen saamista (4 %).

Kuinka nopeuttaa opintoja?

Julkista keskustelua seurattaessa saa sen vaikutelman, että opintojen pitkittymisessä on kysymys suuresta yhteiskunnallisesta ongelmasta. Työuransa alkuvaiheessa olevien maisterien vastausten perusteella asia näyttää varsin toisenlaisena. Vastajat eivät yleensä pitäneet opintojen pitkittymistä kovin merkityksellisenä asiana sen enempää myöhemmän työuran kuin yleisemmin ottaen elämäkokonaisuuden kannalta. Työuran kannalta opintojen pitkittymistä piti melko merkityksettömänä 60 prosenttia vastaajista. Lähes neljännes (24 %) vastaajista katsoi pitkistä opiskeluaikasta olevan jopa enemmän hyötyä kuin haittaa. Ainoastaan alle kymmenesosan (9 %) mielestä opintojen pitkittymisellä oli kielteinen vaikutus työuraan. Varsin monet (42 %) pitivät pitkää opiskeluaikaa yleisesti ottaen elämäkokonaisuuden kannalta enemminkin myönteisenä kuin kielteisenä asiana ja lähes samankokoinen joukko vastaajista (38 %) piti asiaa melko merkityksettömänä. Ainoastaan 13 prosenttia koki opintojen pitkittymisellä olevan elämäkokonaisuuden kannalta enemmän kielteisiä kuin myönteisiä vaikutuksia.

Kuvio 2.8. Opintojen pitkittymisen merkitys

Vaikka viime vuosikymmenen puolivälissä opintonsa päättäneet nuoret aikuiset eivät yleisesti ottaen katsoneetkaan opiskelleensa liian hitaasti, on silti suomalaisessa koulutuspolitiisessa keskustelussa yliopisto-opiskelijoiden opiskeluaikojen pitkittymistä pidetty erityisenä ongelmana ja sen ratkaisemiseksi on esitetty lukuisia erilaisia keinoja. Viime vuosina julkisuudessa on esitetty yhä enemmän näkemyksiä, joiden mukaan nykyisessä maksuttomassa järjestelmässä ei ole painetta

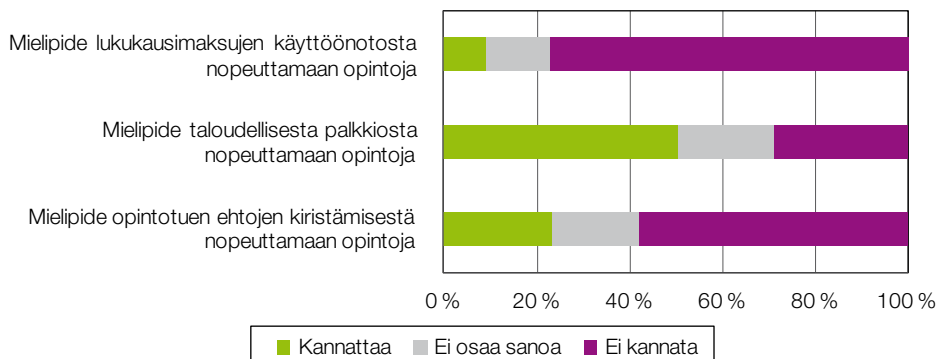
valmistua nopeasti. Ehdotuksia osittaisesta opintojen maksullisuuteen siirtymisestä on tullut sekä yliopistojen että opetusministeriön suunnalta. Korkeakouluopintojen lyhentämistä pohtineen opetusministeriön työryhmän (OPM 2003) mielestä ainakin ylimääräiset ja tutkintoon kuulumattomat opinnot tuli asettaa maksullisiksi, jotta opiskelijoiden halukkuus venyttää tutkintoja tarpeettomasti vähenisi. Ehdotus ei kuitenkaan toistaiseksi ole toteutunut.

Myös eräät yliopistojen professorit ovat ehdottaneet opintojen maksullisuuteen siirtymistä. Esimerkiksi keväällä 2007 laatimassaan kannanotossa kuuden asiantuntijan ryhmä² moitti Suomen yliopistolaitosta hajanaiseksi ja keskinkertaiseksi. Heidän mielestään koulutuksen ja tutkimuksen laadun kohentamiseksi yliopistot pitäisi saada aidosti kilpailemaan rahoituksestaan. Yliopistojen haluttiin erikoistuvan vahvuuksiinsa ja niistä tuli lakkauttaa heikot alat, jolloin saataisiin harvempia koulutusaloja ja vahvempia yksikköjä. Asiantuntijaryhmän mielestä opiskelijoista oli tehtävä lukukausimaksujen ja opintoseteleiden avulla tehokkaasti opiskelevia ja vaativia asiakkaita. Normiaikaa nopeampi opiskelu voitaisiin heidän mielestään palkita antamalla opiskelijalle mahdollisuus muuttaa säästyneet opintosetelit kannustus-palkkioksi. Lukukausimaksuja on toisaalta perusteltu myös sillä, että korkeakoulututkinnon suorittanut hyötyy koulutuksestaan lisääntyvinä tuloina myöhemmin työelämässä. Näin ollen osa koulutuksen kustannuksista voitaisiin siirtää hyötyjien maksettaviksi. (Ks. Vanttaja 2010.)

Lukukausimaksuihin siirtyminen vaikuttaa olevan lähinnä pienen vähemmistön suosima ajatus, joka ei Suomen kaltaisessa koulutuksen tasa-arvoon nojaavassa maassa ole saanut kovin laajaa kannatusta. Työuransa alkuvaiheessa olevien korkeakoulutettujen keskuudessaakaan tukea ajatukselle ei näytä juuri löytyvän. Kyselymme vastanneista suurin osa (77 %) vastusti ajatusta lukukausimaksujen käyttöönotosta. Ainoastaan 9 prosenttia vastaajista oli ehdotuksen kannalla ja loput 14 prosenttia eivät osanneet sanoa kantaansa asiaan. Kovin moni ei pitänyt myöskään opintotuen ehtojen kiristämistä hyvänä opintojen nopeuttamisen keinona. Reilusti yli puolet (58 %) vastusti ja vain vajaa neljännes (23 %) kannatti opintotuen ehtojen kiristämistä, jotta opiskeluaikat saataisiin lyhenemään. Sen sijaan noin puolet (51 %) vastaajista tuntui luottavan kannustavampiin keinoihin opintoaikojen lyhentämisessä kannattamalla jonkinlaisten taloudellisten palkkioiden antamista ripeästi opiskelleille. Tämän kysymyksen suhteen vastaajat jakautuivat kuitenkin selkeämmin kahtia, sillä vajaa kolmannes (29 %) vastaajista ei pitänyt nopeasti valmistuneiden palkitsemista tarpeellisenä. Viidennes vastaajista ei osannut ottaa kantaa asiaan.

2 Asiantuntijaryhmään kuuluivat Professori Bengt Holmström, professori Seppo Honkapohja, akatemiaprofessori Olli Kallioniemi, toimitusjohtaja Martti Mäenpää, akatemiaprofessori Leena Palotie ja kansleri Kari Raivio.

Kuvio 2.9. Mielenpitoja opintojen nopeuttamiskeinoina

Opiskeluaikaisen työssäkäynnin yhteys työttömyyteen ja tulotason

Opiskeluaikaisella työssäkäynnillä on pitkälle myöhempään työuraan ulottuvia vaikutuksia. Seuraavassa taulukossa on tarkasteltu opiskeluaikaisen työssäkäynnin määrän yhteyttä eräisiin myöhemmän työuran indikaattoreihin. Taulukosta on syytä nostaa esiin muutamia keskeisiä havaintoja, jotka osoittavat opiskeluaikaisella työssäkäynnillä olleen myöhemmän työuran kannalta myönteisiä vaikutuksia. Opiskelijansa ohessa töissä käyneet ovat valmistumisensa jälkeen työmarkkinoilla selvästi paremmassa asemassa kuin kokonaan opiskeluun keskittyneet ja vähäisen työkokemuksen turvin työelämään siirtyneet korkeakoulutetut. Myönteiset vaikutukset näkyvät erityisesti korkeampina tuloina ja pienempänä työttömyysriskinä.

Opiskeluaikanaan jatkuvasti työssä käyneiden (9,5+ kk/vuosi) bruttotulot kuukaudessa ovat keskimäärin selvästi korkeammat kuin vähemmän töitä tehneillä. Tämä näkyy hyvin työkokemuksen suhteen ääripäitä vertailtaessa. Jatkuvasti työtä tehneiden kuukausipalkka oli lähes 500 euroa korkeampi kuin ei lainkaan työssä käyneillä. Opiskeluaikanaan runsaasti työtä tehneiden keskuudessa myös työttömyyskokemukset ovat huomattavasti harvinaisempia kuin muilla. ”Ei lainkaan” työssä käyneistä peräti 40 prosenttia oli ollut jossakin vaiheessa valmistumisensa jälkeen työttömänä. Jatkuvasti työtä tehneiden joukossa työttömänä olleiden osuus oli noin puolet pienempi eli 19 prosenttia. Opiskeluaikanaan jatkuvasti työtä tehneistä ainoastaan 3 prosenttia oli ollut valmistumisensa jälkeen yhteensä yli vuoden työttömänä. Lukukausien aikana päätoimisesti opiskelleiden keskuudessa yli vuoden työttömänä olleiden osuus oli heihin verrattuna nelinkertainen (12 %).

Opiskeluaikaisen työssäkäynnin määrällä ei kuitenkaan näytä olevan kovin suurta yhteyttä siihen, missä määrin työt ovat vaativuudeltaan vastanneet koulutusta. Jo opiskeluaikanaan runsaasti työtä tehneet ovat ymmärrettävästi ehtineet olla hie- man muita pidempään koulutusta vastaavassa työssä, mutta kovin merkittävänä

eroa ei voi pitää. Ylipäätään voi todeta suomalaisten maisterien sijoittuvan varsin hyvin vaativuudeltaan koulutustaan vastaaviin työtehtäviin. Jo työuran alkuvaiheessa noin kaksi kolmesta (64–71 %) sijoittui tehtäviin, jotka vastasivat vaativuudeltaan heidän koulutustaan. Työkokemuksen määrästä riippumatta noin neljä viidestä (82–89 %) katsoi myös nykyisen työnsä vastaavan vaativuudeltaan heidän koulutustaan.

Taulukko 2.2. Opiskeluaikaisen työnteon määrä ja myöhemmän työuran indikaattorit

		1. työn vaativuus vastasi koulutusta	Nyk. työn vaativuus vastaa koulutusta	Nykyisen brutto- palkan keskiarvo	Vuodet koulutusta vasta- vassa työssä	Työttö- mänä olleiden osuus	Työttö- mänä yli vuoden olleiden osuus
Ansiotyössä	0 kk	69	86	3232	4,1	40	12
kuukausina							
opiskelun ajan	0,5-3 kk	70	89	3357	4,2	42	7
keskimäärin	3,5-6 kk	71	87	3217	4,4	35	4
vuodessa	6,5-9 kk	64	86	3571	4,4	28	5
lukukausien							
aikana	9,5+ kk	67	82	3697	4,4	19	3

Eniten etua työmarkkinoilla näyttää olevan siitä, että on tehnyt opiskeluaikanaan koko-aikatyötä. Osa-aikatyötä ja koko-aikatyötä opiskeluaikanaan tehneiden myöhempää työuraa vertailtaessa pätevät jokseenkin samat päätelmät kuin edellä. Mitä enemmän on tehnyt opiskeluaikanaan töitä, sitä suurempi on myöhempi kuukausipalkka ja sitä pienempi on työttömyysriski. Lukukausien aikana keskimäärin alle 20 tuntia viikossa osa-aikatyötä tehneiden bruttokuukausipalkka oli 475 euroa pienempi kuin koko-aikatyötä opiskeluaikanaan tehneillä. Samojen ryhmien välillä on selkeä ero myös työttömyysriskin suhteen. Osa-aika työtä tehneistä 39 prosenttia oli ollut valmistumisen jälkeen jossakin vaiheessa työttömänä. Sen sijaan koko-aikatyötä tehneistä vain 21 prosenttia oli kokenut työttömyyttä.

Taulukko 2.3. Opiskeluaikainen työaika ja myöhemmän työuran indikaattorit

		1. työn vaativuus vast. koulutusta	Nyk. työn vaativuus vast. koulutusta	Nykyisen brutto- palkan keskiarvo	Vuodet koulutusta vastaa- vassa työssä	Työttö- mänä olleiden osuus	Työttö- mänä yli vuoden olleiden osuus
Viikoittainen työaika koko opiskeluajan lukukausien aikana	Osa- aikatyö alle 20h	70	87	3280	4,3	39	5
	Osa-aika- työ 20h tai enemmän	67	88	3566	4,4	26	4
	Koko- aikatyö	70	87	3755	4,5	21	5

Kuten jo aiemmin todettiin, työssä käyminen usein viivästyttää opintoja ainakin jonkin verran. Kyselyssä pyysimme vastaajia ottamaan kantaa mm. kysymykseen siitä, viivästyttikö opiskeluaikainen työssäkäynti valmistumista enemmän kuin vuodella. Taulukossa 2.4. on vertailtu kysymykseen eri tavoin vastanneiden jakaumia tiettyjen myöhemmän työelämän indikaattorien mukaan. Taulukosta näemme että työssäkäynnin vuoksi pitkään opiskelleet muodostavat tulojen ja työttömyyden suhteen jonkin verran muista poikkeavan ryhmän. Opintojen viivästymisestä yli vuodella ei näytä olleen haittaa, mutta sen sijaan työkokemuksen hankkiminen on tuonut juuri niitä etuja, jotka tulivat esiin jo edellä. Pitkään opiskelleet ja runsaasti työkokemusta hankkineet ansaitsevat jonkin verran muita enemmän ja he ovat olleet työttöminä muita harvemmin. Muilta osin ryhmä ei poikkea oleellisesti muusta joukosta.

Taulukko 2.4. Valmistumisen viivästyminen työn vuoksi ja myöhemmän työuran indikaattorit

		1. työn vaativuus vast. koulutusta	Nyk. työn vaativuus vast. koulutusta	Nykyisen brutto- palkan keskiarvo	Vuodet koulutusta vastaa- vassa työssä	Työttö- mänä olleiden osuus	Työttö- mänä yli vuoden olleiden osuus
Työssäkäynti opiske- luaikana viivästytti valmistumista enemmän kuin vuodella	Täysin eri mieltä	70	88	3316	4,2	40	7
	Osittain eri mieltä	67	86	3367	4,4	36	4
	Ei samaa eikä eri mieltä	70	83	3231	4,2	38	10
	Osittain samaa mieltä	65	84	3434	4,5	27	6
	Täysin samaa mieltä	70	85	3656	4,4	24	6

Opiskeluaikaisesta työkokemuksesta on etua varsinkin silloin jos työt ovat liittyneet omaan opintoalaan. Sekä työmarkkinoille siirtymisen alkuvaiheessa että myöhemmin työuralla työ on ollut vaativuudeltaan paremmin koulutusta vastaavaa niiden kohdalla, jotka ovat tehneet jo opiskeluaikanaan pääasiassa koulutusalaansa liittyviä töitä. Myös tulotason ja työllistymisen kannalta oman alan työkokemuksesta on ollut etua myöhemmin työelämässä.

Taulukko 2.5. Opiskeluaikaisen ansiotyön (koko opiskeluaikana) liittyminen omaan opintoalaan ja myöhemmän työuran indikaattorit

		1. työn vaativuus vast. koulutusta	Nyk. työn vaativuus vast. koulutusta	Nykyisen brutto- palkan keskiarvo	Vuodet koulutusta vastaa- vassa työssä	Työttö- mänä olleiden osuus	Työttö- mänä yli vuoden olleiden osuus
Opiskelu- aikaisen ansiotyön liittyminen opintoalaan (koko opiskeluai- kana)	Suurim- maksi osaksi tai kokonaan	75	86	3738	4,5	26	5
	Jossain määrin	66	83	3425	4,4	37	6
	Ei lainkaan	61	75	3108	4,0	48	9

Etenkin opintojen loppuvaiheessa koulutusalaan liittyvien töiden tekeminen näyttää tuottavan selvää etua myöhemmin työelämässä. Tämä näkyy niin työn ja koulutuksen vastaavuutta kuin tulotasoa ja työllistymistä koskevilla vertailuilla.

Opintojensa loppuvaiheessa pääasiassa oman koulutusalan töitä tehneistä kolme neljästä oli heti valmistumisensa jälkeen sijoittunut vaativuudeltaan koulutustaan vastaaviin töihin. Vastaavasti muissa kuin oman koulutusalan töissä olleista ainoastaan noin puolella ensimmäisen työpaikan työt olivat vastanneet vaativuudeltaan heidän koulutustaan. Pääasiassa oman koulutusalan töitä tehneillä myös työttömyysriski on ollut huomattavasti pienempi kuin muilla. Opiskelujen loppuvaiheessa oman koulutusalan töissä olleista vain 4 prosenttia oli ollut valmistumisensa jälkeisen viiden vuoden jakson aikana työttömänä yhteensä yli vuoden kun taas muissa töissä olleiden vastaava osuus oli noin kolminkertainen (13 %)

Taulukko 2.6. Opiskeluvaikeiden ansiotyön (viimeiset 12 opiskelukuukautta) liittyminen omaan opintoalaan ja myöhemmän työuran indikaattorit

		1. työn vaativuus vast. koulutusta	Nyk. työn vaativuus vast. koulutusta	Nykyisen brutto- palkan keskiarvo	Vuodet koulutusta vastaa- vassa työssä	Työttö- mänä olleiden osuus	Työttö- mänä yli vuoden olleiden osuus
Opiskelu- aikaisen ansiotyön liittyminen opintoalaan (viimeisen 12 opiskelu- kuukauden aikana)	Suurim- maksi osaksi tai kokonaan	75	87	3597	4,5	28	4
	Jossain määrin	57	78	3362	4,2	44	5
	Ei lainkaan	54	68	3024	3,6	52	13

Opintomenestys ja myöhempi työura

Suomalaisessa koulutuspolitiikassa korostetaan laadukasta ja nopeaa opiskelua. Koulutuspoliittisten tekstien perusteella vastavalmistuneen maisterin ideaalituopinä on heti lukion jälkeen yliopisto-opintonsa aloittanut, opinnoistaan hyvin arvosanoin ja keskimääräistä vauhdikkaammin suoriutunut nuori. Toisaalta opiskelijoita palkkalistoilleen rekrytoivat työnantajat korostavat ammattitaidon merkitystä ja edellyttävät vastavalmistuneilta ennen kaikkea oman alansa työkokemusta ja osaamista. Käytännössä opiskelijat joutuvat taiteilemaan erilaisten vaatimusten ristipaineessa ja ratkaisemaan sen kuinka paljon aikaa he käyttävät opiskeluun, työssäkäyntiin, harrastuksiinsa ja muuhun elämään. Vaikka opiskelun nopeutta sekä opintomenestyksen ja työkokemuksen merkitystä korostetaan jatkuvasti, on silti toistaiseksi olemassa yllättävän niukasti tietoa kyseisten seikkojen yhteydestä myöhemmän työelämässä selviytymiseen.

Tuominen, Rautopuro ja Puhakka (2009) ovat selvittelleet opintoajan sekä opintomenestyksen yhteyttä työmarkkinatilanteeseen Joensuun yliopistosta vuosina 2003-2006 valmistuneiden osalta. Opintomenestystä tutkimuksessa arvioitiin pro-gradun

arvosanan perusteella. Heidän aineistonsa perusteella hitaasti opinnoistaan suoriutuneet menestyivät yleensä opinnoissaan heikommin kuin nopeasti opintoputken läpi kulkeneet. Hitaasti valmistuneet olivat työmarkkinoille siirtymisen alkuvaiheessa myös työttöminä selvästi muita useammin. Hidas opiskelu ei siis näyttäisi olevan mielekästä sen enempää opinnoissa menestymisen kuin työmarkkinoilla pärjäämisenkään kannalta. Tutkimuksen perusteella ei kuitenkaan voi tehdä kovin pitkälle meneviä yleistyksiä suomalaisten korkeakoulutettujen tilanteesta, sillä kohde-ryhmään kuuluivat ainoastaan muutamien koulutusalojen ja yhden yliopiston opiskelijat. Lisäksi työmarkkinoille sijoittumista arvioitiin valmistumisvuotta seuraavan huhtikuun tietojen perusteella eli heti työmarkkinoille siirtymisen alkuvaiheessa. Aiempien tutkimusten perusteella työuran on havaittu vakiintuvan vasta noin parinkolmen vuoden sisällä valmistumisesta ja sen vuoksi on perusteltua kohdistaa tarkastelu myöhäisempään ajankohtaan. (Ks. Suutari 2003)

Seuraavissa taulukoissa olemme käyttäneet opintomenestyksen mittarina lopputyöstä saatua arvosanaa ja jakaneet opiskelijat opintomenestyksensä perusteella kolmeen eri ryhmään eli 1) **parhaat** (n= 328), 2) **hyvät** (n= 982) ja 3) **tydyttävät** arvosanat (n=288) saaneisiin.³ Opinnäytetyön arvosanaa koskevissa taulukoissa ovat mukana ainoastaan Jyväskylän, Tampereen ja Turun yliopistoista valmistuneet, sillä Oulun yliopistosta valmistuneilta ei saatu koottua arvosanaa koskevia tietoja. Tulosten perusteella miehet näyttävät saaneen opinnäytetyöstään hieman naisia useammin korkeimpia arvosanoja. Miehistä noin neljännes ja naisista noin viidennes sijoittui parhaiden arvosanojen saaneiden joukkoon.

Taulukko 2.7. Opinnäytetyön arvosanojen jakautuminen sukupuolen mukaan (%)

Opiskelijaryhmät opinnäytetyön arvosanan mukaan	Opinnäytetyön arvosana sukupuolen mukaan (%)	
	Miehet	Naiset
Parhaat	24	19
Hyvät	58	63
Tydyttävät	18	18

Opinnäytetyön arvosanan perusteella tehdyn vertailun mukaan opiskelunaikaisen työssäkäynnin määrä on yhteydessä opintomenestykseen siten, että parhaat arvosanat opinnäytetyöstään saaneet ovat tehneet keskimäärin selvästi vähemmän töitä opiskeluaikanaan kuin heikommin lopputyöstään suoriutuneet opiskelukaverinsa. Opintomenestyksestä ei kuitenkaan näytä olevan etua työelämässä ainakaan korkeampien ansioiden tai paremman työllisyyden muodossa. Pikemminkin näyttää siltä,

3 Opinnäytetyön arviointiasteikot vaihtelevat jonkin verran eri yliopistojen ja tiedekuntien välillä. Arvosanaryhmittely on laadittu siten, että **"parhaat"** -ryhmään on sijoitettu opiskelijat, jotka ovat saaneet arvosanan 5, 4, laudatur, eximia, erinomainen tai kiitettävä ja **"hyvät"** -ryhmään arvosanan 3, magna cum laude approbatur, cumlaude laude approbatur tai hyvät tiedot saaneet sekä **"tydyttävät"** -joukkoon opiskelijat, jotka ovat ylittäneet arvosanaan 1, 2, approbatur, lubenter approbatur, non sine laude approbatur tai tydyttävä.

että parempaan tulotasoon päästäkseen on jo opiskeluaikana syytä hankkiutua kirjojen parista työelämään hankkimaan työkokemusta. Kyselyn mukaan parhaat arvosanat saaneiden bruttopalkka oli viisi vuotta valmistumisen jälkeen heikompi kuin muissa ryhmissä. Graduarvosanan perusteella parhaiden opiskelijoiden kuukausitulot olivat lähes 400 euroa pienemmät kuin tyydyttävillä papereilla valmistuneilla.

Miesten ja naisten tulotasossa on selviä eroja, kuten oli ennakoitavissakin. Sekä miesten että naisten kohdalla parhaimmat arvosanat saaneet tienaaavat vähemmän kuin huonomman arvosanan saaneet. Tulotasojen ääripäissä ovat kiitettävän gradun tehneet naiset ja heikon gradun tehneet miehet. Heikoimpia arvosanoja opin-
näytteistään saaneet miehet ansaitsivat yli 1100 euroa enemmän kuukaudessa kuin parhaimmilla arvosanoilla suoriutuneet naiset. Tulos voi selittyä juuri sillä, että heikomman arvosanan saaneilla on enemmän työkokemusta koko opiskeluajalta, joten he ovat alun perinkin panostaneet enemmän työelämään kuin opintoihin.

Taulukko 2.8. Opintomenestyksen yhteys opiskeluaikaiseen työssäkäyntiin ja myöhempään tulotasoon sukupuolen mukaan

Opiskelijaryhmät opinnäytetyön arvosanan mukaan	Työssäkäynnin määrä kuukausina koko opis- keluaikana (keskimäärin/ lukuvuosi)			Työssäkäynnin määrä kuukausina viimeisen opiskeluvuoden aikana			Bruttopalkka kuukau- dessa 5 vuotta valmistu- misen jälkeen (euroa/kk)		
	Miehet	Naiset	yht.	Miehet	Naiset	yht.	Miehet	Naiset	yht.
Parhaat	2,4	3,1	2,9	4,8	5,6	5,4	3527	3065	3212
Hyvät	3,2	3,7	3,6	5,6	5,6	5,6	3764	3130	3302
Tyydyttävät	4,1	4,3	4,3	6,2	6,0	6,1	4195	3392	3605

Eri arvosanaryhmiin sijoittuvien työttömyysluvuissa on myös jonkin verran eroja. Parhailla tai hyvillä arvosanoilla suoriutuneiden työttömyysluvut ovat jokseenkin samalla tasolla, mutta sen sijaan tyydyttävän arvosanoin opinnäytteistään selviytyneillä työttömyyskokemuksia on selvästi muita vähemmän. Parhaat tai hyvät arvosanat saaneista reilusti yli kolmannes oli kokenut työttömyyttä työuransa alkuvaiheessa ja noin kymmenesosa oli ollut yhteensä yli vuoden työttömänä. Tyydyttävän arvosanan saaneista vain noin neljännes oli ollut jossain vaiheessa työuransa alkupuolella työttömänä ja ainoastaan kuudella prosentilla työttömyys oli yli vuoden mittainen.

Taulukko 2.9. Opintomenestyksen yhteys työttömyyteen

Opiskelijaryhmät opinnäytetyön arvosanan mukaan	Työttömänä olleiden osuus			Työttömänä yli vuoden olleiden osuus		
	Miehet	Naiset	Yht.	Miehet	Naiset	Yht.
Parhaat	34 %	39 %	38 %	10 %	8 %	9 %
Hyvät	34 %	45 %	42 %	8 %	9 %	9 %
Tyydyttävät	27 %	26 %	27 %	6 %	6 %	6 %

Taulukoissa 2.10a ja b. on yhdistetty opintomenestystä ja opiskeluaikaista työssäkäyntiä koskevat tiedot ja ryhmitelty vastaajat yhdeksään eri ryhmään. Ensimmäisen työpaikan ja koulutuksen vastaavuus on ollut samansuuntainen kaikissa opintomenestyksen ja opiskeluaikaisen työkokemuksen mukaan luokitelluissa ryhmissä. Kaikissa ryhmissä noin kaksi kolmannelle katsoi ensimmäisen työpaikkansa työtätehtävien vastanneen vaativuudeltaan heidän koulutustaan. Ajan myötä työn vaativuuden ja koulutuksen vastaavuus edelleen paranee siten, että viiden vuoden kuluttua valmistumisesta kaikissa eri ryhmissä jo vähintään 80 prosenttia totesi toimivansa koulutustaan vastaavassa työssä. Kaikissa ryhmissä vastaajat arvioivat olleensa valmistumisensa jälkeen runsaat 4 vuotta koulutusta vastaavassa työssä. Pääsääntönä on, että miehet ovat ehtineet tehdä koulutustaan vastaavaa työtä jonkin verran naisia enemmän.

Taulukko 2.10a. Opintomenestyksen ja opiskeluaikaisen työkokemuksen yhteys eräisiin myöhemmän työuran indikaattoreihin

Opintomenestys ja opiskeluaikainen työkokemus	1. työn vaativuus vastaa koulutusta (%)			Nykyisen työn vaativuus vastaa koulutusta (%)			Nykyisen bruttopalkan keskiarvo		
	M	N	Yht.	M	N	Yht.	M	N	Yht.
Parhaat + ei töissä	62	65	64	86	84	84	3297	3046	3140
Parhaat + jonkin verran töissä	80	68	72	90	93	92	3628	3107	3279
Parhaat + paljon töissä	62	67	66	85	79	80	3763	3228	3374
Hyvät + ei töissä	63	64	63	91	81	83	3679	3045	3236
Hyvät + jonkin verran töissä	67	66	66	86	87	87	3616	3074	3230
Hyvät + paljon töissä	66	64	64	90	83	84	4201	3336	3530
Tyydyttävät + ei töissä	65	73	72	89	83	84	3757	3238	3364
Tyydyttävät + jonkin verran töissä	79	64	68	87	78	81	4572	3327	3719
Tyydyttävät + paljon töissä	61	76	65	86	86	86	4174	3590	3732

Ehkä yllättävimmät tulokset liittyvät valmistuneiden ansiotasoa ja työttömyyttä koskeviin lukuihin, jotka osoittavat opiskeluaikaisesta työssäkäynnistä olevan huomattavaa etua. Sen sijaan hyvistä arvosanoista ei ole vastaavaa hyötyä ainakaan parempien tulojen tai paremman työllistymisen muodossa. Matalimpaan tulotasoon olivat päätyneet parhaimmilla arvosanoilla opinnäytetyöstään suoriutuneet nuoret, jotka eivät olleet tehneet lainkaan töitä opiskeluaikanaan. Parhaiten puolestaan ansaitsivat vain tyydyttävän arvosanoin valmistuneet, jotka olivat tehneet paljon töitä opintojen ohessa. Tuloero näiden ääripäiden välillä oli noin 600 euroa kuukaudessa. Korkeimpaan tulotasoon olivat yltäneet tyydyttävän arvosanoin valmistuneet ja jonkin verran opintojen ohessa töitä tehneet miehet, jotka tienasivat keskimäärin 4572 euroa kuukaudessa. Heidän kuukausitulonsa olivat noin 1500 euroa korkeammat kuin parhailla arvosanoilla valmistuneilla naisilla, jotka eivät olleet tehneet opintojensa aikana lainkaan töitä.

Taulukko 2.10b. Opintomenestyksen ja opiskeluaikaisen työkokemuksen yhteys eräisiin myöhemmän työuran indikaattoreihin

Opintomenestys ja opiskeluaikainen työkokemus	Vuodet koulutusta vastaavassa työssä			Työttömänä olleiden osuus			Työttömänä yli vuoden olleiden osuus		
	M	N	Yht.	M	N	Yht.	M	N	Yht.
Parhaat + ei töissä	3,9	4,3	4,2	38	51	46	15	11	12
Parhaat + jonkin verran töissä	4,7	4,4	4,5	37	35	36	7	6	6
Parhaat + paljon töissä	4,5	4,0	4,1	15	32	28	8	9	8
Hyvät + ei töissä	4,5	3,9	4,0	41	49	47	15	15	15
Hyvät + jonkin verran töissä	4,6	4,1	4,2	36	50	46	7	7	7
Hyvät + paljon töissä	4,6	4,3	4,4	18	33	30	0	5	4
Tyydyttävät + ei töissä	4,4	4,0	4,1	38	25	28	13	5	7
Tyydyttävät + jonkin verran töissä	4,9	4,1	4,3	33	37	36	4	7	7
Tyydyttävät + paljon töissä	5,0	4,2	4,4	9	18	16	0	4	3

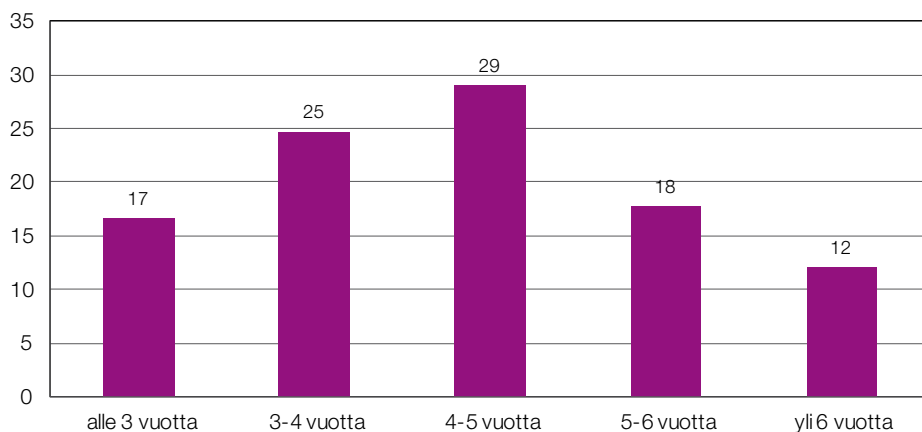
Matalimmat työttömyysluvut olivat tyydyttävän arvosanoin opinnoistaan selviytyneillä, jotka olivat tehneet opiskeluaikanaan paljon töitä. Korkeimmat työttömyysluvut olivat puolestaan parhailla ja hyvillä arvosanoilla suoriutuneilla opiskelijoilla, jotka eivät olleet tehneet opiskeluaikanaan ollenkaan töitä. Työttömyyskokemusten suhteen ääripäitä edustavat 1) tyydyttävän arvosanoin valmistuneet, mutta runsaasti töitä tehneet miehet, joista alle kymmenesosa (9 %) oli ollut valmistumisensa jälkeen työttömänä ja 2) parhailla arvosanoilla suoriutuneet naiset, jotka eivät olleet tehneet opintojensa ohessa lainkaan töitä. Heistä puolet (51 %) oli kokenut työttömyyttä.

Myös työttömyyden pitkittyminen oli harvinaisinta heikoimmilla arvosanoilla valmistuneilla, jotka olivat tehneet paljon töitä opintojensa aikana. Heistä vain kolme prosenttia oli ollut valmistumisensa jälkeen yli vuoden työttömänä. Parhailla ja hyvillä arvosanoilla valmistuneilla ja opiskeluaikanaan töitä vältelleillä vastaavat lukemat olivat neli- tai viisinkertaiset. Tulosten perusteella työmarkkinoilla pärjäämisen kannalta tärkeämpää on siis hankkia jo opiskeluaikanaan runsaasti työkokemusta kuin panostaa opintomenestykseen ja hyvään opinnäytetyön arvosanaan.

Opiskelunopeuden yhteys myöhempään työuraan

Kuten on jo useaan otteeseen todettu, opintomenestystä suurempi huolenaihe on ollut opintojen pitkä kesto ja sen vuoksi on syytä selvittää myös opiskelunopeuden yhteyttä työmarkkinoilla pärjäämiseen. Kyselylomakkeessamme opintojen kestoä mitattiin kahden erilaisen kysymyksen avulla. Ensimmäisessä kysymyksessä tiedusteltiin opintojen aloittamisajankohtaa. Toisessa kysymyksessä vastaajia pyydettiin arvioimaan opintojensa "nettoaikaa" eli opintojen kestoä kun koko opiskeluaajasta vähennetään esim. työssäkäynnistä, lomasta, sairaudesta, ase-/siviilipalveluksesta tai muista syistä johtuneet pitkät tauot. Nettoaikaa koskevassa kysymyksessä ajatuksena oli selvittää, millaiselta näyttää suomalaisten yliopisto-opiskelijoiden "todellinen" opiskeluaika kun opintojen aloittamisvuoden ja valmistumisvuoden väliltä karsitaan erilaiset opiskelutauot pois. Tulosten mukaan lähes viidennes (17 %) vastaajista arvioi käyttäneensä opintoihinsa "nettoaikaa" vain alle kolme vuotta. Hieman yli puolella (54 %) aikaa oli kulunut 3-5 vuotta. Vajaa viidennes (18 %) arvioi käyttäneensä opintoihinsa 5-6 vuotta. Vain hieman runsas kymmenesosa (12 %) vastaajista totesi opintojensa nettoajan venyneen yli 6 vuoden mittaiseksi. Toisin sanoen 71 prosenttia vastaajista oli oman arvionsa mukaan käyttänyt opintoihinsa enintään viisi vuotta, jos opiskelutauot karsitaan pois.

Kuvio 2.10. Vastaajien arvio opintojensa nettoajasta (%)

Oppilaitoksen kirjoillaoloaika ei välttämättä kerro paljoakaan opintoihin tosiasiallisesti käytetystä ajasta. Omassa aineistossamme pitkään opiskelleista eli ennen vuotta 1998 opintonsa aloittaneista 38 prosenttia arvioi opintojensa nettoajan olleen alle viisi vuotta. Oikeastaan opintojen pitkittymisestä olisikin perusteltua puhua vasta silloin jos opintojen nettoaika ylittää selvästi keskiarvon. Opintojen pitkittymistä koskevassa koulutuspoliittisessa keskustelussa tällaista opintojen nettoaikaa ei kuitenkaan yleensä oteta huomioon, vaan opintojen pitkittymisestä huolestuneet perustavat näkemyksenä siihen, että opintojen aloittamisen ja opintojen valmistumisen välinen aika on liian pitkä. Sen vuoksi olemme seuraavissa taulukoissa arvioineet opintojen nopeutta aloittamisvuoden ja valmistumisvuoden välisen ajan perusteella.

Työllistymisen ja tulojen kannalta opiskeluajan (tai oikeammin sanottuna opiskelijastatuksella vietetyn ajan) pituudella ei näytä olevan kovin suurta merkitystä, mutta pieniä eroja eri ryhmien välillä toki löytyy. Opiskelujen jälkeen työttömänä on jossain vaiheessa ollut runsas kolmannes vastaajista. Hieman yllättävää on se, että muita harvemmin työttömyyttä ovat kohdanneet opintojen keston suhteen ääripäissä olevat ryhmät eli keskimääräistä nopeammin tai vastaavasti keskimääräistä hitaammin opiskelleet. Poikkeuksellisen nopeasti opiskelleista tasan kolmannes (33 %) on kohdannut jossain vaiheessa työuransa alkupuolella työttömyyttä. Yliopiston kirjoilla pitkään viihtyneiden kohdalla työttömyyttä kohdanneiden osuus on vain 3 prosenttiyksikköä korkeampi (36 %). Opiskelunopeuden suhteen keskikastiin kuuluvista maistereista työttömyyttä on kohdannut hieman useampi eli noin neljä kymmenestä (39–40 %).

Sukupuolten välillä on havaittavissa huomattavasti suurempia eroja kuin opiskelunopeudeltaan erilaisia ryhmiä vertailtaessa. Miesten keskuudessa työttömyys on ollut selvästi harvinaisempaa kuin naisten keskuudessa. Ääripäitä edustavat nopeasti opiskelleet miehet ja hitaammin opinnoissaan edenneet naiset. Nopeasti opiskelleista miehistä vain noin neljännes oli kokenut työttömyyttä kun taas hitaammin edenneistä naisista työttömyyskokemuksia oli yli 40 prosentilla.

Taulukko 2.11. Opintojen keston yhteys työttömyyteen

Opintojen aloitusvuosi	On ollut työttömänä valmistumisen jälkeen		
	Miehet	Naiset	yht.
2002-> (N=419)	26 %	35 %	33 %
2000–2001 (N=753)	33 %	42 %	40 %
1998,1999 (N=726)	31 %	43 %	39 %
ennen 1998 (N=385)	27 %	42 %	36 %

Nopeasti opiskelleet olivat tehneet opintojen ohessa töitä jopa enemmän kuin hitaammin opinnoissaan edenneet, ainakin jos tarkastellaan koko opiskeluajan työsäkäyntilukuja. Sen sijaan viimeisten 12 opiskelukuukauden aikana nopeasti opiskelleet olivat keskittyneet opintoihinsa ja tehneet töitä jonkin verran vähemmän kuin muut ryhmät. Viimeisten 12 opiskelukuukauden aikana työssä käyminen oli

ollut kaikkein yleisintä hitaasti opiskelleiden ryhmässä ja erityisesti hitaasti opiskelleiden miesten keskuudessa.

Opiskelunopeus ei näytä olevan yhteydessä myöhempään tulotasoon. Hitaasti ja nopeasti opiskelleet ovat saavuttaneet jokseenkin saman tulotason. Sen sijaan miesten ja naisten välillä kuukausituloissa on huomattavasti suuremmat erot. Suurimmi- laan erot ovat nopeasti opiskelleiden miesten ja hitaasti opiskelleiden naisten ryh- missä, joissa kuukausitulojen ero on yli 800 euroa miesten hyväksi.

Taulukko 2.12. Opintojen keston yhteys opiskeluaikaiseen työssäkäyntiin ja myöhempään tulotasoon sukupuolen mukaan

Opintojen aloitusvuosi	Työssäkäynnin määrä kuukausina koko opiskelu-aikana (keskimäärin/lukuvuosi)			Työssäkäynnin määrä kuukausina viimeisen opiskeluvuoden aikana			Bruttopalkka kuukau- dessa 5 vuotta valmistu- misen jälkeen (euroa/kk)		
	Miehet	Naiset	yht.	Miehet	Naiset	yht.	Miehet	Naiset	yht.
2002-> (N=419)	4,2	4,1	4,1	5,0	5,0	5,0	3924	3308	3457
2000–2001 (N=753)	2,4	3,5	3,2	5,3	5,4	5,3	3900	3251	3429
1998,1999 (N=726)	2,5	3,1	2,9	5,9	5,7	5,7	3879	3171	3455
ennen 1998 (N=385)	4,3	3,5	3,8	7,5	5,7	6,3	3794	3113	3395

Opiskelunopeuden ja opiskeluaikaisen työssäkäynnin on todettu olevan yhteydessä toisiinsa siten, että runsas työssä käyminen todennäköisesti hidastaa monien koh- dalla ainakin jonkin verran opintoja. Vähemmän tietoa on siitä, millainen yhdis- telmä on myöhemmän työuran kannalta edullinen tai vastaavasti epäsuotuisa. Kan- nattaako esimerkiksi opiskella mahdollisimman nopeasti ja välttää työntekoa opis- keluaikana vai onko työelämään siirtymisen ja tulevan työuran kannalta järkevä- mää hankkia työkokemusta jo opiskeluaikana vaikka opiskeluaika venyisi jopa muu- tamilla vuosilla. Asian selvittämiseksi yhdistimme opiskelunopeutta (opiskeluaika laskettuna aloittamisvuodesta valmistumisvuoteen) ja opiskeluaikaisen työssäkäyn- nin määrää (työssäkäynnin keskimäärä koko opiskelun aikana) koskevat muuttujat ja muodostimme näiden pohjalta seuraavanlaisen luokittelun:

NOPEA (17 %) n=383 (opintojen aloitusvuosi 2002 ->) a) Nopea, ei töissä opiskeluai- kana (0 kk) b) Nopea, jonkin verran töissä (0,5–6 kk) c) Nopea, paljon töissä (6 kk ->)	KESKIVERTO (66 %) n= 1469 (opintojen aloitusvuodet 1998–2001) a) Keskivertonopeus, ei töissä (0 kk) b) Keskivertonopeus, jonkin verran töissä (0,5–6 kk) c) Keskivertonopeus, paljon töissä (6 kk ->)	HIDAS (17 %) n= 383 (Opintojen aloitus ennen vuotta 1998) a) Hidas, ei töissä (0 kk) b) Hidas, jonkin verran töissä (0,5–6kk) c) Hidas, paljon töissä (6 kk ->)
--	---	---

Seuraavissa taulukoissa 2.13a ja b tarkastellaan edellä esitettyä luokittelua käyttäen opiskelunopeuden ja opiskelunaikaisen työssäkäynnin määrän yhteyttä muutamien työuraan liittyviin indikaattoreihin. Opinnoista työelämään siirtymisen kannalta keskeinen kysymys on, kuinka suuri osa opiskelijoista pääsee jo heti valmistuttuaan töihin, jotka vastaavat vaatimustasoltaan heidän koulutustaan? Vähemmän työkokemusta hankkineiden ja nopeasti opiskelleiden voisi olettaa joutuvan tyytymään ainakin työuransa alkuvaiheessa vaatimattomampiin työtehtäviin. Tulosten mukaan jo uran alkuvaiheessa suurimmalla osalla suomalaisista maistereista työtehtävät vastaavat varsin hyvin vaativuudeltaan heidän koulutustaan. Tulos on yhdenmukainen korkeakoulutuksesta työelämään siirtymisen prosessia koskevassa kansainvälisessä vertailututkimuksessa saatujen tulosten kanssa, sillä niiden mukaan Suomessa korkeakoulutuksen saaneiden ensimmäiset työtehtävät vastaavat vaatimuksiltaan heidän koulutustaan paremmin kuin esimerkiksi Italiassa tai Iso-Britanniassa. (Lindberg 2009, 350.)

Opiskelunopeuden ja työssäkäynnin määrän perusteella luokiteltujen ryhmien välillä ei näytä olevan kovin suuria eroja sen suhteen kuinka hyvin työt olivat vaativuudeltaan vastanneet koulutusta. Sen sijaan eri ryhmien sisäiset erot ovat melko suuria. Ensimmäisen työpaikan ja koulutuksen vastaavuus on ollut heikointa nopeasti opiskelleiden ja opiskeluaikanaan vain jonkin verran töitä tehneiden ryhmässä. Kyseisessä joukossa alle kuusi kymmenestä (57 %) katsoi ensimmäisen työpaikansa työtehtävien vastanneen vaativuudeltaan heidän koulutustaan. Useimpien muiden ryhmien kohdalla noin seitsemän kymmenestä on sijoittunut vaativuudeltaan koulutustaan vastaaviin tehtäviin. Etenkin keskimääräistä hitaammin opiskelleet miehet ovat muita useammin sijoittuneet jo työuransa alkuvaiheessa vaativuudeltaan koulutustaan vastaaviin tehtäviin (73-79 %). Ajan myötä erot ryhmien välillä tasoittuvat selvästi, sillä viisi vuotta valmistumisen jälkeen kaikissa eri ryhmissä jo runsas 80 prosenttia totesi toimivansa koulutustaan vastaavassa työssä. Aiempien tulosten kanssa yhdenmukainen tulos on, että eniten koulutusta vastaavaa työkokemusta on karttunut niille, jotka ovat olleet jo opiskeluaikanaan vahvasti työorientoituneita.

Vaikka pelkällä opiskelunopeudella ei näytä olevan mainittavaa yhteyttä myöhempään ansiotasoon, muuttuu tilanne jonkin verran kun otetaan lisäksi huomioon myös opiskeluaikana hankitun työkokemuksen määrä. Korkeimpaan tulotasoon ovat yltäneet 1) hitaat opiskelijat, jotka olivat tehneet runsaasti töitä opiskeluaikana ja 2) nopeat opiskelijat, jotka opintojen ripeydestä huolimatta olivat ehtineet tehdä koko ajan töitä opintojen ohessa. Molemmissa ryhmissä keskimääräiset kuukausitulot viisi vuotta valmistumisen jälkeen olivat jokseenkin samaa suuruusluokkaa eli n. 3700 euroa kuukaudessa. Matalin tulotaso (3181 euroa/kk) oli hitaasti opiskelleilla, jotka olivat tehneet jonkin verran töitä opintojen ohessa. Heidän kuukausitulonsa oli siis yli 500 euroa huonompi kuin parhaiten ansaitsevilla ryhmissä. Jos huomioidaan myös sukupuoli, niin tuloerot ääripäissä olevien ryhmien välillä ovat huomattavasti suuremmat. Parhaiten ovat pärjänneet nopeasti tai

keskimääräistä vauhtia opiskelleet ja paljon töitä opiskeluaikanaan tehneet miehet (kuukausitulot n. 4250 euroa) ja heikoimmin puolestaan hitaasti opiskelleet naiset, jotka ovat tehneet opiskeluaikanaan töitä jonkin verran tai eivät lainkaan (kuukausitulot n. 2900 euroa).

Taulukko 2.13a. Opiskelunopeuden ja opiskeluaikaisen työkokemuksen yhteys eräisiin myöhemmän työuran indikaattoreihin

	1. työn vaativuus vastaa koulutusta (%)			Nykyisen työn vaativuus vastaa koulutusta (%)			Nykyisen bruttopalkan keskiarvo		
	M	N	Yht.	M	N	Yht.	M	N	Yht.
Nopea + ei töissä	67	72	71	83	85	85	3589	3588	3588
Nopea + jonkin verran töissä	52	59	57	82	82	82	4012	3016	3320
Nopea + paljon töissä	67	60	62	82	83	82	4242	3506	3682
Keskiverto + ei töissä	66	68	67	88	85	86	3528	3126	3275
Keskiverto + jonkin verran töissä	78	70	72	92	89	90	4059	3231	3524
Keskiverto + paljon töissä	63	66	65	91	85	86	4277	3334	3573
Hidas + ei töissä	77	69	71	90	81	84	4123	2941	3350
Hidas + jonkin verran töissä	79	63	69	88	82	85	3511	2892	3181
Hidas + paljon töissä	73	68	70	86	79	82	3980	3565	3736

Opiskeluaikainen työssäkäynti antaa hyvän suojan työttömyyttä vastaan, sillä kaikissa ryhmissä vähiten työttömyyskokemuksia oli niillä, jotka olivat tehneet paljon töitä. Erityisen hyvin olivat pärjänneet opiskeluaikanaan aktiivisesti työssä käyneet ja nopeasti opinnoistaan suoriutuneet ”teho-opiskelijat”, sillä ainoastaan joka viides heistä oli kokenut työttömyyttä työuransa ensimmäisen viiden vuoden aikana. Vain parilla prosentilla ”teho-opiskelijoista” työttömyys oli venynyt yli vuoden mittaiseksi. Kun lisäksi otetaan huomioon sukupuoli, niin paras työllisyystilanne oli ollut teho-opiskelijamiehillä, joista ainoastaan 7 prosenttia oli ylipäättään kokenut työttömyyttä ja yhdelläkään heistä se ei ollut pitkittynyt yli vuoden mittaiseksi.

Taulukko 2.13b. Opiskelunopeuden ja opiskeluaikaisen työkokemuksen yhteys eräisiin myöhemmän työuran indikaattoreihin

	Vuodet koulutusta vastaavassa työssä			Työttömänä olleiden osuus			Työttömänä yli vuoden olleiden osuus		
	M	N	Yht.	M	N	Yht.	M	N	Yht.
Nopea + ei töissä	4,4	4,3	4,3	30	27	28	7	6	6
Nopea + jonkin verran töissä	4,5	4,2	4,3	41	53	50	7	3	4
Nopea + paljon töissä	5,0	4,4	4,5	7	24	20	0	2	2
Keskiverto + ei töissä	4,5	3,9	4,1	39	49	46	13	13	13
Keskiverto + jonkin verran töissä	4,8	4,1	4,3	31	44	40	4	7	6
Keskiverto + paljon töissä	4,6	4,3	4,3	18	31	28	3	6	5
Hidas + ei töissä	4,3	4,0	4,1	41	47	45	18	16	16
Hidas + jonkin verran töissä	4,6	4,2	4,3	30	42	38	5	9	8
Hidas + paljon töissä	4,9	4,1	4,5	9	33	23	2	8	6

Keskimääräistä vauhtia ja opiskeluaikanaan paljon työkokemusta hankkineista runsas neljännes (28 %) oli kokenut työttömyyttä ja vain 5 prosentilla työttömyysjakso oli kestänyt yli vuoden. Hitaasti opiskelleiden ja runsaasti töitä tehneiden vastaavat luvut olivat 23 prosenttia ja 6 prosenttia. Heikoimmin olivat pärjänneet hitaasti tai keskimääräistä vauhtia opiskelleet, jotka eivät olleet tehneet lainkaan töitä opintojen ohessa. Molemmissa ryhmissä työttömyyskokemuksia oli lähes puolella (45-46 %) ja yli vuoden työttömänä olleiden osuuskin oli huomattavasti korkeampi kuin muissa ryhmissä (13 % ja 16 %). Sekä nopeiden ja keskiverto vauhtia opiskelleiden että hitaiden ryhmiä koskeva nyrkkisääntö on, että yli vuoden työttömänä olleiden osuus on sitä korkeampi mitä vähemmän he olivat tehneet opiskelujen ohessa töitä.

Taulukko 2.14a. Valmistumisen jälkeen ensimmäisen työpaikan työsuhteen luonne

	Vakituinen kokopäivätyö (%)			Määräaikainen kokopäivätyö (%)			Osa-aikatyö (%)		
	M	N	Yht.	M	N	Yht.	M	N	Yht.
Nopea + ei töissä	53	33	37	47	63	60	0	3	2
Nopea + jonkin verran töissä	33	21	24	56	70	66	11	7	8
Nopea + paljon töissä	60	49	51	37	37	37	3	6	5
Keskiverto + ei töissä	30	20	23	58	67	65	5	7	6
Keskiverto + jonkin verran töissä	32	19	23	63	68	66	4	7	6
Keskiverto + paljon töissä	53	36	40	36	51	48	6	9	8
Hidas + ei töissä	59	29	37	26	56	47	6	7	7
Hidas + jonkin verran töissä	47	19	30	47	65	58	4	14	10
Hidas + paljon töissä	68	48	56	23	43	34	5	7	6

Opintojen päättymisen jälkeen yliopistosta valmistuneiden enemmistö sijoittuu kokopäivätyöhön, mutta vakituisen työnpaikan sijasta useimmat joutuvat tyytymään määräaikaiseen työsuhteeseen (ks. taulukko 2.14a ja b). Aiempiana esitettyjen tulosten kanssa johdonmukaista on, että heti valmistumisensa jälkeen vakituisen työn olivat parhaiten onnistuneet saamaan ne, joilla oli runsaasti aiempaa työkokemusta. Sekä nopeiden että hitaiden opiskelijoiden joukossa eniten opiskelujen ohessa töitä tehneet olivat selvästi muista erottuvia ryhmiä, sillä heistä yli puolet olivat heti työuransa alkuvaiheessa saaneet vakituisen kokopäivätyön. Tämänkin suhteen miesten tilanne on huomattavasti parempi kuin naisilla. Opiskelutahdista riippumatta kaikista opiskeluaikanaan jatkuvasti työtä tehneistä miehistä reilusti yli puolet oli saanut vakituisen kokopäivätyön heti valmistumisensa jälkeen. Hitaasti opiskelleista ja paljon työkokemusta omaavista miehistä peräti kahdella kolmasosalla ensimmäinen työsuhde oli ollut vakituinen kokopäivätyö. Tämä kertoo osaltaan siitä, että etenkin pitkään opiskelleista miehistä monet ovat jo opintojensa loppuvaiheessa käytännöllisesti katsoen siirtyneet työelämään. Sen vuoksi heidän työmarkkina-asemansa on tutkintotodistuksen saamisen hetkellä usein parempi kuin niillä, jotka tosiasiallisestikin ovat vasta ensimmäistä kertaa astumassa työmarkkinoille ja etsimässä työpaikkaa.

Taulukko 2.14b. Valmistumisen jälkeen ensimmäisen työpaikan työsuhteen luonne

	Itsenäinen yrittäjä (%)			Työllistetty/ työharjoittelu (%)		
	M	N	Yht.	M	N	Yht.
Nopea + ei töissä	0	0	0	0	1	1
Nopea + jonkin verran töissä	0	1	1	0	1	1
Nopea + paljon töissä	0	6	5	0	3	2
Keskiverto + ei töissä	3	1	2	4	5	5
Keskiverto + jonkin verran töissä	1	2	1	0	4	3
Keskiverto + paljon töissä	5	2	2	0	2	2
Hidas + ei töissä	0	5	3	9	4	5
Hidas + jonkin verran töissä	2	1	1	0	1	1
Hidas + paljon töissä	2	0	1	2	3	3

Yliopistoista valmistuneet ovat sijoittuneet varsin harvoin osa-aikatyöhön riippumatta siitä ovatko he opiskelleet ripeään vai verkkaiseen tahtiin tai kuinka paljon he ovat tehneet töitä opiskeluaikanaan. Osa-aikatyöhön sijoittuneiden osuudet vaihtelevat ryhmästä riippuen vain kymmenen prosentin molemmiin puolin. Vielä harvinaisempaa on ollut itsenäiseksi yrittäjäksi ryhtyminen tai työllistämistoimenpiteiden kautta työpaikan saaminen.

Taulukko 2.15. Eri opiskelijatyyppejen suhtautuminen opintojen nopeuttamisen keinoihin

	Lukukausimaksujen käyttöönotto		Taloudelliset palkkiot nopeasta valmistumisesta		Opintotuen saamisen ehtojen kiristäminen	
	Kannattaa	Ei kannata	Kannattaa	Ei kannata	Kannattaa	Ei kannata
Nopea + ei työkokemusta	15 %	73 %	53 %	29 %	27 %	56 %
Nopea + työkokemusta	8 %	74 %	50 %	27 %	30 %	45 %
Nopea + paljon työkokemusta	18 %	64 %	64 %	19 %	30 %	50 %
Keskiverto + ei työkokemusta	7 %	77 %	48 %	32 %	23 %	54 %
Keskiverto + työkokemusta	8 %	78 %	50 %	29 %	22 %	62 %
Keskiverto + paljon työkokemusta	10 %	79 %	54 %	27 %	28 %	56 %
Hidas + ei työkokemusta	10 %	75 %	44 %	41 %	14 %	69 %
Hidas + työkokemusta	5 %	83 %	41 %	36 %	16 %	68 %
Hidas + paljon työkokemusta	9 %	81 %	56 %	20 %	16 %	66 %

Eri opiskelijatyypit eroavat jossain määrin sen osalta, miten he suhtautuvat kyselyssämme esiin nostettuihin opintojen nopeuttamisen keinoihin. (Taulukon 2.15. lukuja tarkasteltaessa on huomattava, ettei prosenteista tule yhteensä 100 prosenttia, koska "ei osaa sanoa" vastaukset eivät ole mukana.) Kaikissa ryhmissä varsin suuri osa vastaajista kannattaa kannustavinta opintojen nopeuttamisen keinoa eli taloudellisten palkkioiden antamista nopean valmistumisen vastineeksi. Sen sijaan lukukausimaksujen käyttöönotto ei yleisesti ottaen saa juurikaan kannatusta. Lukukausimaksun kannattajia on selvästi eniten nopeiden opiskelijoiden joukossa ja etenkin ns. "teho-opiskelijoiden" ryhmässä eli niiden keskuudessa, jotka ovat jatkuvasta työssä käymisestä huolimatta pystyneet suoriutumaan opinnoista keskimääräistä lyhyemmässä ajassa. Kaikkein vähiten lukukausimaksujen kannattajia on hitaasti opiskelleiden joukossa. Myös opintotuen saamisen ehtojen kiristäminen saa vähiten kannatusta hitaasti opiskelleiden keskuudessa, sillä heistä vain n. 15 % kannattaa ajatusta. Teho-opiskelijoista puolestaan lähes kaksi kolmasosaa kannattaa palkkioiden antamista nopeasta valmistumisesta ja lähes kolmannes heistä katsoo, että opintotuen saamisen ehtoja tulisi kiristää. Toisin sanoen tehokkaiden suoriutujien keskuudessa on huomattavan paljon niitä, jotka näkisivät mielellään myös muiden noudattavan heidän esimerkkiään ja kiristävän opiskelutahtia.

Valmistumisiin yhteys myöhempään työuraan

Työurien pidentämiseen tähtäävän politiikan keskeisenä lähtökohtana on saada kansalaiset siirtymään sujuvasti koulutusasteella toiselle ja mahdollisimman nopeasti työelämään. Väli vuosien pitämisestä, koulutuksen keskeyttämisestä ja koulutusalan vaihtamisesta tai vuosia kestävästä oman alan etsimisestä näyttää tulleen vakavia yhteiskunnallisia ongelmia, joihin etsitään kiivaasti ratkaisua. Mallikansalainen kulkee katkeamattoman koulutuspolun kautta työelämään, josta hän veronsa täysimääräisesti maksaneena siirtyy eläkkeelle mahdollisimman pitkän työuran tehneenä. Kansantalouden kannalta mallikansalaisen taival saattaa olla toivotunlainen, mutta arkielämässä koulutus- ja työurat eivät useinkaan ole kovin ennustettavia ja suoraviivaisia. Aineistossamme olevat yliopistosta vuonna 2005 valmistuneet maisterit olivat tutkintotodistuksen saadessaan keskimäärin 30 -vuotiaita. Tämä osoittaa varsin harvojen siirtyneen suoraan lukion penkiltä yliopistoon ja valmistuneen viidessä vuodessa, jota on koulutuksen kehittämissuunnitelmissa pidetty tavoitteellisenä opintojen suoritusaikana monilla koulutusaloilla. Valmistushetken iän perusteella vastaajat jaettiin seuraaviin kolmeen ryhmään: 1) Nuoret eli valmistumishetkellä alle 26 -vuotiaat (26 %), 2) "Keski-ikäiset" eli valmistumishetkellä 26-30 -vuotiaat (48 %) ja 3) "Iäkkäät" eli valmistumishetkellä 31 -vuotiaat ja sitä vanhemmat (26 %). Seuraavassa taulukossa 2.16a ja b kuvataan, miten eri-ikäisinä opinnoistaan valmistuneet ovat sijoittuneet työelämään.

Taulukko 2.16a. Valmistumisiin yhteys myöhemmän työuran indikaattoreihin

Ikäryhmä valmistumishetkellä	1. työn vaatavuus vastaa koulutusta (%)			Nykyisen työn vaatavuus vastaa koulutusta (%)			Nykyisen bruttopalkan keskiarvo		
	M	N	Yht.	M	N	Yht.	M	N	Yht.
Nuoret (alle 26 v.)	69	68	68	87	87	87	3631	3157	3282
"Keski-ikäiset" (26–30 v.)	71	69	70	90	87	88	3917	3202	3496
"Iäkkäät" (31 v. -)	72	63	65	87	80	82	3985	3383	3549

Taulukko 2.16b. Valmistumisiin yhteys myöhemmän työuran indikaattoreihin

Ikäryhmä valmistumishetkellä	Vuodet koulutusta vastaavassa työssä			Työttömänä olleiden osuus			Työttömänä yli vuoden olleiden osuus		
	M	N	Yht.	M	N	Yht.	M	N	Yht.
Nuoret (alle 26 v.)	4,6	4,2	4,2	28	44	41	4	7	6
"Keski-ikäiset" (26–30 v.)	4,7	4,0	4,3	32	45	41	8	9	9
"Iäkkäät" (31 v. -)	4,5	4,3	4,4	26	29	28	9	8	8

Valmistumisistä riippumatta valtaosa koki sekä ensimmäisen että nykyisen työnsä vaatavuuden vastanneen heidän saamaansa koulutusta. "Iäkkäinä" eli 31-vuotiaina tai sitä vanhempina tutkintonsa suorittaneiden naisten keskuudessa työn vaatavuuden ja koulutuksen vastaavuutta koskevat luvut olivat hieman muita matalammat. Palkkataso "iäkkäänä" valmistuneilla oli puolestaan jonkin verran korkeampi kuin muissa ikäryhmissä, mutta kovin merkittävää eroa tulotasossa ei voi sanoa olevan. Sen sijaan työttömyyttä "iäkkäät" olivat kokeneet selvästi harvemmin kuin nuorempina valmistuneet. "Iäkkäistä" runsas neljännes oli ollut työttömänä valmistumisen jälkeen, kun taas nuorempien joukossa työttömyyskokemuksia oli yli 40 prosentilla. Työttömyyden pitkittyminen yli vuoden mittaiseksi on kuitenkin nuorena valmistuneiden keskuudessa hieman muita ryhmiä harvinaisempaa. Iäkkäämpinä valmistuneet ovat olleet muita paremmassa asemassa myös siinä suhteessa, että heistä puolet oli onnistunut saamaan heti valmistumisensa jälkeen vakituisen kokopäivätyön (ks. taulukko 2.17).

Taulukko 2.17. Valmistumisen jälkeen ensimmäisen työpaikan työsuhteen luonne eri ikäryhmissä

Ikäryhmä valmistumishetkellä	Vakituinen kokopäivätyö (%)			Määräaikainen kokopäivätyö (%)			Osa-aikatyö (%)			Itsenäinen yrittäjä (%)			Työllistetty/työharjoittelu (%)		
	M	N	Yht.	M	N	Yht.	M	N	Yht.	M	N	Yht.	M	N	Yht.
Nuoret (alle 26 v.)	31	21	23	62	69	68	4	7	7	2	0	1	2	2	2
"Keski-ikäiset" (26–30 v.)	40	18	25	54	68	63	3	8	6	2	2	2	2	5	4
"Läkkäät" (31 v. à)	56	48	50	33	41	39	8	6	7	1	3	3	1	2	2

Nuorempien ryhmissä eli kolmikymppisinä tai sitä nuorempina valmistuneiden joukossa ainoastaan joka neljäs oli päässyt heti valmistuttuaan vakituiseseen kokopäivätyöhön ja noin kaksi kolmasosaa oli aloittanut määräaikaisessa työsuhteessa. Miehet ovat onnistuneet kaikissa ikäryhmissä huomattavasti naisia paremmin saamaan heti valmistumisen jälkeen vakituisen kokopäivätyön. Osa-aikatyöhön sijoittuminen oli jokseenkin yhtä harvinaista kaikissa ikäryhmissä. Myös yrittäjäksi ryhtyminen tai työllistämistoimenpiteiden avulla työpaikan saaminen oli ollut varsin poikkeuksellista kaikissa ryhmissä.

Yhteenveto

Tämän tutkimushankkeen ensimmäisessä vaiheessa kokosimme tilastoaineiston, aikaisempien tutkimusten ja haastattelujen avulla opintojen pitkittymiseen ja opiskelijoiden työssäkäyntiin liittyvää tietoa. Lisäksi seurasimme sanomalehtiaineiston avulla, millaista julkista keskustelua aiheesta on käyty viimeisen kahden vuosikymmenen aikana. Hankkeen toisessa vaiheessa olemme laajentaneet näkökulmaa tutkimalla jo työelämään siirtyneiden korkeakoulututkinnon suorittaneiden henkilöiden opiskeluaikaista työssäkäyntiä sekä heidän myöhempiä vaihteita työelämässä. Tutkimuksessa olemme etsineet vastauksia siihen, kuinka paljon ja millaista työtä vuonna 2005 valmistuneet yliopisto-opiskelijat olivat tehneet opiskeluaikanaan, miten he arvioivat työnteon vaikuttaneen opintoihinsa sekä myöhempään työuraansa ja millaisia yhteyksiä opiskelunaikaisen työkokemuksen määrällä, opintomenestyksellä ja opintojen nopeudella on ollut työmarkkinoilla pärjäämiseen.

Tutkimukseemme vastanneista lähes kaksi kolmasosaa (63 %) oli tehnyt opiskeluaikanaan ainakin jonkin verran töitä lukukausien aikana. Työssäkäynti oli selvästi yleistynyt opintojen loppuvaiheessa, sillä viimeisen opiskeluvuoden aikana töitä oli tehnyt jo lähes kolme neljäsosaa (74 %) vastaajista. Lukukausien aikana tehty työ oli useimmiten (76 %) ollut osa-aikatyötä. Vajaa neljännes (24 %) opiskeluaikanaan työssä olleista oli siis tehnyt kokoaikatyötä. Kokoaikatyön tekeminen yleistyy

opintojen loppuvaiheessa, sillä tuolloin jo puolella töissä käyneistä opiskelijoista viikoittainen työaika oli ollut kokoaikatyötä.

Varsinkin opiskelujen loppuvaiheessa ja lomien aikana oli tehty yleensä normaalia päivätyötä. Lomien aikana päivätyötä oli tehnyt kaksi kolmasosaa (67 %) vastaajista. Vajaa puolet työssäkäyvistä opiskelijoista (44 %) oli tehnyt useimmiten normaalia päivätyötä myös lukukausien aikana työskennellessään, mutta opintojen loppuvaiheessa jo peräti 70 prosenttia oli tehnyt normaalia päivätyötä. Jos tarkastellaan koko opiskeluajan työssäkäyntiä, niin noin kolmannes vastaajista oli tehnyt useimmiten ilta-, yö- ja viikonlopputöitä. Loma-aikoina ja opintojen loppuvaiheessa ilta-, yö- ja viikonlopputöissä käyminen on ollut huomattavasti harvinaisempaa, sillä tuolloin niitä oli tehnyt vain vajaa viidennes vastaajista.

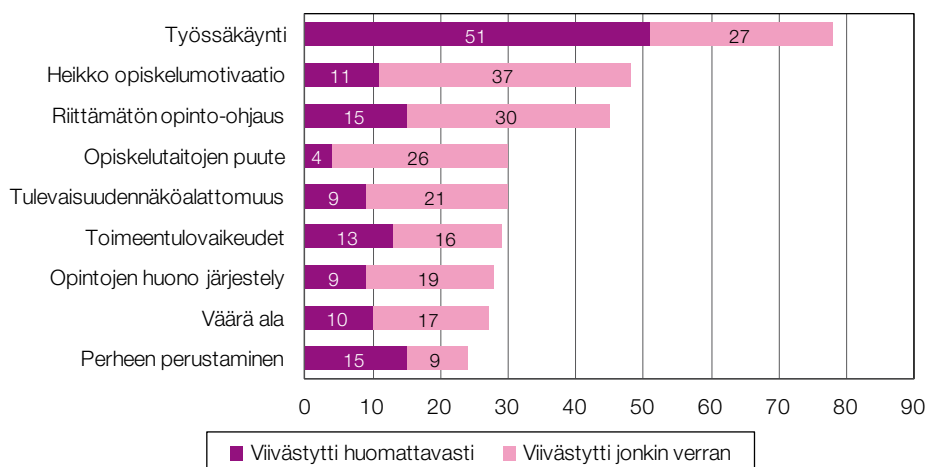
Julkisessa keskustelussa opiskelijoiden työssäkäyntiin liittyvänä ongelmana on usein nostettu esiin se, että opiskelijat työskentelevät yleensä tehtävissä, jotka eivät liity heidän opintoalaansa. Oletamus opiskelujen ohessa tehtävien töiden ja opintoalan vastaamattomuudesta ei pidä suurimman osan kohdalla paikkansa. Lähes 70 prosenttia vastaajista oli tehnyt opiskeluajanaan töitä, jotka liittyivät enemmän tai vähemmän heidän opiskelemaansa alaan. Omaan koulutusalaan liittyvissä tehtävissä työskentely oli erityisen yleistä aivan opintojen loppuvaiheessa. Tuolloin valtaosa eli 84 prosenttia vastaajista oli ollut töissä, jotka liittyivät ainakin jonkin verran heidän opintoalaansa.

Suurimmalle osalla vastaajista (74 %) työssä käyminen opintojen ohessa oli ollut toimeentulon kannalta välttämätöntä. Toisaalta kaksi kolmasosaa totesi käyneensä töissä myös sen vuoksi, että voisi käyttää rahaa muuhunkin kuin välttämättömiin menoihin. Rahan ansaitseminen ei silti ole työssä käymisen ainoa motiivi, sillä työntekoa ja työkokemuksen kartuttamista pidetään ylipäätään tärkeänä asiana. Vain neljännes vastaajista arvioi, ettei olisi hakeutunut työhön opiskeluajanaan, jos rahat olisivat muutoin riittäneet. Selvä enemmistö (64 %) olisi saattanut hakeutua töihin opiskelujen ohella, vaikka se ei olisikaan ollut toimeentulon kannalta aivan välttämätöntä.

Toimeentulon turvaamisen ja elintason kohenemisen ohella työssäkäynnillä on lukuisia muitakin vaikutuksia opiskelijoiden elämään. Työssäkäynnin vaikutukset olivat yleensä olleet myönteisiä. Vain pieni vähemmistö vastaajista näki työssäkäynnissä olleen kielteisiä puolia. Lähes kolme neljäsosaa (73 %) vastaajista piti työssäkäyntiä ammattitaidon ja osaamisen kehittymisen kannalta hyödyllisenä asiana. Jokseenkin samansuuruinen joukko (70 %) näki opiskelunaikaisesta työssäkäynnistä olleen jonkinlaista hyötyä myöhemmän työuran kannalta. Yksi keskeinen hyöty oli monille ollut se, että työkokemus auttoi työpaikan saamisessa opiskelujen päättymisen jälkeen. Tasan puolet vastaajista totesi opiskelunaikaisen työssäkäynnin vaikuttaneen nykyisen työpaikan saamiseen. Alle viidennes vastaajista oli sitä mieltä, ettei työssäkäynnistä ollut etua myöhemmän työuran kannalta. Kaksi kolmasosaa (65 %) arvioi opiskelunaikaisen työssäkäynnin kartuttaneen oman opintoalan työkokemusta ja reilusti yli puolet vastaajista (59 %) totesi sen lisänneen myös opiskelumotivaatiota.

Poimimme kyselyyn vastanneiden joukosta erikseen tarkasteltaviksi henkilöt, joiden opinnot olivat kestäneet tavanomaista kauemmin. Heidän kohdallaan työssä käyminen oli ollut selvästi tyypillisin opintoja viivästyttänyt tekijä. Noin puolella (51 %) heistä työssäkäynti oli hidastanut opintoja huomattavasti ja lähes neljällä viidestä vastaajasta (78 %) työssäkäynti oli vaikuttanut ainakin jonkin verran opintojen viivästymiseen.

Kuvio 2.11. Pitkään opiskelleiden henkilöiden mainitsemia yleisimpiä opintojen viivästymisen syitä (%)

Työssäkäynnin ohella monet muutkin tekijät olivat vaikuttaneet opintojen pitkitymiseen, mutta kuten kuviosta 2.11 näemme, ne eivät olleet aiheuttaneet yleensä opintojen huomattavaa viivästymistä. Hieman alle puolet pitkään opiskelleista (48 %) arvioi heikon opiskelumotivaation vaikuttaneen opintojen viivästymiseen. Lähes vastaavan suuruinen joukko (45 %) katsoi riittämättömän opinto-ohjauksen olleen ainakin jossain määrin syynä opintojensa viivästymiseen. Muita yleisimpiä syitä olivat opiskelutaitojen puute (30 %) tulevaisuuden näköalattomuus (30 %), toimeentulovaikeudet (29 %), opintojen järjestelyihin liittyvät ongelmat (28 %) sekä väärällä alalla olemisen kokemus (27 %). Noin neljännes (24 %) oli todennut myös perheen perustamisen jarruttaneen opintojen etenemistä.

Ammattikorkeakouluopintojen pitkittymistä ja keskeyttämistä väitöskirjassaan tutkineen Riitta Kaliman (2011) mukaan opiskelijat opiskelivat osa-aikaisesti ja vajaatehoisesti siksi, että he opintotuen riittämättömyyden vuoksi kävivät ansiotyössä. Ongelmaa kärjisti lisäksi se, että vaikka lähes jokainen opiskelija oli opiskelunsa jossain vaiheessa ansiotyössä, opiskelujärjestelmässä ei otettu tätä riittävästi huomioon. Ammattikorkeakoulujen koulumainen opintojärjestelmä edellyttää täysipäiväistä läsnäoloa silloinkin, kun se oppimisen kannalta ei olisi välttämätöntä.

Opintojen pitkittymisen ongelmaan tarjotut ratkaisumallit ovat samantyyppisiä sekä yliopistoissa että ammattikorkeakouluissa. Kaliman mukaan opintojärjestelmää tulisi muuttaa siten, että se nykyistä paremmin joustaisi ja mahdollistaisi opiskelun ansiotyön ohella, koska noin puolet opiskelijoista on ansiotyössä koko opiskelunsa ajan. Opintojen etenemisen esteiden poistaminen edellyttäisi nimenomaan opinto-ohjauksen, opetuksen ja etenkin opinnäytetyön laadintaan liittyvän ohjauksen kehittämistä. Kaliman mielestä opinto-ohjauksen alaa tulisi myös laajentaa akateemisen alueen ulkopuolelle eli opiskelijoiden henkilökohtaisten ongelmien ratkaisemiseen ja opettajien tulisi nähdä opiskelijat yhteistyökumppaneina.

Opintojen viivästymistä aiheuttavien syiden listalla monet ovat sellaisia, että oppilaitokset eivät pysty niihin omilla toimenpiteillään kovin paljoa vaikuttamaan. Yliopistot ja ammattikorkeakoulut voivat tietysti pyrkiä kehittämään opetustaan sekä opinto- ja uraohjausta ja siten vaikuttamaan esimerkiksi opiskelutaitojen ja opiskelumotivaation paranemiseen tai auttamaan opiskelijoita oman alan löytämisessä ja kirkastamaan tulevaisuuden näköaloja. Hyvien tavoitteiden toteuttamista jarruttavat ajan ja opetusresurssien puute. Opiskelijoiden yksilöllisen opinto- ja uraohjauksen mahdollisuudet ovat pikemminkin entisestään heikentyneet, kun opiskelijamäärät ovat kasvaneet opetushenkilökunnan määrää huomattavasti nopeammin ja samanaikaisesti yliopistoissa on toimeenpantu useita laajoja uudistuksia, jotka ovat vieneet henkilökunnan työaikaa.

Yleisesti ottaen voi todeta, että työuransa alkuvaiheessa olevat korkeakoulu-tetut eivät pidä opintojen pitkittymistä kovin merkityksellisenä asiana sen enempää myöhemmän työuran kuin yleisemmin ottaen elämänkokonaisuuden kannalta. Vaikka korkeakouluista valmistuneiden omasta mielestä mitään erityistä opintojen pitkittymisen ongelmaa ei olekaan, ovat mm. monet poliitikot ja talouselämän vaikuttajat asiasta toista mieltä. Suomalaisessa koulutuspoliittisessa keskustelussa yliopisto-opiskelijoiden opiskeluaikojen venymistä on pidetty jo kauan merkittävänä ongelmana, jonka ratkaisemiseksi on esitetty lukuisia erilaisia keinoja. Näkemysten ristiriidat johtuvat osaltaan siitä, että opiskeluaikat lasketaan opintojen aloittamishetkestä tutkintotodistuksen saamiseen saakka, jolloin helposti unohtuu se miten tuo aika on tosiasiaassa käytetty. Hidas opiskelija on voinut suoriutua opinnoistaan keskimääräistä nopeammin, jos opiskeluajan laskemisessa otettaisiin huomioon vain todellinen opiskeluaika. Esimerkiksi seitsemän vuotta oppilaitoksen kirjoilla olleen nuoren opiskeluajasta kaksi vuotta on saat-tanut kulua työelämässä, jolloin ”netto-opiskeluaika” onkin ollut vain viisi vuotta. Opiskelija itse ei siis välttämättä koe opintojensa pitkittyneen vaan päinvastoin hän tietää opiskelleensa varsin tehokkaasti vaikka virallisista opiskelijatilastoista saattaisi tehdä toisenlaisen päätelmän.

Vanhon rakenteiden purkamisvimma saattaa joskus johtaa siihen, että uudis-tusten lumossa tuhotaan täysin toimivia käytäntöjä tai ehdotetaan ongelmina pidet-tyihin seikkoihin ratkaisuja, jotka käytännössä merkitsevät paluuta vuosikymmen-ten takaiseen tilanteeseen. Tällainen tulee mieleen opintojen nopeuttamista ja

työurien pidentämistä koskevaa keskustelua seurattaessa. Yhtenä keinona opintojen nopeuttamiseen on esitetty esimerkiksi opintojen maksullisuutta, vaikka lukukausimaksujen todennäköinen seuraus olisi se, että yliopistoihin alkaisi valikoitua entistä enemmän maksukykyisten perheiden jälkeläisiä ja ulkopuolelle jäisi runsaasti vähävaraisia opiskelijoita, joilla kuitenkin olisi edellytyksiä menestyä korkeakouluopinnoissa. Ainakaan toistaiseksi ajatus ei ole saanut laajempaa kannatusta Suomessa. Syynä vastustukseen on ollut juuri se, että maksullisuuden on katsottu merkitsevän yhteiskunnallisen eriarvoisuuden kasvua ja paluuta aikaan jolloin kotitausta vaikutti nykyistäkin voimakkaammin yksilön koulutus- ja työuran muotoutumiseen. Kyselyymme vastanneistakin suurin osa (77 %) vastusti ajatusta lukukausimaksujen käyttöönotosta. Reilusti yli puolet (58 %) vastusti myös opintotuen ehtojen kiristämistä opiskeluaikojen lyhentämisen keinona. Sen sijaan noin puolet (51 %) vastaajista tuntui luottavan kannustavampiin keinoihin opintoaikojen lyhentämisessä kannattamalla jonkinlaisten taloudellisten palkkioiden antamista nopeasti opiskelleille.

Opiskeluaikaisella työssäkäynnillä on pitkälle myöhempään työuraan ulottuvia vaikutuksia. Vaikutukset ovat pääasiassa myönteisiä, sillä opiskelijansa ohessa runsaasti töissä käyneet ovat valmistumisensa jälkeen työmarkkinoilla selvästi paremmassa asemassa kuin kokonaan opiskeluun keskittyneet ja vähäisen työkokemuksen turvin työelämään siirtyneet korkeakoulutetut. Myönteiset vaikutukset näkyvät erityisesti korkeampina tuloina ja pienempänä työttömyysriskinä. ”Ei lainkaan” työssä käyneistä peräti 40 prosenttia oli ollut jossakin vaiheessa valmistumisensa jälkeen työttömänä. Jatkuvasti työtä tehneiden joukossa työttömänä olleiden osuus oli noin puolet pienempi eli 19 prosenttia. Opiskeluaikanaan jatkuvasti työtä tehneiden keskuudessa työttömyyden pitkittyminen on harvinaista, sillä heistä vain 3 prosenttia oli ollut valmistumisensa jälkeen yhteensä yli vuoden työttömänä. Päätoimisesti opiskelleiden keskuudessa vastaava osuus oli nelinkertainen eli 12 prosenttia.

Parhaat arvosanat opinnäytetyöstään saaneet opiskelijat olivat tehneet keskimäärin selvästi vähemmän töitä opiskeluaikanaan kuin heikommin lopputyöstään suoriutuneet opiskelukaverinsa. Opintomenestyksestä ja opintoihin keskittymisestä ei kuitenkaan ole etua työelämässä ainakaan korkeampien ansioiden tai paremman työllisyyden muodossa. Tutkimuksemme tulosten perusteella näyttää pikemminkin siltä, että työttömyyttä välttääkseen ja parempaan tulotasoon päästäkseen on jo opiskeluaikana syytä hankkiutua kirjojen parista työelämään hankkimaan työkokemusta. Kyselyn mukaan parhaat arvosanat saaneiden bruttopalkka oli viisi vuotta valmistumisen jälkeen heikompi kuin muissa ryhmissä. Eri arvosanaryhmiin sijoituneiden opiskelijoiden työmarkkinaurien erojen syiden selvittely edellyttäisi vielä tarkempaa analyysiä, mutta tulos selittyy ainakin osin juuri sillä, että heikoman arvosanan saaneilla oli enemmän työkokemusta koko opiskeluajalta, joten he olivat jo alun perin panostaneet enemmän työelämään kuin opintoihin. Korkeimmat tulot ja matalimmat työttömyysluvut olivat tyydyttävän arvosanoin valmistuneilla ja

opintojen ohessa paljon töitä tehneillä korkeakoulutetuilla. Jos otetaan lisäksi huomioon myös sukupuoli, olivat tulotason ja työllistymisen suhteen parhaiten selvinneet tyydyttävien arvosanoin valmistuneet ja opiskeluaikanaan paljon töitä tehneet miehet. Suhteellisesti heikoin tilanne oli puolestaan parhailla arvosanoilla suoriutuneilla naisilla, jotka eivät olleet tehneet opintojensa ohessa lainkaan töitä.

Työllistymisen ja tulojen kannalta opiskeluaajan (tai oikeammin sanottuna opiskelijastatuksella vietetyn ajan) pituudella ei näytä olevan kovin suurta merkitystä. Vaikka pelkällä opiskelunopeudella ei näytä olevan mainittavaa yhteyttä myöhemmän ansiotasoon, muuttuu tilanne jonkin verran kun otetaan lisäksi huomioon myös opiskeluaikana hankitun työkokemuksen määrä. Korkeimpaan tulotasoon ovat yltäneet sekä hitaat opiskelijat, jotka olivat tehneet runsaasti töitä opiskeluaikana että nopeat opiskelijat, jotka opintojen riipeydestä huolimatta olivat ehtineet tehdä koko ajan töitä opintojen ohessa. Matalin tulotaso oli hitaasti opiskelleilla, jotka olivat tehneet jonkin verran töitä opintojen ohessa. Jos huomioidaan myös sukupuoli, niin parhaiten ovat pärjänneet nopeasti tai keskimääräistä vauhtia opiskelleet ja paljon töitä opiskeluaikanaan tehneet miehet ja heikoimmin puolestaan hitaasti opiskelleet naiset, jotka ovat tehneet opiskeluaikanaan töitä jonkin verran tai eivät lainkaan.

Työllistymisen kannalta erityisen hyvin olivat pärjänneet opiskeluaikanaan aktiivisesti työssä käyneet ja nopeasti opinnoistaan suoriutuneet ”teho-opiskelijat”. Ainoastaan joka viides heistä oli kokenut työttömyyttä työuransa ensimmäisen viiden vuoden aikana ja vain parilla prosentilla työttömyys oli venynyt yli vuoden mittaiseksi. Heikoimmin olivat pärjänneet hitaasti tai keskimääräistä vauhtia opiskelleet, jotka eivät olleet tehneet lainkaan töitä opintojen ohessa. Heistä lähes puolella oli työttömyyskokemuksia ja yli vuoden työttömänä olleiden osuuskin oli huomattavasti korkeampi kuin muissa ryhmissä. Sekä nopeiden ja keskiverto vauhtia opiskelleiden että hitaiden ryhmiä koskeva nyrkkisääntö on, että yli vuoden työttömänä olleiden osuus on sitä korkeampi mitä vähemmän he olivat tehneet opiskelujen ohessa töitä.

Sekä nopeiden että hitaiden opiskelijoiden joukossa opiskelujen ohessa eniten töitä tehneet olivat selvästi muista erottuvia ryhmiä, sillä heistä yli puolet olivat heti työuransa alkuvaiheessa saaneet vakituisen kokopäivätyön. Tämänkin suhteen miesten tilanne on huomattavasti parempi kuin naisilla. Opiskelutahdista riippumatta kaikista opiskeluaikanaan jatkuvasti työtä tehneistä miehistä reilusti yli puolet oli saanut vakituisen kokopäivätyön heti valmistumisensa jälkeen. Hitaasti opiskelleista ja paljon työkokemusta omaavista miehistä peräti kahdella kolmasosalla ensimmäinen työsuhte oli ollut vakituinen kokopäivätyö. Tämä kertoo osaltaan siitä, että etenkin pitkään opiskelleista miehistä monet ovat jo opintojensa loppuvaiheessa käytännöllisesti katsoen siirtyneet työelämään. Sen vuoksi heidän työmarkkina-asemansa on tutkintotodistuksen saamisen hetkellä usein parempi kuin niillä, jotka ovat tosiasiallisestikin vasta ensimmäistä kertaa astumassa työmarkkinoille ja etsimässä työpaikkaa.

Lopuksi

Kansainvälisesti vertaillen suomalaisten yliopisto-opiskelijoiden opiskeluajat näyttävät olevan pitkiä. Opintojen nopeuttamista pohtineen opetusministeriön työryhmän (OPM 2010) mukaan Suomessa ylemmän korkeakoulututkinnon suorittamiseen kuluu keskimäärin 6 vuotta, kun muissa pohjoismaissa aikaa kuluu 6 kuukautta vähemmän ja Iso-Britanniassa ja USA:ssa peräti 2 vuotta vähemmän. Vertailujen tekeminen on kuitenkin kyseenalaista, koska tutkintojen rakenteet, laajuudet ja koulutuskäytännöt ovat hyvin erilaisia eri maissa. Lisäksi vertailujen mielekkyyttä heikentää se, että suomalaiset korkeakouluopiskelijat tekevät runsaasti töitä opintojen ohessa, kuten tämänkin tutkimuksen tulokset osoittavat. Monessa tapauksessa henkilön saattaa olla vaikea määritellä, pitääkö hän itseään opiskelijana vai työssäkäyvänä, koska työ ja koulutus limittyvät toisiinsa.

On helppo yhtyä Lindbergin (2009b, 32) näkemykseen siitä, että opiskelijoiden työssäkäyntiä ja opintoaikoja koskevassa keskustelussa olisi hyvä tehdä ero opiskelijastatuksella vietetyn ajan ja varsinaisen opintojen pitkittymisen välillä. Toisin sanoen tulisi ottaa huomioon opiskelujen ”nettoaika” eli tosiasiallinen opintoihin käytetty aika. Lindberg muistuttaa myös, että tutkimuksissa ja politiikkakeskustelussa tulisi huomioida opiskelijastatuksella tehdyn työn merkitys työmarkkinoiden toimivuuden näkökulmasta. Keskustelu näyttää painottuneen liiaksi siihen, että opiskelunaikaisella työssäkäynnillä on negatiivisia vaikutuksia korkeakoulusektorin toimintaan.

Vuonna 2000 valmistuneista korkeakoulutetuista tehdyn yhdeksän Euroopan maan⁴ vertailevan tutkimuksen (Kivinen & Nurmi 2008) mukaan opiskeluajat eivät ole Suomessa poikkeuksellisen pitkiä, jos otetaan huomioon opintoihin tosiasiallisesti käytetty nettoaika. Maisterintutkintoon käytetty nettoaika oli Suomessa ja useimmissa vertailumaissa runsaat viisi vuotta. Myös tässä tutkimuksessa saimme samansuuntaisen tuloksen, sillä yli 70 prosenttia vastaajista arvioi opintoihin käyttämänsä nettoajan olleen enintään viisi vuotta. Opiskelunaikainen työssäkäynti ja opiskelun sivutoimisuus ymmärrettävästi venyttää kokonaisopiskelu-aikaa ja antaa vaikutelman tehottomasta opiskelusta. Tutkimuksemme tulosten perusteella opiskeluaikaisesta työssäkäynnistä on kuitenkin huomattavaa etua tulevan työuran kannalta. Opintojen aikana hankittu vankka työkokemus helpottaa opinnoista työelämään siirtymistä ja pienentää työttömyyden riskiä. Sen lisäksi opiskeluaikanaan runsaasti työkokemusta hankkineet nuoret saavuttavat ainakin työuransa alkuvaiheessa selvästi paremman tulotason kuin heidän vähemmän työkokemusta omaavat opiskelukaverinsa.

Tutkimuksemme tulokset osoittavat myös sen, että Suomessa korkeakoulutettavien siirtyminen työelämään tapahtuu usein joustavasti jo ennen tutkintotodistuksen saamista. Huoli opintojen pitkittämisestä onkin jossain määrin aiheeton, sillä

⁴ Vertailussa oli mukana Suomen ohella Alankomaat, Espanja, Englanti, Italia, Norja, Ranska, Saksa ja Sveitsi. Suomen osalta aineistossa oli mukana 1164 ammattikorkeakoulusta ja 1466 yliopistosta valmistunutta.

opintojen loppuvaiheessa varsin monet ovat opiskelijastatuksesta huolimatta jo työssäkäyviä veronmaksajia. Kysymys on heidän kohdallaan oikeastaan työn ohella opiskelusta eikä päinvastoin. Monissa muissa Euroopan maissa korkeakoulututkintoa suorittavien nuorten työtilanne opintojen loppuvaiheessa on hyvin toisenlainen. Suomen, Saksan, Italian ja Ison-Britannian korkeakouluista vuonna 2000 valmistuneiden tilannetta kartoittaneen vertailututkimuksen mukaan suomalaisista yliopisto-opiskelijoista lähes puolet (45 %) ja ammattikorkeakouluopiskelijoistakin kolmannes (34 %) oli työelämässä jo ennen valmistumistaan. Vastaavat luvut yliopisto-opiskelijoiden osalta olivat Saksassa 12 prosenttia, Italiassa 14 prosenttia ja Iso-Britanniassa 19 prosenttia. Esimerkiksi Italiassa on tyypillistä, että korkeakoulututkinnon juuri suorittaneilla on vain niukasti työkokemusta, eikä sekään yleensä ole omalta koulutusaltalta. (Lindberg 2009a.) Yhdeksää Euroopan maata⁵ vertailleen tutkimuksen mukaan ensimmäisen työpaikan saaminen korkeakouluopintojen jälkeen vei vähiten aikaa Suomessa ja myös norjalaiset ja britit pärjäsivät vertailussa hyvin. Espanjassa, Ranskassa ja Italiassa työpaikan saanti vei huomattavasti enemmän aikaa. (Lindberg 2007.)

Lindbergin (2009b) mukaan koulutuksesta työelämään siirtymisen prosessien vaihtelu eri maiden välillä on yhteydessä koulutusjärjestelmien ammattispesifisyyteen ja työmarkkinoiden sääntelyn tiukkuuteen. Esimerkiksi Iso-Britanniassa opiskelijat valmistuvat yleensä määrääjässä ja siirtyvät myös melko nopeasti työelämään. Brittiläinen koulutusjärjestelmä, korkeakoulusektori mukaan lukien, edustaa kansainvälisesti vertaillen matalaa ammattispesifisyyttä ja sen vuoksi työnantajien antamalla koulutuksella on siellä keskeinen rooli ammatillisten taitojen oppimisessa. Toisaalta brittiläisessä järjestelmässä työmarkkinoiden sääntely on perinteisesti ollut vähäistä ja mm. työntekijöiden irtisanomissuoja on matala. Koulutuksesta työelämään siirtymisen ja opintojen lyhyt kesto selittyvät näin ollen pitkälti sillä, että odotukset koulutuksen ja työtehtävien vastaavuudesta ovat matalat varsinkin uran alussa ja liikkuvuus työpaikasta toiseen on vilkasta. Iso-Britanniassa on jo perinteisesti ollut käytössä kaksiportainen kandidaatti-maisteri -järjestelmä, johon Suomessa ja monissa muissa Euroopan maissa on siirrytty vasta 2000-luvulla Bolognan prosessin myötä. Brittiläiset opiskelijat suorittavatkin usein vain alemman korkeakoulututkinnon, sijoittuvat aluksi matalamman statuksen työtehtäviin ja vaihtavat työuransa alussa usein työpaikkaa. Suomessa puolestaan koulutusjärjestelmä on huomattavasti ammattispesifimpi ja työmarkkinoiden sääntely tiukempaa. Suomessa korkeakoulutuksesta valmistuneilla on korkeammat odotukset työpaikan suhteen ja ensimmäiset työpaikat ovat myös pysyvämpiä. Brittiopiskelijoiden nopeampi valmistuminen liittyy tietysti osaltaan myös siihen, että siellä opintoja ei tueta julkisin varoin siinä määrin kuin Suomessa. Brittiläisen koulutus- ja työmarkkinajärjestelmän markkinahenkisyys ei oikeastaan anna muuta mahdollisuutta kuin valmistua määrääjässä. (Lindberg 2009a; 2009b.)

5 Tutkimuksessa vertailtiin lukuvuonna 1994/1995 valmistuneita ja mukana olivat Alankomaat, Espanja, Iso-Britannia, Itävalta, Italia, Norja, Ranska, Saksa ja Suomi.

Tutkimuksemme perusteella suomalaisten yliopisto-opiskelijoiden opiskeluaikainen työ liittyy usein omaan opintoalaan.⁶ Kivisen ja Nurmen (2008, 62-66) laskelmien mukaan keskiverto yliopisto-opiskelija hankkii opintojen ohessa lähes vuoden verran oman alansa työkokemusta ja ammattikorkeakoululaisetkin lähes puoli vuotta. Näin ollen suomalaiset korkeakouluopiskelijat ovat ehtineet saada jo opiskeluaikanaan varsin hyvät valmiudet siirtyä työelämään. Opiskelunaikaisen työkokemuksen ansiosta valtaosa yliopistoista valmistuneista siirtyykin sujuvasti työelämään, ilman pitkää valmistumisen jälkeistä työnhakujaksoa.

Opintojen nopeuttamisen ja tehostamisen keinona on usein esitetty sitä, että opiskelijoiden tulisi työssä käymisen sijasta nostaa opintolainaa ja keskittyä päätoimisesti opiskeluun. Opiskelijat eivät kuitenkaan ole osoittaneet suurta intoa opintolainan nostamiseen, vaan opintojen aikainen toimeentulo pyritään usein rahoittamaan muilla keinoin. Suhteellisen vähäinen kiinnostus opintolainan nostamista kohtaan ei johdu ainoastaan haluttomuudesta elää lainarahalla tai siitä, että opiskelijat epäilisivät lainan takaisinmaksukykyään. Kyse on myös siitä, että he investoivat omaan tulevaisuuteen lainarahan sijasta mieluummin hankkimalla työkokemusta, joka parantaa heidän työllistymismahdollisuuksiaan opintojen jälkeen. Työnhakijan työkokemus on perinteisesti ollut eräs keskeisimpiä rekrytointikriteerejä, joten jo ennen valmistumistaan vankan työkokemuksen hankkinut opiskelija on usein etusijalla työhönotossa. (Ks. Jokinen & Luoma-Keturi 2005; Naumanen & Silvennoinen 1996.) Opiskelijan olisi sen vuoksi epärationaalia välttää työssäkäyntiä ja elää sen sijaan velkarahalla, koska samalla hän heikentäisi omaa kilpailuasemaansa työmarkkinoilla. Kyselytutkimuksemme tulosten perusteella opiskelijoiden on siis kannattavaa tehdä töitä opintojen ohessa vaikka opinnot pitkittyisivätkin sen vuoksi jonkin verran. Työssä käyminen opiskeluaikana merkitsee paremman elintason lisäksi myös parempia tulevaisuuden näkymiä.

Yliopisto-opiskelijoiden työssäkäynti ja myöhempi työura – keskeiset tulokset

Opiskeluaikainen työssäkäynti on yleistä ja työt liittyvät yleensä opintoalaan

- 63 prosenttia opiskelijoista oli tehnyt ainakin jonkin verran töitä lukukausien aikana. Opintojen loppuvaiheessa jo peräti 74 prosenttia oli tehnyt töitä opintojen ohessa.
- Työt olivat useimmiten (76 %) osa-aikatöitä

6 Eurostudent -tutkimuksen perusteella eri Euroopan maiden välillä on huomattavia eroja sen suhteen, missä määrin opiskelunaikainen työ liittyy opiskelualaan. Norjalaisista opiskelijoista 38 prosenttia totesi opiskeluaikaisen työnsä liittyvän erittäin läheisesti koulutukseen, kun taas irlantilaisilla opiskelijoilla vastaava osuus oli vain 11 prosenttia. Muut maat sijoittuivat tässä suhteessa näiden ääripäiden väliin. Suomalaisista opiskelijoista noin neljännes (26 %) katsoi työnsä liittyvän erittäin läheisesti omaan koulutukseen. (Eurostudent 2008, 125-126.)

- Lukukausien aikana työssäkävivistä 44 % teki useimmiten normaalia päivätyötä, 34 % useimmiten ilta- yö- ja viikonlopputöitä ja loput 22 % osin molempia
- Opintojen aikana työssä käyneistä noin 70 % ja opintojen loppuvaiheessa jo 84 % oli tehnyt opintoalaansa liittyviä töitä

Työssäkäynti tuo toimeentulon, kehittää ammattitaitoa ja lisää opiskelumotivaatiota

- Suurimmalle osalla vastaajista (74 %) opiskeluaikainen työssäkäynti oli ollut toimeentulon kannalta välttämätöntä.
- Lähes kaksi kolmasosaa vastaajista (64 %) olisi saattanut hakeutua töihin opiskelujen ohella, vaikka se ei olisikaan ollut toimeentulon kannalta aivan välttämätöntä
- Lähes kolme neljäsosaa (73 %) vastaajista piti työssäkäyntiä ammattitaidon ja osaamisen kehittymisen kannalta hyödyllisenä
- 70 prosenttia koki opiskelunaikaisesta työssäkäynnistä olleen jonkinlaista hyötyä myöhemmän työuran kannalta
- Puolet (50 %) vastaajista totesi opiskelunaikaisen työssäkäynnin vaikuttaneen nykyisen työpaikan saamiseen
- Kaksi kolmasosaa (65 %) arvioi opiskelunaikaisen työssäkäynnin kartuttaneen oman opintoalan työkokemusta
- Yli puolet vastaajista (59 %) totesi työssäkäynnin lisänneen myös opiskelumotivaatiota.

Pitkään opiskelleilla suurin syy opintojen viivästymiseen on ollut työssäkäynti

- Tavanomaista pidempään opiskelleista noin neljällä viidestä (78 %) työssäkäynti oli vaikuttanut ainakin jonkin verran opintojen viivästymiseen ja puolella (51 %) työssäkäynti oli hidastanut huomattavasti opintoja.
- Hieman alle puolet pitkään opiskelleista (48 %) arvioi heikon opiskelumotivaation vaikuttaneen ainakin jossain määrin opintojen viivästymiseen. Lähes vastaavan suuruinen joukko (45 %) katsoi riittämättömän opinto-ohjauksen olleen ainakin jossain määrin syynä opintojensa viivästymiseen. Muita yleisimpiä opintojen viivästymiseen johtaneita syitä olivat opiskelutaitojen puute (30 %), tulevaisuuden näköalattomuus (30 %), toimeentulovaikeudet (29 %), opintojen järjestelyihin liittyvät ongelmat (28 %) sekä väärällä alalla olemisen kokemus (27 %). Noin neljännes (24 %) oli todennut myös perheen perustamisen jarruttaneen opintojen etenemistä.
- Yleisesti ottaen työuransa alkuvaiheessa olevat korkeakoulutetut eivät pitäneet opintojen pitkittymistä kovin merkityksellisenä asiana myöhemmän työuran tai yleisemmin ottaen elämänkokonaisuuden kannalta

Lukukausimaksuja vastustetaan ja nopeasta opiskelusta palkitsemista kannatetaan

- Suurin osa (77 %) vastusti ajatusta lukukausimaksujen käyttöönotosta
- Reilusti yli puolet (58 %) vastusti myös opintotuen ehtojen kiristämistä opiskeluaikojen lyhentämisen keinona
- Puolet (51 %) vastaajista kannatti jonkinlaisten taloudellisten palkkioiden antamista nopeasti opiskelleille

Opiskeluaikaisesta työssäkäynnistä on huomattavaa etua myöhemmän työuran kannalta

- Opiskelujensa ohessa runsaasti töissä käyneiden tulotaso on korkeampi ja työttömyysriski pienempi kuin päätoimisesti opiskelleilla ja vähäisen työkokemuksen turvin työelämään siirtyneillä korkeakoulutetuilla
- Hyvästä opintomenestyksestä ei ole etua työelämässä ainakaan korkeampien ansioiden tai paremman työllisyyden muodossa. Tulotason ja työllistymisen suhteen parhaiten olivat pärjänneet tyydyttävän arvosanoin valmistuneet ja opiskeluaikanaan paljon töitä tehneet miehet. Suhteellisesti heikoin tilanne oli puolestaan parhailla arvosanoilla suoriutuneilla naisilla, jotka eivät olleet tehneet opintojensa ohessa lainkaan töitä
- Opiskelunopeudella ei ole työllistymisen ja tulojen kannalta juurikaan merkitystä. Sekä nopeiden että hitaiden opiskelijoiden joukossa parhaiten työmarkkinoilla pärjäsivät opiskelujen ohessa runsaasti töitä tehneet henkilöt.

3 Yritykset opiskelijoiden työllistäjinä ja työssäkäynnin kannattavuus myöhemmän työuran kannalta

Hannu Karhunen
Sanna-Mari Hynninen

Johdanto

Raportin tässä osiossa keskitytään yrityksiin opiskelijoiden työllistäjinä ja opiskeluaikaisen työssäkäynnin kannattavuuteen myöhemmän työuran kannalta. Korkeasti koulutettujen työllistymisestä opintojen jälkeen on viime vuosina alettu kantaa huolta samaan aikaan kun pitkittyneitä opintoja, opiskelijoiden työssäkäyntiä ja vähäistä opintolainan käyttöä pidetään kansantaloudellisena ongelmana. Yksilöllistä ja laadukasta ohjausta opinnoissa ja urasuunnittelussa kaivataan, samoin kuin yrittäjä- ja työelämävalmiuksien kehittämistä osana opintoja. Oppilaitosten näkökulmasta tilanne on erikoinen, sillä opiskelijat käyvät yleisesti töissä ja vaativat joustavia opintojen suoritustapoja työnteon ehdoilla.

Tilastokeskuksen työssäkäyntitilaston mukaan opiskelijoista noin 55 prosenttia kävi töissä vuonna 2009. Työssäkäynti oli yleisintä yliopisto-opiskelijoilla ja harvinaisinta lukio-opiskelijoilla. Yliopisto-opiskelijoista noin 60 ja ammattikorkeakouluopiskelijoista noin 57 prosenttia kävi töissä opintojen ohessa. Työssäkäyntitilaston mukaan naisopiskelijoiden työssäkäynti on miehiä selvästi (noin 10 prosenttiyksikköä) yleisempää muilla koulutussektoreilla paitsi ylempään korkeakoulututkintoon johtavissa opinnoissa, joissa miehet käyvät naisia useammin töissä. Työssäkäynti lisääntyy myös iän myötä: 25 vuotta täyttäneistä opiskelijoista jo yli 70 prosenttia käy töissä.

Syksyllä 2009 toteutetun Opiskelijatutkimus 2010:n (Saarenmaa, Saari ja Virtanen 2010) mukaan suomalaisen yliopisto-opiskelijan mediaanitulo oli 892 euroa kuukaudessa ja ammattikorkeakouluopiskelijan 768 euroa. Näistä yliopisto-opiskelijalla 300 euroa (34 %) ja ammattikorkeakouluopiskelijalla 150 euroa (20 %) koostui palkkatuloista. Opintorahan ja asumislisän mediaani yliopisto-opiskelijoilla oli 400 euroa (45 % kuukausituloista) ja ammattikorkeakouluopiskelijalla 432 euroa (56 %). Yliopisto-opiskelijan kuukausittaisten menojen mediaani oli 875 euroa ja ammattikorkeakouluopiskelijan 800 euroa. Keskimäärin 15 prosenttia kuukausimenoista katetaan vanhempien, sukulaisten tai puolison antamalla tuella. Tutkimukseen vastanneista korkeakouluopiskelijoista 15 prosenttia oli nostanut opintolainaa kuukausittain lukuvuoden aikana. Opintolainan käyttö oli jonkin verran yleisempää

ammattikorkeakouluopiskelijoiden ja toisaalta 25–29-vuotiaiden opiskelijoiden joukossa. Näissä ryhmissä noin joka viides opiskelija käytti opintolainaa.

Opiskelija voi saada opintoihinsa tukea valtiolta opintorahan, asumislisän sekä opintolainan valtiontakauksen muodossa. Esimerkiksi itsenäisesti tai parisuhteessa asuva korkeakouluopiskelija voi saada opintorahaa 298 euroa kuukaudessa. Opintotuen asumislisän enimmäismäärä Suomessa asuvalle opiskelijalle on 201,60 euroa kuukaudessa. Opintolainan valtiontakauksen enimmäismäärä on 300 euroa kuukaudessa. Korkeakouluopiskelijan yhteenlaskettu tuki kuukaudessa on 799,60 euroa.

Opiskelijat ovat hyvin joustavaa työvoimaa, mikä käy ilmi Lehdon (2011) kuvaamista opiskelijoiden työllisyyden suhdannevaihteluista. Vuonna 2008 alkaneen taloudellisen taantuman aikana lähes puolet työllisyyden vähentymisestä oli opiskelijoiden työllisyyden tilapäistä vähentymistä. Kun lasketaan yhteen kahden vuoden mittainen muutos vuoden 2008 ensimmäisestä neljänneksestä vuoden 2010 ensimmäiseen neljännekseen, työllisten määrä väheni yhteensä 87 000 henkeä. Samana ajankohtana opiskelun ohessa työssä olevien määrä väheni 39 000 hengellä. Siten lähes puolet työllisyyden vähennyksestä selittyy opiskelijatyöllisyyden vähentymisellä, vaikka opiskelijatyöllisten osuus kaikista työllisistä on Lehdon mukaan vain noin 11 prosenttia.

Myös jo opintonsa suorittaneiden korkeasti koulutettujen työllistyminen on vaikeutunut syksyllä 2008 alkaneen rahoituskriisin myötä, joten huoli opintojen työelämäyhteyksistä on perusteltu. Vuoden kuluttua valmistumisen jälkeen ammattikorkeakouluista valmistuneista oli työllisinä 85 prosenttia vuonna 2009, kun työllisinä vuonna 2008 oli 89 prosenttia valmistuneista. Vastaavat luvut ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneille olivat 86 ja 88 prosenttia. Toisaalta vuonna 2008 valmistui ennätysmäärä yliopisto-opiskelijoita johtuen yliopistotutkintojen uudistuksesta vastaamaan uutta yliopistolakia ja kaksiportaista kansainvälisesti vertailtavaa tutkintorakennetta. Suurin työttömien joukko alemmalla korkeakouluasteella vuonna 2010 muodostui tradenomeista, joita oli työttömänä 5914. Ylemmän korkeakoulututkinnon kielitieteistä suorittaneita oli työttömänä 1891 ja kauppatieteilijöistä 1848. Työttömien tradenomien määrä kasvoi noin 32 prosentilla ja kauppatieteiden maistereiden määrä noin 26 prosentilla parissa vuodessa. (Lehtinen ja Heinisuo 2011.)

Raportin seuraavassa luvussa tarkastellaan taloudellista toimintaympäristöä opiskelijoiden työssäkäynnin taustalla. Jo pitkään käynnissä ollut toimialarakenteen palveluvaltaistuminen on mitä ilmeisimmin yhteydessä opiskelijoiden työssäkäynnin yleistymiseen. Taustalla on teknologisen kehityksen aikaansaama rutiinitehtävien väheneminen hyödyketuotannon toimialoilla ja vastaavasti manuaalisten tehtävien lisääntyminen palvelusektorilla. Lisäksi osa-aikatyön vastaanottamisen kannustimet työttömille työnhakijoille ovat heikot, mikä edelleen tukee opiskelijatyövoiman käyttöä. Luvussa 3 raportoidaan yrityksille suunnattu kysely koskien heidän näkemyksiään opiskelijoista työvoimana ja sitä, miten opiskeluaikaiseen työssäkäyntiin suhtaudutaan rekrytoitaessa pysyvää työvoimaa. Luku 4 käsittelee tilastoaineistoon

perustuvaa analyysia opiskelunaikaisen työssäkäynnin kannattavuudesta myöhemmän työuran kannalta. Johtopäätökset esitetään luvussa 5.

Toimintaympäristö opiskelijoiden työssäkäynnin taustalla

Talouden palveluvaltaistuminen

Suomessa opiskelijoiden työssäkäynnin yleistyminen on mitä ilmeisimmin yhteydessä talouden palveluvaltaistumiseen, joka on meilläkin ollut käynnissä jo varsin pitkään. Sekä yksityisten että julkisten palveluiden osuus talouden arvonlisäyksestä kasvoi nopeasti 1990-luvun alkuun saakka. Lamavuosien jälkeen julkisen palvelutuotannon osuus alkoi laskea. Tulevaisuudessa sen osuutta kansantuotteesta nostaa väestön ikääntymisestä johtuva terveydenhoito- ja hoivapalveluiden kasvava kysyntä. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus (VATT) arvioi, että myös yksityisten palvelujen osuus kokonaisarvonlisäyksestä kasvaa tulevaisuudessa, vaikka joillakin palvelutoimialoilla tapahtuu myös supistumista. Yksityisten palveluiden osuus työllisistä on kasvanut tasaisesti 1980-luvun alusta lähtien. Kasvun ennustetaan jatkuvan varsinkin kotitalouksien kysynnän vetämänä. (Honkatukia, Ahokas ja Marttila 2010.)

Mikäli kehitys jatkuu VATT:n ennakointimallin menneestä kehityksestä johdettavalla perusuralla, sosiaali- ja terveydenhuollon toimialojen työllisten määrä lisääntyisi vuosien 2008 ja 2025 välillä lähes 125 000 henkilöllä. Honkatukian ym. (2010) mukaan näin suuri kasvu rajoittaisi muiden palvelutoimialojen työvoimapotentiaalia ja hidastaisi niiden kasvua tulevaisuudessa. Vaikutukset teollisuustoimialojen kehitykseen olisivat myös negatiivisia, vaikkakin pääomavaltaistuminen todennäköisesti syrjäyttäisi suuren osan mahdollisesta työvoiman saatavuusrajoitteesta.

125 000 henkilön kysynnän lisäys matalan tuottavuuden sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluissa vaikuttaisi erittäin merkittävästi talouskasvuun sekä julkiseen talouteen. Ahokas ja Honkatukia (2010) esittävätkin perusuralle vaihtoehtoisen tavoiteskenaarion, jossa sosiaali- ja terveysalan työllisyyskasvu on maltillisempaa (75 000 henkilöä), mikä mahdollistaisi yksityisiä palveluita tuottavien toimialojen sekä teollisuuden toimialojen työn kysynnän kasvun. Tavoiteskenaario huomioi politiikkatavoitteet, joita on rakennettu yhteistyössä alueellisten ennakointiryhmien kanssa. Tavoiteskenaariossa keskeisinä politiikkatavoitteina ovat 75 prosentin työllisyysaste vuonna 2025 sekä valtionhallinnon tuottavuusohjelma, jonka vaikutukset näkyvät julkisen kysynnän aiempaa hitaampana kasvuna ja noin 30 000 henkilöä pienempänä työvoiman kysyntänä.

Tavoiteuralla viennin merkitys kasvaa uusien innovaatioiden ja niistä seuraavan vientisektorin kilpailukyvyn nousun myötä. Perusuralla talouskasvu jää 2020-luvulla 1,7 prosenttiin, kun tavoiteskenaariossa päästäisiin 2,3 prosenttiin. Keskeisenä erona perus- ja tavoiteuran välillä on työllisyysasteen nousu tavoiteskenaariossa,

eli talouden käytössä on tavoiteuralla enemmän resursseja kuin perusuralla. On kuitenkin huomioitava, että myös tavoiteuran talouskasvu on varsin hidasta verrattuna 2000-luvulla totuttuun. Keskimääräinen BKT:n kasvu vuosina 2000–2010 oli keskimäärin 3,3 prosenttia, jos poikkeusvuosi 2009 (BKT:n kasvu -8,2 prosenttia) jätetään huomiotta. Vuosina 2000 ja 2007 päästiin yli 5 prosentin kasvuun. On lisäksi huomioitava, että Ahokas ja Honkatukia näkevät tavoiteuralle pääsyn haasteelliseksi johtuen sekä väestön ikärakenteen kehityksestä että kansainvälisen talouden epävarmuudesta. Mahdollista siis on, että talouskasvu on tulevina vuosina maltillista.

Talousteoria palveluvaltaistumisen takana

Teknologinen kehitys muuttaa työvoiman kysyntää. Uusien teknologioiden käyttöönotto kohottaa tuottavuutta organisaatiomuutosten kautta, joihin oleellisesti liittyy tehtävärakenteiden muutos. Osaamista suosiva teknologinen kehitys (skill-biased technological change) kasvattaa korkean osaamisen, eli tyypillisesti korkeasti koulutetun, työvoiman kysyntää ja palkkoja heikentäen muiden ryhmien asemaa työmarkkinoilla (mm. Katz ja Autor 1999; Acemoglu 2002). Teknologia korvaa tällöin matalampaa osaamista ja taitoja, mutta täydentää korkean osaamisen työpanosta ja kasvattaa sen tuottavuutta. Viimeaikainen angloamerikkalainen tutkimus viittaa siihen, että tieto- ja informaatioteknologialla olisi puhtaasti polarisoiva vaikutus työvoiman kysyntään ja palkkoihin (mm. Autor, Levy ja Murnane 2003; Autor, Katz ja Kearney 2006 ja 2008; Goos ja Manning 2007; Weiss 2008; Goos, Manning ja Salomons 2009).

Polarisaatioteorian mukaan työtehtävät voidaan jakaa manuaalisiin, rutiineihin ja abstrakteihin. Matalasti koulutetut työskentelevät tyypillisesti manuaalisissa tehtävissä, keskitason koulutuksen hankkineet rutiinitehtävissä ja korkeasti koulutetut abstrakteissa tehtävissä. Näkemyksen mukaan tieto- ja viestintätekniikka korvaa rutiinitehtävissä työskentelevien työpanosta, kun taas abstraktien taitojen kysyntä kasvaa teknologian yleistyessä. Luovissa, ongelmanratkaisua ja koordinaatiota vaativissa tehtävissä tietojenkäsittely on panos varsinaisessa tuotantoprosessissa. Teknologinen kehitys siten korvaa keskitasoisesti koulutettua työvoimaa, mutta täydentää korkeasti koulutettua työvoimaa nostaten sen tuottavuutta ja palkkoja. Manuaalisissa tehtävissä, jotka vaativat fyysistä näppäryyttä tai henkilökohtaista kontaktia, teknologia ei korvaa eikä täydennä työpanosta. Tällaisten tehtävien automatisointi on hankalaa ja kallista.

Autor ja Dorn (2011) rakentavat sektoripohjaisen teoreettisen mallin sekä matalan osaamisen palvelutehtävien että korkean osaamisen abstraktien tehtävien kasvulle ja edelleen työllisyyden sekä palkkojen polarisaatiolle. Mallin ytimessä ovat teknologisen kehityksen myötä laskeneet rutiinitehtävien automatisoinnin kustannukset ja toisaalta uuden teknologian korkean osaamisen työvoiman tuottavuutta kohottava rooli. Rutiinien, kuten kirjanpidon, toimistotehtävien sekä toistoa vaativien tuotanto- ja tarkkailutehtävien toisin kuin edellä kuvattujen manuaalisten

tehtävien automatisointi on helppoa ja edullista. Mallissa talous jakaantuu kahteen sektoriin: hyödykkeiden tuotantoon ja palvelujen tuotantoon. Kun rutiinitehtäviä automatisoidaan hyödyketuotannossa, työvoimaa virtaa niistä palvelusektorille korkean osaamisen työvoiman jäädessä hyödyketuotantoon. Tämä aiheuttaa työllisyyden polarisaation. Mallin mukaan palkkojen polarisaatio seuraa, mikäli hyödykkeet ja palvelut ainakin jossain määrin täydentävät toisiaan korvaamisen sijaan eli substitutiojousto niiden kulutuksen välillä on suhteellisen matala.

Mikäli substitutiojousto on korkea, sekä työllisyyden että palkkojen kehitys on osaamista suosivaa eli vain korkeasti koulutetut hyötyvät teknologisesta kehityksestä. Autorin ja Dornin hypoteesi on, että työllisyyden ja palkkojen nousu palvelutehtävissä johtuu kahden tekijän vuorovaikutuksesta: kuluttajien preferenssit suosivat moninaisuutta erikoistumisen sijaan ja että teknologinen kehitys laskee rutiinitehtävien automatisoinnin hintaa, mutta ei helpota manuaalisten tehtävien automatisointia. Jos kuluttajat edelleen suosivat palveluammattien aineellisia tuotoksia, kuten ravintola-, siivous-, turvallisuus- ja kotipalveluita, hyödyketuotantoon keskittynyt teknologinen kehitys (joka ei siis ole osa palvelusektoria) nostaa palvelujen kokonaiskysyntää mikä lopulta nostaa myös sekä työllisyyttä että palkkaa palvelusektorilla.

Vaihtoehtoinen selitys palveluvaltaistumiselle on työtehtävien ulkoistaminen ulkomaille, mikä siirtää matalan osaamisen työntekijöitä palvelutehtäviin, joita ei voida ulkoistaa. Palveluvaltaistumisen takana saattaa olla myös se, että tulojen nousu palkkajakauman yläpäässä mahdollistaa laajemman palvelujen käytön varakkaissa talouksissa ja samaan aikaan koulutuksen tuottojen kasvu kannustaa korkeasti koulutettuja kasvattamaan työtuntejaan ja palkkaamaan apua kotitöihin. Autor ja Dorn (2011) eivät löytäneet tukea näille hypoteeseille USA:n osavaltioaineistolla, vaan katsoivat ei-neutraalin teknologisen kehityksen olevan työmarkkinoiden polarisaation takana.

Työmarkkinoiden polarisoitumisesta on saatu myös viitteitä Suomessa. Maliranta (2010) kuvaa ammattirakenteen muutosta vuosien 2000 ja 2004 välillä Suomessa ja löytää hieman tukea U-muotoiselle tehtävien rakennemuutokselle, eli että tehtävät ovat vähentyneet erityisesti vaativuudeltaan välitason toimistotyöntekijöiden ja tuotantotyöntekijöiden tehtävissä ja kasvaneet korkeapalkkaisten erikoisasiantuntijoiden ja johtajien ryhmässä. Malirannan mukaan matalan vaativuustason tehtävien kasvu on kuitenkin ollut toistaiseksi varsin maltillista. Verrattuna Ruotsiin, Norjaan ja Yhdysvaltoihin, työmarkkinoiden polarisoituminen on ollut Suomessa samansuuntaista (Asplund, Barth, Lundborg ja Nilsen 2011).

Osa-aikatyön vastaanottamisen kannustimet

Yhä suurempi sopeutumiskyvyn ja joustavuuden vaatimus työmarkkinoilla näkyy myös määrä- ja osa-aikaisten työsuhteiden yleistymisenä. Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan vuonna 2010 määrä- tai osa-aikaista työtä teki yli viidennes

suomalaisista palkansaajista. Kauhasen ja Nätin (2011) mukaan vuonna 2010 noin 64 prosentille määräaikaista palkansaajista ja 27 prosentille osa-aikaisista nämä työsuhteet olivat vastentahtoisia, eikä pysyvää kokoaikatyötä ollut saatavilla.

Opiskelijoiden työ on usein osa-aikatyötä, joka on yleistynyt 1990-luvun alun jälkeen erityisesti kaupan alalla sekä hotelli- ja ravintola-alalla. Jokinen ja Kauhanen (2010) kiinnittävät huomion palvelualojen osa- ja kokoaikaisten työntekijöiden eriytyneeseen palkkakehitykseen tarkastellen palvelualojen palkkojen jakaumia kahdella eri palkkakäsitteellä: säännöllisen työajan tuntipalkka ja kokonaistuntiansio. Kokonaistuntiansio sisältää myös peruspalkan päälle maksettavat erilaiset lisät. Jokinen ja Kauhanen tekevät jakaumatarkastelustaan neljä johtopäätöstä: Ensiksikin sekä osa- että kokoaikaisten palkkojen jakaumat ovat siirtyneet oikealle, mikä kertoo keskimääräisen palkkatason noususta. Toiseksi, osa-aikaisten palkkajakaumat ovat kaventuneet, mikä kertoo palkkaerojen pienentymisestä osa-aikaisten keskuudessa. Kolmanneksi, kokoaikaisten työntekijöiden palkkajakauma on leventynyt eli palkkaerot kokoaikaisten ryhmän sisällä ovat kasvaneet samaan aikaan kun ne osa-aikaisten ryhmän sisällä ovat pienentyneet. Neljäs johtopäätös on, että kokoaikaisten palkkajakauman leveneminen ilmenee erityisesti kokonaisansioilla mitattuna, kun taas osa-aikaisten työntekijöiden palkkajakauman muotoon palkkakäsite ei juuri vaikuta. Peruspalkan päälle maksettavat lisät siis vaikuttavat palvelualojen palkkaeroihin lähinnä kokoaikaisten työntekijöiden ryhmässä. Hotelli- ja ravintola-ala on kuitenkin poikkeus: kokoaikaistenkaan joukossa palkkakäsite ei vaikuta palkkajakaumien muotoon, eli peruspalkan päälle maksettavat lisät eivät hotelli- ja ravintola-alalla muodosta merkittäviä palkanosia edes kokoaikaisille.

Kärkkäinen (2011) tarkastelee työn vastaanottamisen kannustimia Suomessa lasquemalla työttömille työllistymisveroasteet, jotka kertovat kuinka paljon työllistymisen aiheuttamasta tulon kasvusta menee kasvaneisiin veroihin ja vähentyneisiin sosiaalietuuksiin. Kokoaikatyötä etsivä henkilö on oikeutettu soviteltuun päivärahaan, jos hän joutuu ottamaan vastaan osa-aikaista työtä, jossa työaika on enintään 75 prosenttia kokoaikaisesta enimmäistyöajasta tai kokoaikatyön, jonka kesto on enintään kaksi viikkoa. Saadakseen soviteltua päivärahaa henkilön on jatkettava kokoaikatyön etsintää. Soviteltua ansiopäivärahaa maksettaessa täydestä ansiopäivärahasta vähennetään 50 prosenttia sovittelujakson aikana ansaitusta palkasta. Soviteltu päiväraha ja työstä saatu palkka voivat pääsääntöisesti olla yhteensä enintään 90 prosenttia päivärahan perusteena olevasta palkasta.

Kärkkäisen mikrosimulaatiomallilla saamien tulosten mukaan kokopäivätyön vastaanottaminen on suhteellisesti kannattavampaa kuin sovitellun puolipäivätyön vastaanottaminen. Työttömän absoluuttiset nettotulot myös kasvavat enemmän kokopäivätyöhön työllistymisen seurauksena kuin soviteltuun puolipäivätyöhön työllistymisen seurauksena. Yksinhuoltajien tilanne on vaikea molemmissa tapauksissa: noin joka kolmannes heistä on työttömyysloukussa, jolloin vähintään 80 prosenttia työllistymisen aiheuttamasta tulonlisäyksestä menee kasvaneisiin veroihin ja vähentyneisiin etuuksiin. Työttömyysloukku sovitellun puolipäivätyön

tapauksessa koskee myös yksinasuvia. Keskimääräinen työllistymisveroaste puolipäivätyön osalta ilman soviteltua päivärahaa on yli 90 prosenttia, jolloin 62 prosenttia työttömistä on työttömyysloukussa (työllistymisveroaste yli 80 prosenttia) eli vain hyvin harvalle on yleisesti ottaen kannattavaa ottaa vastaan puolipäivätyö ilman soviteltua päivärahaa. Kärkkäisen mukaan asumistuen nopea väheneminen tulojen noustessa on merkittävä syy työttömyysloukkuihin ja asumistukijärjestelmän muuttaminen olisi keino kannustinloukkujen poistamiseen.

Työllistymisveroaste kertoo työn vastaanottamisen kannustimista siirryttäessä työttömyydestä työhön. Kyyrä (2010) on tutkinut sovitellun päivärahajakson vaikutuksia pysyvemmän kokoaikatyön saantiin. Tutkimuksen mukaan lyhytaikainen kokopäivätyö sovitellulla päivärahalla edesauttoi työllistymistä. Tulosten mukaan myös osa-aikatyö sovitellulla päivärahalla voi edesauttaa miesten työllistymistä, mutta tämän suhteen Kyyrän tutkimustulokset vaihtelevat käytetyn ekonometrisen mallin mukaan. Naisten työllistymistä osa-aikatyö sovitellulla päivärahalla ei edesauta.

Opintotuen tulorajat

Opintotuen vuosituloraja lasketaan siten, että jokaista tukikuukautta kohti voi olla tuloa 660 euroa ja jokaista tuetonta kuukautta kohti 1 970 euroa. Tulot voi saada milloin tahansa kalenterivuoden aikana. Esimerkiksi yhdeksän kuukautta vuodessa opintotukea nostava korkeakouluopiskelija saa ansaita kyseisenä vuonna 11 850 euroa joutumatta maksamaan tukea takaisin. 220 euron ylitys tästä sallitaan ilman opintotuen takaisinmaksuvelvoitetta. Myös kuukaudet, jolloin opiskelija on nostonut vain opintotuen asumislisää, lasketaan tukikuukausiksi. Jos vuositulot ylittävät 22 330 euroa, ei opiskelija ole oikeutettu yhteenkään tukikuukauteen.

Ilman työttömyysetuuksien sovittelua vain hyvin harvalle työttömälle on kannattavaa ottaa vastaan osa-aikatyötä. Työttömyysetuuksien sovittelu taas edellyttää, että henkilö jatkaa kokopäivätyön etsintää. Työssäkäynnin kokopäiväisyys on siis työttömille vahva normi. Opiskelijoille taas osa-aikatyö on ihanteellinen ratkaisu lisätulojen ja työkokemuksen hankintaan. Nykytilanteessa osapuolilla ei ole kannustimia muuttaa käyttäytymistään.

Yritysten näkemyksiä opiskelijatyövoiman käytöstä

Lähetimme toukokuussa 2011 yhteensä 548:lle Asiakastiedon yritysrekisteristä satunnaisesti valitulle vähintään kymmenen henkilöä työllistävälle yritykselle kyselyn, jossa kartoitettiin opiskelijoiden työskentelyn yleisyyttä ja laatua yrityksessä sekä yritysten näkemyksiä yleisesti opiskelijatyövoiman käytön taustoista ja syistä (Asiakastiedon yritysrekisteri pohjautuu Tilastokeskuksen yritystietokannasta saataviin tietoihin). Lisäksi kartoitimme yritysten suhtautumista opiskelunaikaiseen

työssäkäyntiin sekä toisaalta työkokemuksen puutteeseen ja nopeasti suoritettuihin opintoihin rekrytoitaessa uusia työntekijöitä. Vastanneiden yritysten liikevaihto vuonna 2010 vaihteli 0.036 miljoonan euron ja 1167 miljoonan euron välillä, mediaanin ollessa 2 miljoonaa euroa. Henkilöstömäärä vaihteli kymmenen ja 279:n välillä mediaanin ollessa 18 (ks. Taulukko 3.1).

Taulukko 3.1. Yritysten liikevaihto ja henkilömäärä (n=118)

	Minimi	Maksimi	Keskiarvo	Keskihajonta	Mediaani
Liikevaihto	0.036 M€	1 167 M €	15 M €	107 M €	2 M €
Henkilömäärä	10	279	34	45	18

Yhteydenotto yrityksiin tehtiin sähköpostilla, jossa oli linkki verkossa vastattavaan kyselyyn. Kysely lähetettiin toistamiseen kesäkuun alussa niille yrityksille, jotka eivät olleet vastanneet ja vielä kolmannen kerran kesäkuun puolivälissä. Vastauksia saatiin 118 kappaletta, joten vastausprosentti oli 21,5. Vastanneista yrityksistä 72:ssa (61 %) kertoi, että yrityksessä oli työskennellyt opiskelijoita aikavälillä syyskuu 2010 – maaliskuu 2011. Tällä kysymyksellä haluttiin selvittää opiskelijatyövoiman käyttöä oppilaitosten lukukausien aikana. Kyselyn vastauksia tulkittaessa tulee muistaa, että vastanneiden yritysten joukko on varsin rajallinen ja tulokset eivät ole välttämättä yleistettävissä koskemaan kaikkia yrityksiä.

Opiskelijoiden työskentelyä kyseisessä yrityksessä tarkemmin luotaavat kysymykset oli suunnattu vain näille opiskelijatyövoimaa kuluneena lukuvuonna käyttäneille (ks. liite). Lähes kaikissa (95,8 %) näistä yrityksistä opiskelijoiden tekemien työtuntien osuus kaikista työtunneista oli vähäinen, alle 25 prosenttia. 43,6 prosentissa opiskelijatyövoimaa käyttäneistä yrityksistä työskenteli yliopisto-opiskelijoita, 63 prosentissa ammattikorkeakouluopiskelijoita ja 75 prosentissa joko lukiossa tai ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevia.

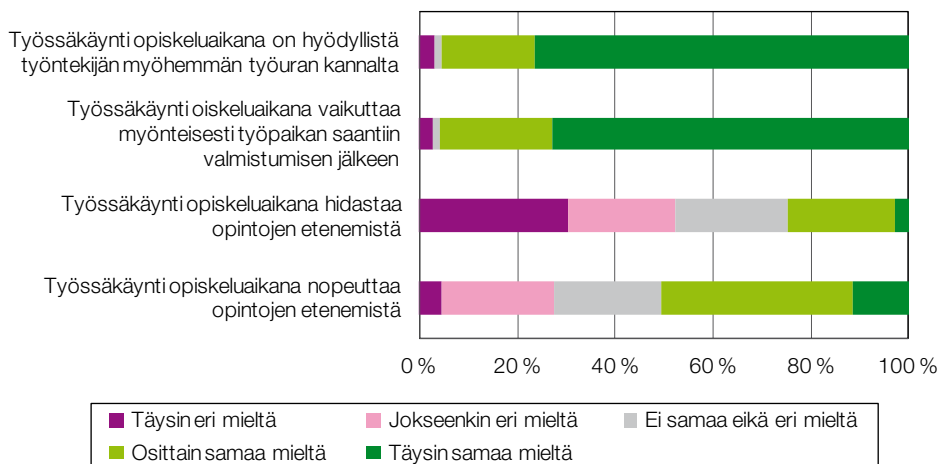
Opiskelijoiden työskentely painottuu loma-aikoihin. 52,9 prosentissa opiskelijatyövoimaa käyttäneistä yrityksistä opiskelijoiden tekemä työ on tyypillisesti kokoaikatyötä loma-aikoina ja 21,4 prosentissa se on osa-aikatyötä (20 tuntia tai enemmän viikossa) ja 10 prosentissa osa-aikatyötä (20 tuntia tai vähemmän viikossa) loma-aikoina. 15,7 prosentissa yrityksistä opiskelijat työskentelevät tyypillisimmin lukukausien aikana, jolloin tavallisinta on kokopäivätyö (7,1 %), toiseksi tavallisinta osa-aikatyö (20 tuntia tai enemmän viikossa) (5,7 %) ja harvinaisinta osa-aikatyö (20 tuntia tai vähemmän viikossa) (2,9 %). Valtaosassa yrityksiä (67,2 %) opiskelijoiden työskentely liittyy heidän opintoalaansa suurimmaksi osaksi tai kokonaan, 19,4 prosentissa jonkin verran ja 10,4 prosentissa ei lainkaan. Kolme prosenttia ei osaa sanoa, missä määrin työtehtävät liittyvät opiskelijoiden opintoalaan.

Selvitimme myös missä määrin opiskeluaikainen työssäkäynti on yhteydessä myöhempään työllistymiseen kyseisessä yrityksessä. 4,3 prosenttia opiskelijoita palkanneista yrityksistä vastasi, että yli 75 prosenttia niistä työntekijöistä, jotka eivät

enää ole opiskelijoita, oli töissä yrityksessä jo ennen valmistumistaan. 7,1 prosentissa osuus on 50–74 prosenttia ja 15,7 prosentissa 25–49 prosenttia. 72,9 prosentissa yrityksiä osuus jää alle neljännekseen. Liki 93 prosentissa näistä yrityksistä jatkanneiden työtehtävät ovat edelleen samantyyppisiä kuin opiskeluaikana.

Yritysten näkemysten mukaan työssäkäynti opiskeluaikana ei hidasta opintoja (Kuvio 3.1). Yli puolet on täysin tai osittain eri mieltä siitä, että hidastaisi ja alle neljäsosa on samaa tai osittain samaa mieltä väitteen kanssa. Yli puolet on jopa täysin tai osittain sitä mieltä, että opiskeluaikainen työssäkäynti nopeuttaa opintoja. Opiskeluaikaisen työssäkäynnin hyödyllisyys myöhemmän työuran kannalta nähdään selkeänä. Lähes 77 prosenttia on täysin ja 19 prosenttia osittain samaa mieltä siitä, että myöhemmän työuran kannalta on hyödyllistä käydä töissä jo opintojen aikana. 73 prosenttia on täysin ja 23 prosenttia osittain samaa mieltä siitä, että työssäkäynti opintojen aikana vaikuttaa myönteisesti työpaikan saantiin valmistumisen jälkeen.

Kuvio 3.1. Opiskelijoita palkkanneiden yritysten näkemyksiä opiskelijoiden työssäkäynnistä (n = 70)

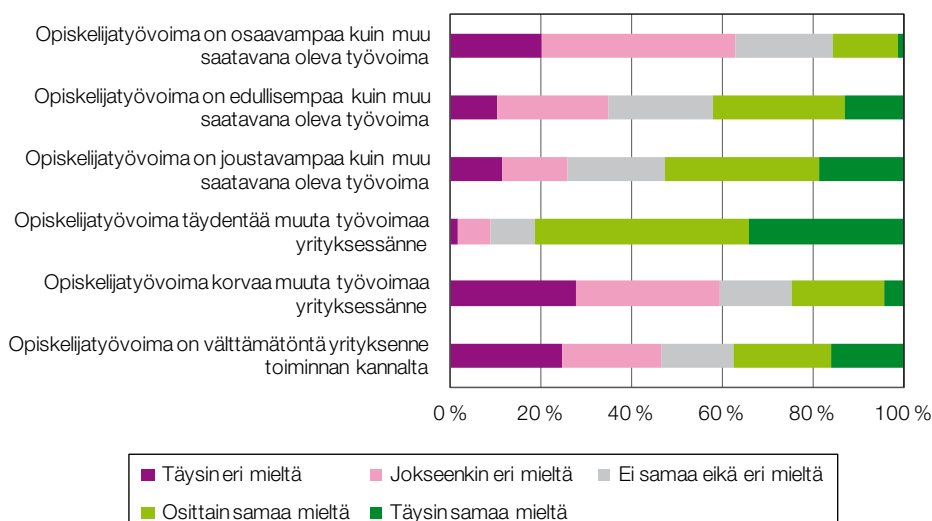

Kuvio 3.2 tiivistää opiskelijoita palkkanneiden yritysten näkemykset opiskelijatyövoimasta. Opiskelijoita ei pidetä muuta työvoimaa osaavampana. Vain reilu 15 prosenttia vastanneista on täysin tai osittain samaa mieltä väitteen kanssa. 32 prosenttia on täysin tai osittain samaa mieltä sen kanssa, että opiskelijatyövoima on edullisempaa kuin muu saatavana oleva työvoima. Yli puolet vastanneista on osittain tai täysin samaa mieltä siitä, että opiskelijatyövoima on joustavampaa kuin muu saatavana oleva työvoima, eli joustavuus on yksi opiskelijoiden kilpailuetu työmarkkinoilla. Kuitenkin neljäsosa on osittain tai täysin eri mieltä väitteen kanssa. 42 prosenttia on täysin tai osittain sitä mieltä, että opiskelijatyövoima on edullisempaa kuin muu saatavana oleva työvoima. Liki 35 prosenttia taas on täysin tai osittain eri mieltä.

Selvitimme yritysten näkemyksiä myös siitä, korvaavatko opiskelijat muuta työvoimaa yrityksissä vai onko heidän työpanoksensa ennemminkin muita täydentävää. Jos he korvaavat muuta työvoimaa, voi opiskelijoiden työssäkäynti olla yhteydessä kasvaneeseen ja pitkittyneeseen työttömyyteen erityisesti matalan tuottavuuden palvelualoilla (Pehkonen 2009). Yritysten omien näkemysten mukaan opiskelijoiden rooli on ennemminkin muuta työvoimaa täydentävä. Noin 60 prosenttia on täysin tai jokseenkin eri mieltä sen kanssa, että opiskelijat korvaisivat muuta työvoimaa yrityksessä. Yli 80 prosenttia on täysin tai osittain samaa mieltä sen kanssa, että opiskelijatyövoiman rooli on muuta työvoimaa täydentävä.

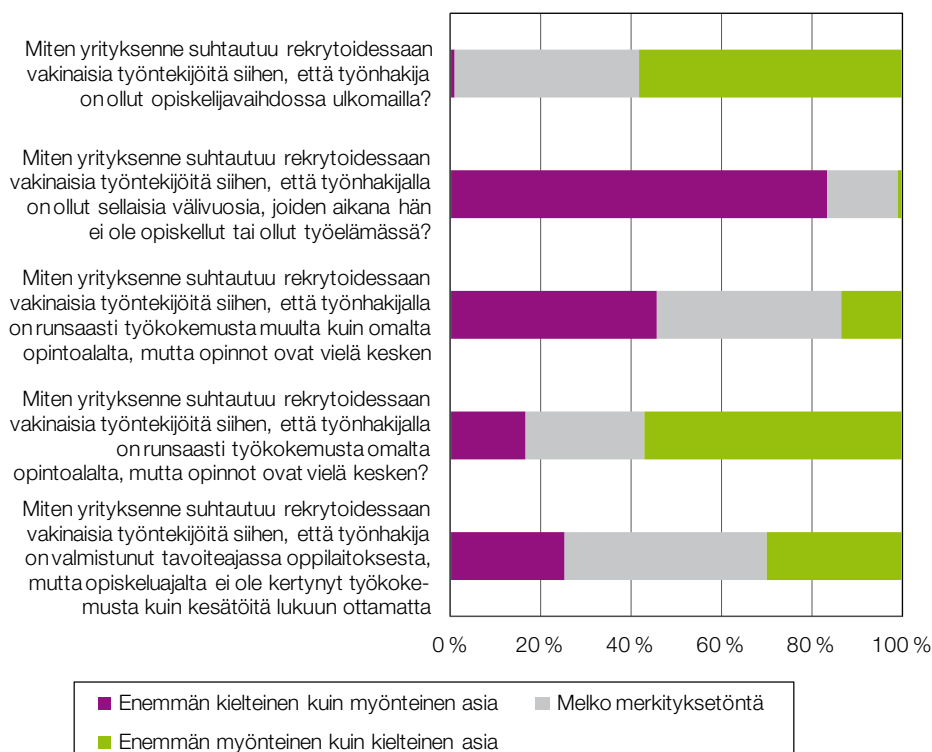
Onko opiskelijatyövoima välttämätöntä yritysten toiminnan kannalta? Vajaa 38 prosenttia vastanneista on täysin tai osittain sitä mieltä, että on, kun reilu 46 prosenttia on väitteen kanssa täysin tai jokseenkin eri mieltä (Kuvio 3.2). Kysyttäessä avoimella kysymyksellä sitä, miten yritys reagoisi, jos opiskelijoita ei enää olisi käytettävissä työhön, esiin nousee useita näkökulmia. Ensinnäkin rekrytointiprosessien nähtäisiin hidastuvan ja vaikeutuvan, kun tuntemus puolin ja toisin vähenisi. Osaavan työvoiman saatavuus siis vaikeutuisi Toiseksi, työtahdin arveltaisiin kiristyvän, koska kausittaisiin ja osa-aikatöihin ei ole riittävästi muita tulijoita. Kolmanneksi, valmistuvien ammattitaidon katsottaisiin olevan nykyistä heikompi. Osa yritystä palkkaisi työttömän työnhakijan tai turvautuisi nykyistä enemmän vuokratyövoimaan tai ulkomaiseen työvoimaan, toiset lisäisivät yhteistyötä oppilaitosten kanssa esimerkiksi opinnäytetöissä, osa palkkaisi ”kahden opiskelijan sijaan yhden valmistuneen” ja toiset tehostaisivat omia koulutusohjelmiaan. On myös yrityksiä, joiden ei tarvitsisi reagoida mitenkään ja jotka näkisivät tilanteen lähinnä vain opiskelijoita itseään haittaavaksi.

Kuvio 3.2. Opiskelijoita palkanneiden yritysten näkemyksiä opiskelijatyövoimasta (n = 70)

Kuvio 3.3 tiivistää yritysten vastaukset siitä, mikä on niiden suhtautuminen hakijoiden tutkintoihin, työkokemukseen ja välivuosiin rekrytointiprosesseissa. Opiskelijavaihtoa pitää enemmän myönteisenä kuin kielteisenä asiana yli 58 prosenttia vastaajista, mutta 41 prosentille se on melko merkityksetön tekijä. Välivuusia, jolloin hakija ei ole ollut opiskelemaisissa tai työelämässä pitää 83 prosenttia vastaajista enemmän kielteisenä kuin myönteisenä tekijänä. Toisaalta kuitenkin lähes 16 prosentille vastanneista yrityksistä työnhakijan välivuodet ovat melko merkityksellisiä.

Kuvio 3.3. Yritysten suhtautuminen hakijoiden taustaan rekrytointiprosesseissa (n = 103)

Työkokemusta erityisesti omalta opintoalalta arvostetaan. 57 prosentille vastanneista yrityksistä työkokemus omalta alalta, vaikka hakijan opinnot olisivat kesken, on rekrytointitilanteessa enemmän myönteinen kuin kielteinen asia (Kuvio 3.3). Liki 17 prosentille tämä on enemmän kielteinen kuin myönteinen tekijä. Se että työkokemus on kertynyt muulta kuin omalta opintoalalta yhdistettynä kesken oleviin opintoihin on yli 45 prosentille vastanneista yrityksistä enemmän kielteinen kuin myönteinen asia. Merkityksetöntä runsas työkokemus yhdistettynä kesken oleviin opintoihin on 41 prosentille ja reilu 13 prosenttia pitää tätä enemmän myönteisenä kuin kielteisenä asiana.

Entä millainen on sellaisen työnhakijan asema rekrytointitilanteessa, joka on valmistunut tavoiteajassa oppilaitoksesta, mutta opiskeluajalta ei ole kertynyt työkokemusta? 30 prosenttia vastanneista yrityksistä pitää tätä enemmän myönteisenä kuin kielteisenä asiana, kun taas neljännekselle vastaajista nopea valmistuminen ilman työkokemusta on enemmän kielteinen kuin myönteinen asia. On huomattava, että 45 prosentille tämä on melko merkityksentöntä rekrytoitaessa uusia työntekijöitä.

Kysyttäessä millaiseksi yritykset arvioivat työvoiman saatavuuden lähivuosina, 7,6 prosenttia arvioi tilanteen erittäin vaikeaksi, 42,9 prosenttia vaikeaksi, 38,1 prosenttia ei vaikeaksi eikä helpoksi ja 11,4 prosenttia helpoksi. Yksikään yritys ei arvioinut osaavan työvoiman saatavuutta erittäin helpoksi. Selvitimme lisäksi, kuinka suuri osuus yrityksistä käyttää vuokratyövoimaa ja kuinka suuri osuus tästä on opiskelijoita. 63,5 prosenttia vastaajista ei käytä vuokratyövoimaa. 13,5 prosenttia käyttää ja alle puolet vuokratyövoimasta on opiskelijoita. 23 prosenttia vastasi käyttävänsä vuokratyövoimaa, mutta ei tiedä opiskelijoiden osuutta.

Opintojen nopeuttamisen keinoista kysyttäessä 10 prosenttia vastanneista yrityksistä kannattaa lukukausimaksujen käyttöönottoa, 33 prosenttia taloudellisia palkkioita nopeasta valmistumisesta ja 39 prosenttia opintotuen ehtojen kiristämistä. 18 prosentilla vastaajista oli ehdotuksia muista keinoista, joilla nopeuttaa opintoja. Ehdotusten joukossa ovat private-public -koulutusyhteistyö, työelämän tarpeista suunnitellut koulutusohjelmat, opintoaikojen tiukat rajaukset, opintojen osittainen korvaaminen työkokemuksella, erikoistuneemmat opinnot, jolloin ”yleistä” ainesta olisi vähemmän, sekä parempi opintojen ohjaus ja opiskelutekniikoiden haltuunotto. Yksi vastaaja ehdottaa työpaikkaa palkinnoksi nopeasta valmistumisesta. Nähtiin myös, että pitkien valmistumisaikojen takana ovat ennen muuta asenteisiin liittyvät tekijät.

Yhteenveto opiskeluaikaisesta työssäkäynnistä yrittäjien sanoin

Opiskelijoita palkanneilta yrityksiltä kysyttiin avoimella kysymyksellä, miksi ne palkkaavat opiskelijoita. Tulevaisuusorientaatio tuli esille vastauksissa: nuorista odotetaan kasvavan tulevaisuuden työntekijöitä. Toisaalta yritykset ”testaavat” nuoria tulevaisuutta varten ja toisaalta rakentavat omaa yrityskuvaansa nuorten silmissä.

”Nuorille täytyy antaa mahdollisuus. Myöhemmin näistä opiskelijoista voi tulla hyviä työntekijöitä meille.” (Lämpö-, vesijohto- ja ilmastointiasennusalan yritys Kanta-Hämeestä)

”Tulevaisuuden takia uusia naamoja otettava.” (Metallirakenteita ja niiden osia valmistava yritys Keski-Suomesta)

"Tarjoamme lopputyöaiheita kehitysprojekteissa, jolloin molemmat hyötyvät, tuntemme hakijat paremmin kesätöiden perusteella, jolloin rekrytointi ja sijoittuminen töihin on helpompaa." (Ohjelmistojen suunnittelu- ja valmistusyritys Uudeltamaalta)

"Paikkaamaan ruuhkahuippuja, työskentelemään iltakohteissa, joihin on vaikea saada pysyviä henkilöitä. oppimaan, harjoittelemaan, testattavaksi mahdolliseksi kokoaikaiseksi työntekijäksi opiskelun jälkeen." (Siivousalan yritys Keski-Pohjanmaalta)

Opiskelijoiden joustavuus ja halukkuus tulla epätyypillisiin työsuhteisiin on palkkaamisen taustalla.

"Vuosilomien, sairaslomien ja arkipyhävapaiden sijaisiksi. Opiskelijat ovat halukkaita tulemaan lyhyisiin työsuhteisiin." (Ikääntyneiden palveluasumisen yritys Keski-Suomesta)

"Muuta työvoimaa ei ole saatavissa." (Maisemanhuoltoalan yritys Kainuusta)

"Tilapäistöihin on helpompi saada opiskelijoita, kuin jo valmistuneita, jotka hakevat kokoaikatoittoa." (Kahvila-ravintola Keski-Suomesta)

Opiskelijoita palkataan myös siksi, että työskentelyn katsotaan hyödyttävän opiskelijoita.

"Moraalinen vastuu ottaa alan opiskelijoita työhön." (Arkkitehtipalveluyritys Uudeltamaalta)

"Koska työntekeä kannattaa - käytännön kokemus teorian vastapainoksi - koska haluamme kannustaa alalle aikovia" (Lämpö-, vesijohto- ja ilmastointiasennusyritys Uudeltamaalta)

Millainen rooli opiskelijoilla tulisi yritysten näkemysten mukaan olla työmarkkinoilla? Kaikille yrityksille suunnatun avoimen kysymyksen vastauksissa toivottu rooli nähdään tärkeänä, merkityksellisenä, muuta työvoimaa täydentävänä sekä uusien ajatusten ja tekniikoiden tuojana työyhteisössä.

"Täydentävä ja uusien tekniikoiden ja ajatusten tuominen." (Kone- ja prosessisuunnittelun yritys Pirkanmaalta)

"Rooli on ilman muuta tärkeä. Työntekijöitä tarvitaan ja tarvitaan hyviä koulutautumismahdollisuuksia. Lukukausimaksuja ei tarvita, mieluummin toimenpiteitä, joilla varmistetaan haluaako henkilö opiskella juuri tätä alaa, kyse on motivaatiosta." (Sähköasennusalan yritys Uudeltamaalta)

"Opiskelijat ovat tärkeä osa työvoimaa ja mitä aiemmin oman alan työkokemusta vaikka vaatimattomammistakin tehtävistä, sen parempi." (Ohjelmistojen suunnittelu- ja valmistusalan yritys Uudeltamaalta)

Työnteon katsotaan myös toimivan opintoja täydentävänä ja hyödyttävänä opiskelijaa itseään myöhemmän työuran kannalta.

"Opiskeluaikana voi tutustua muihinkin aloihin ja oppii näkemään yhteiskuntaa laajemmalti. Opiskelu tulee olla päätyö, mutta sopivassa suhteessa työ voi tuoda opiskelulle uusia näkemyksiä." (Tieliikenteen tavarankuljetusalan yritys Satakunnasta)

"Opiskelijat ovat tulevaisuuden työntekijöitä. He saavat jalan oven väliin ja helpommin työllistyvät, kun käyvät töissä opintojensa ohessa. Rajoitukset tuloehtoihin pitäisi poistaa, sillä mieluummin kannustetaan ansaitsemaan, kuin rajoitetaan" (Ravintola-alan yritys Keski-Suomesta)

"Opiskelun ja työn yhteensovittaminen tulisi olla mahdollista käytännön oppimisen kannalta. Joustavat järjestelmät olisivat sekä yhteiskunnan, työnantajien että opiskelijoiden etu: ei pakkoa työhön, mutta mahdollisuus siihen." (Hotellialan yritys Etelä-Savosta)

Nähdään myös, että oppilaitokset voisivat lisätä tutkimusyhteistyötään yritysten kanssa ja jopa yritysten ehdoilla.

"Opiskelujen aikana oppilaitoksien tulisi tehdä tutkimusta yms. tiiviimmin yritysten kanssa ja ehdoilla." (Metallialan yritys Kanta-Hämeestä)

Usean yrityksen vastauksissa kuitenkin korostuvat myös opintoihin keskittymisen hyödyt ja se, ettei työnteko saisi haitata opintoja ja viivästyttää valmistumista

"Työ ei saa haitata opiskelua eikä viivästyttää valmistumista." (Eineksiä ja valmisruokia valmistava yritys Pohjois-Savosta)

"Pääosin heidän pitäisi opiskella, työt loma-aikoina." (Maisemanhoitopalvelualan yritys Kainuusta)

"Heidän tulisi saada töitä jos itse niin haluavat, mutta ei valmistumisen kustannuksella. Työt olisi hyvä tehdä siinä ammatissa johon myös valmistuu." (Ikääntyneiden palveluasumisen yritys Etelä-Savosta)

Lisäksi osa-aikatyön ja tilapäistyön vastaanottamiseen liittyvät kannustinongelmat tulivat ilmi myös kyselyn tässä kohtaa.

"Pohdittua, että opiskelijat voi tehdä ruuhkahuippuja, mutta sosiaaliturva ei salli pätevän tulla töihin sosiaaliturvamenetysten ja paperisodan vuoksi. Opiskelijat voi olla työmarkkinoilla, koska osa rahoittaa opintonsa itse." (Asumispalveluita tarjoava yritys Pohjois-Karjalasta)

Kannattaako työssäkäynti opintojen aikana?

Taloustieteen teorioiden mukaan yksilön opiskeluaikaista työssäkäyntipäätöstä voidaan pitää joko investointina tulevaisuuteen tai keinona korkeampaan koulutuksen tasoon koulutuksen aikana. Todellisuudessa päätös opiskeluaikaisesta työssäkäynnistä on näiden kahden tekijän summa. Opiskeluaikaista työssäkäyntiä voidaan pitää yksilön kannalta selkeästi investointina, jos se parantaa valmistumisen jälkeistä työmarkkinamenestystä. Siten opiskeluaikainen työkokemus on koulutuksen tavoin parantanut yksilön työmarkkina-arvoa mikä näkyy korkeampana tulotasona ja/tai parempana työllisyytenä valmistumisen jälkeen. Poliitiikkapäätösten kannalta oleellisin kysymys on, että kuinka merkittävä tekijä opiskeluaikainen työssäkäynti on sujuvan työelämään siirtymisen kannalta, sillä työttömyyden mukanaan tuomat kustannukset saattavat nousta nopeasti mikäli vastavalmistunut ei onnistu saamaan toimeentuloa takaavaa työtä. Empiiriset tutkimukset ovat osoittaneet, että yksilön positiiviset ja negatiiviset työmarkkinakokemukset kertyvät yli ajan, riippuen kuinka menestyksekkäitä ensimmäiset työmarkkinavuodet ovat (esim. Härmäläinen 2003; Mroz ja Savage 2006; Doiron ja Gørgens 2008). Opiskeluaikaisen työssäkäynnin kustannukset ovatkin rajatut, mikäli työkokemuksen kerryttämisestä on selkeää hyötyä valmistumisen jälkeen.

Raportin tämä luku tutkii tilastolliseen rekisteriaineistoon perustuvaa otosta hyväksikäyttäen sitä, kuinka opiskeluaikainen työssäkäynti on yhteydessä valmistumisen jälkeiseen i) työllisyyteen, ii) työttömyyteen ja iii) työuran stabiilisuuteen. Tarkastelussa ovat sekä yliopistoista että ammattikorkeakouluista valmistuneet henkilöt kolmen vuoden ajalta valmistumisen jälkeen. Mikäli opiskeluaikaisella työssäkäynnillä on positiivinen yhteys tulevaan työmarkkinamenestykseen, niin tämän pitäisi näkyä selvimmin heti valmistumisen jälkeen. Tarkastelussa pyritään selvittämään, että onko oman koulutusalan työkokemuksella suurempi merkitys vastavalmistuneen työmarkkinamenestykseen kuin työkokemuksella ylipäätensä.

Aikaisempi empiirinen tutkimus opiskeluaikaisen työssäkäynnin vaikutuksesta tuloihin ja työllisyyteen Suomessa on tarkastellut yliopisto-opiskelijoiden työssäkäyntiä. Häkkinen (2006) löysi, että opiskeluaikaisella työssäkäynnillä on positiivinen yhteys työllisyyden todennäköisyyteen heti valmistumisen jälkeen ja että tämä vaikutus vähenee ajan myötä. Tulosten mukaan yhden vuoden lisäys opiskeluaikaisessa työkokemuksessa on yhteydessä noin 6 prosentin kasvuun työllisyyden

todennäköisyydessä vuosi valmistumisen jälkeen. Kolme vuotta valmistumisen jälkeen vaikutus on noin 4 prosenttia. Tulokset ovat kuitenkin riippuvaisia käytetystä menetelmästä, sillä opiskeluaikaisella työssäkäynnillä ei ollut vaikutusta valmistumisen jälkeiseen työllisyyteen, kun opiskelijoiden valikoituminen opiskeluaikaiseen työhön otettiin huomioon. Tulosten kausaalinen tulkinta on vaikeaa, koska opiskeluaikainen työskentely ei ole satunnaista (Häkkinen ja Uusitalo 2003; Häkkinen 2006). Valikoituminen opiskeluaikaiseen työskentelyyn havaitsemattomien tekijöiden perusteella (esimerkiksi kyvykkyyden ja työmotivaatio perusteella) on saanut paljon huomiota kansainvälisissä tutkimuksissa (katso esim. Light 2001; Hotz, Xu, Tienda ja Ahituv 2002).

Tässä tarkastelussa kontrolloidaan valikoitumista opiskeluaikaiseen työskentelyyn useita taustamuuttujia hyväksikäyttäen. Tulokset eivät kuvaa välttämättä syyseuraus suhteita, mikäli jokin havaitsematon tekijä on opiskeluaikaisen työssäkäynnin ja valmistumisen jälkeisen työllisyyden taustalla. Tarkastelu pyrkii selvittämään todennäköisyyksille hyväksikäyttäen, kuinka opiskeluaikainen työssäkäynti on yhteydessä valmistumisen jälkeiseen työmarkkinamenestykseen.

Käytetty rekisteriaineisto

Käytetty aineisto pohjautuu 7 prosentin otokseen Suomen väestöstä (noin 364 000 henkilöä), joka on koottu Tilastokeskuksen toimesta väestölaskennan tiedoista ja työssäkäyntitilaston pitkittäisaineistoista. Otoksessa on 12 898 ylioppilastutkinnon suorittanutta henkilöä, jotka suorittivat korkeakoulututkinnon vuosien 1997–2006 aikana. Henkilöitä jotka olivat yli 35-vuotiaita valmistuessaan korkeakoulusta ei otettu mukaan tarkasteluun (962 kappaletta). Kuviot 3.4–3.7 on piirretty tätä otosta käyttäen (Kuviosta 3.4 puuttuvat vuonna 2006 valmistuneet henkilöt aineistosta johtuvista syistä). Kun tarkastelun empiirisessä osiossa keskitytään henkilöiden työmarkkinamenestykseen kolmen vuoden ajalta valmisvuoden jälkeen ja mukaan otetaan vain henkilöt joilta löytyy matematiikan ja äidinkielen ylioppilasarvosana, havaintojen lukumäärä laskee noin 5 500 henkilöön. Keskeisien muuttujien tunnusluvut ovat taulukossa 3.2.

Selitettävät muuttujat

Tämä tarkastelu tutkii opiskelijoiden työssäkäynnin vaikutusta valmistumisen jälkeiseen työllisyyteen, työttömyyteen ja työuran stabiilisuuteen. Näitä tarkastellaan kolme vuotta valmistumisvuoden jälkeen sekä yhteensä kolmen vuoden ajalta valmistumisvuoden jälkeen. Näin menetellään, koska muuttujien arvot vaihtelevat vuosittain suuresti heti valmistumisen jälkeen. Kolmen vuoden ajalle niin työllisyyttä, työttömyyttä kuin työuran stabiilisuutta mittaavat muuttujat muodostettiin laskemalla yhteen tiedot kolmen vuoden ajalta valmistumisvuoden jälkeen. Samoin meneteltiin työuran stabiilisuutta mittaavan muuttujan kanssa, joka mittaa päättäneiden työsuhteiden lukumäärää. Työ- kuin työttömyyskuukausia laskettaessa ei

otettu huomioon valmistumisvuoden aikaisia kuukausia. Tähän päädyttiin, koska ei ole mahdollista selvittää henkilön oikeaa valmistumiskuukautta. Näin henkilöllä saattaa olla lyhyt työttömyysjakso heti valmistumisen jälkeen, joka ei näy tarkastelussa. Lisäksi tulee huomata, että työkuukaudet eivät eroa laadullisesti, vaan että ne sisältävät kaikki työkuukaudet alasta ja tasosta riippumatta.

Tarkasteltaessa työllisyyden todennäköisyyttä, työkuukausista muodostettu muuttuja saa arvon yksi, kun henkilöllä on täydet 12 työkuukautta vuodelta kolme vuotta valmistumisvuoden jälkeen. Kun henkilöllä on täydet 36 työkuukautta kolmen vuoden periodilta valmistumisvuoden jälkeen (n. 57 prosentilla otoshenkilöistä oli täydet työkuukaudet kolmelta vuodelta valmistumisvuoden jälkeen), niin kolmen vuoden työllisyyttä kuvaava muuttuja saa arvon yksi. Muuten valmistumisvuoden jälkeistä työllisyyttä kuvaavat muuttujat saavat arvon nolla. Työttömyyden todennäköisyyttä tarkasteltaessa selitettävä muuttuja saa arvon yksi, kun henkilöllä on edes yksi työttömyyskuukausi kalenterivuoden aikana kolme vuotta valmistumisen jälkeen. Kolmen vuoden työttömyyttä kuvaava muuttuja saa arvon yksi, mikäli henkilö on ollut työtön tällä periodilla (n. 72 prosentilla otoshenkilöistä ei ollut yhtään työttömyyskuukautta kolmen vuoden ajalla valmistumisvuoden jälkeen). Muuten työttömyysmuuttujat saavat arvon nolla. Työuran stabiilisuutta kuvaava muuttuja saa arvon yksi, jos henkilö on työllinen ja hänellä on ollut alle kaksi kappaletta päättäneitä työsuhteita vuodelta kolme vuotta valmistumisvuoden jälkeen. Samoin menettellään kolmen vuoden stabiilisuutta kuvaavan muuttujan kanssa (n. 55 prosentilla otoshenkilöistä oli alle kaksi päättynyttä työsuhdetta kolmen vuoden ajalla valmistumisvuoden jälkeen). Muuten työuran stabiilisuutta kuvaavat muuttujat saavat arvon nolla.

Kontrollimuuttujat

Aineiston muodostamisen kannalta opiskelijoiden työssäkäyntiä kuvaavan muuttujan muodostaminen on haastavaa. Opiskelijoiden työssäkäynti on varsin erilainen ilmiö muun väestön työssäkäyntiin verraten. Opiskelijoiden työssäkäynti koostuu niin kesäkuukausille ajoittuvista työsuhteista, yli kesän kestävästä harjoitteluista, kuin tilapäisistä vain muutaman tunnin tai päivän kestävästä työsuhteista. Lisäksi työ ei ole välttämättä omaan alaan liittyvä. Ongelmaksi tulee kysymys siitä, että kuinka opiskelijoiden työssäkäyntiä tulee mitata. Tässä tarkastelussa opiskelijoiden työssäkäyntiä mitataan vuosittain mitattujen työkuukausien avulla. Työkokemusta mittaava muuttuja on siis työkuukausien lukumäärä opiskeluajalta, joka jaetaan 12, jolloin saadaan työkokemus vuosimääräisenä. Työkuukaudet eivät siis erottele kesäkuukausille ajoittuvaa työntekoa muusta työnteosta. Myöskään ei ole mahdollista kontrolloida, että ovatko työkuukaudet omaan opinto-alaan liittyviä.

Omaa koulutusalaan kuvaava muuttuja luotiin erikseen toimialaluokituksen perusteella. Mikäli henkilö työskenteli ennen valmistumisvuotta toimialalla (kahden vuoden aikana ennen valmistumisvuotta), joka on yhteydessä omaan koulutusalaan, niin oma-ala muuttuja saa arvon yksi. Muuten muuttuja saa arvon nolla.

Toimialaluokitusta käyttäessä tulee muistaa, että luokittelu kertoo työstä vuoden viimeisenä viikkona ja että yksittäisen toimialaluokan ja koulutusalan yhdistäminen ei ole välttämättä yksiselitteistä. Toimialaluokituksen ja koulutusalan yhdistämisessä käytetty luokittelu löytyy liitteestä.

Opiskeluaikaisten työkuukausien määrää laskettaessa ei oteta huomioon työkuukausia kirjautumisvuodelta eikä valmistumisvuodelta. Näin toimitaan koska tarkkaa kirjautumis- tai valmistuspäivämäärää ei voida kontrolloida. Opintojen kestoa mitataan vuosina joka on kirjautumisvuoden ja valmistumisvuoden erotus. Muita kontrollimuuttujia ovat sukupuoli, ikä, kieli, siviilisäät, vanhempien koulutusaste ja sosioekonominen asema, valmistumisvuosi sekä koulutusala ja välivuosien lukumäärä vuosina. Ylioppilaskirjoitusten äidinkielen ja matematiikan arvosanoja kontrolloimalla pyritään ottamaan huomioon luontaiset erot opiskelijoiden kyvykkyydessä. Estimoinnissa kontrolloidaan myös opiskelualue (NUTS 3), sillä opintoalojen sisällä on mahdollisia laadullisia eroja. Lisäksi valmistumisen jälkeen kontrolloidaan asuinalue (NUTS 3), alueen tyyppiä ja alueen työttömyysastetta. Yllä olevista kontrollimuuttujista opiskeluajan pituus sekä valmistumisen jälkeiset aluemuuttujat eivät ole välttämättä eksogeenisia, jonka vuoksi estimoinnit tehtiin myös ilman niitä.

Taulukko 3.2. Aineistoa kuvaavia tunnuslukuja

	Ammattikorkeakoulu			Yliopisto		
	Kolme vuotta valmistumisvuodesta		Kertymänä kolmen vuoden ajalta	Kolme vuotta valmistumisvuodesta		Kertymänä kolmen vuoden ajalta
<i>Selittävät muuttujat:</i>						
Työllinen	78 % (0.41)		56 % (0.50)	79 % (0.40)		59 % (0.49)
Työtön	10 % (0.29)		26 % (0.47)	7 % (0.25)		18 % (0.41)
Työuran stabiiliisuus	88 % (0.33)		55 % (0.49)	87 % (0.33)		55 % (0.50)
<i>Kontrollimuuttujat*:</i>						
Työkokemus opiskeluaikana, vuosina		1.42 (1.07)			2.09 (1.60)	
Työkokemusta omalta koulutusaltalta		27 % (0.44)			26 % (0.44)	
Päättäneiden työsuhteiden lukumäärä		3.56 (4.30)			4.76 (5.70)	
Opintojen kesto, vuosina		3.87 (1.16)			6.20 (1.97)	
Välivuodet, vuosina		2.15 (2.34)			1.34 (1.71)	

* Muuttujat jotka kontrolloivat ikää, sukupuolta, kieltä, valmistumisvuotta, koulutusala, ylioppilaskirjoitusten arvosanoja, äidin ja isän koulutusta ja sosioekonomista asemaa, sekä muuttujat jotka kontrolloivat aluetta, on jätetty pois taulukosta. Muuttujien keskihajonta on sulussa. Otokseen sisältyy noin 2400 ammattikorkeakoulusta ja noin 2700 yliopistosta valmistunutta henkilöä.

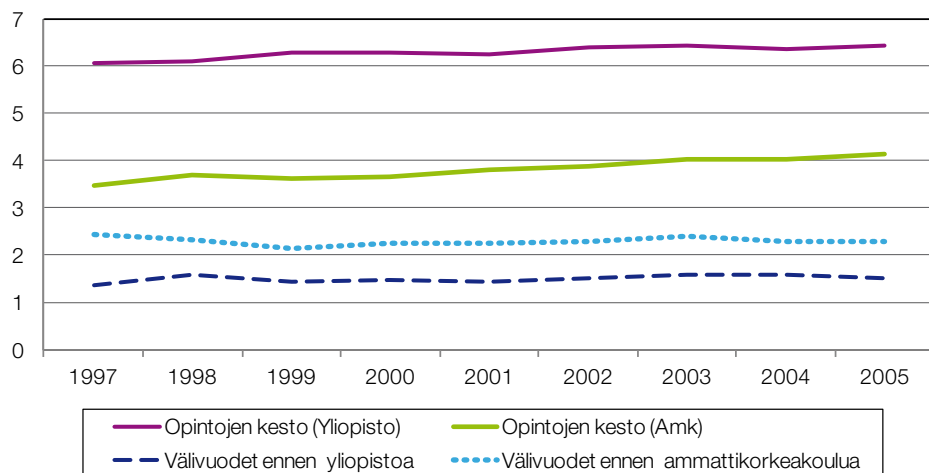
Havainnollistavia kuvioita rekisteriaineiston pohjalta

Suomalaiset korkeakouluopiskelijat valmistuvat keskimäärin noin 27 vuoden iässä (vuoden 2008 tieto), joka on OECD maiden korkeimpia lukuja muiden Pohjoismaiden ohella⁷. Korkea valmistumisikä muodostuu kahdesta osatekijästä; välivuosien määrästä ja opintojen pitkästä kestosta. Lukion ja sitä seuraavan korkeakoulutuksen välillä on usein välivuotia, kun nuori päättää hankkia alemman koulutustason tutkinnon tai vaikka työkokemusta ennen opintojen aloittamista. Toisaalta välivuodet ovat myös suoraan seurausta siitä, että nuori ei onnistu pääsemään haluaansa koulutukseen. Toinen tekijä joka nostaa valmistumisikää on opintojen ajallinen kesto yli tavoiteajan. Eri koulutusalojen välillä on ymmärrettävästi suuria eroja opintojen kestoissa, mutta aloilla, kuten arkkitehdiksi opiskelevilla, opintojen kesto on jo yli 10 vuotta. Tämä ylittää reilusti sille asetetun tavoiteajan (Yliopistokoulutus 2008, Tilastokeskus).

Kuviossa 3.4 esitetään yliopistosta ja ammattikorkeakoulusta valmistuneiden henkilöiden välivuosien ja opintojen keston kehitys vuosille 1997–2005 otosaineiston perusteella. Tarkastelussa ovat tällä ajanjaksolla valmistuneet henkilöt. Välivuodet muodostuvat vuosista lukion ja sitä seuraavan korkeakoulutuksen välillä. Mikäli nuori kirjautuu ylioppilasvuonna korkeakouluun, niin henkilölle ei kerry yhtään välivuotta. Opintojen kesto on laskettu kirjautumisvuoden ja valmistumisvuoden erotuksena, sillä tarkkaa kirjautumis- tai valmistumiskuukautta ei ole mahdollista kontrolloida. Kuvioista 3.4 nähdään, että välivuosien määrä on keskimäärin korkeampi ammattikorkeakouluista kuin yliopistosta valmistuvilla henkilöillä. Tämä ei ole yllättävää, sillä ammatillisen tutkinnon hankkiminen ennen ammattikorkeakouluun siirtymistä on varsin yleistä. Tarkastellulla periodilla välivuosien keskimääräinen taso on pysynyt tasaisena sekä ammattikorkeakouluista että yliopistoista valmistuvilla henkilöillä. Opiskeluajan keston keskimääräinen taso on kuitenkin noussut tasaisesti. Tarkastellulla periodilla ammattikorkeakouluista valmistuvien keskimääräinen opintojen kesto on noussut kolmesta ja puolesta vuodesta yli neljään vuoteen. Yliopistotutkinnon suorittamisen kesto on noussut samalla periodilla noin kuudesta reiluun kuuteen ja puoleen vuoteen. Uudempien tilastojen valossa opintojen kesto on pitkittynyt entisestään, sillä vuonna 2008 opintojen keskimääräinen kesto oli jo yli 5 ammattikorkeakoulusta ja yli 7 vuotta yliopistosta valmistuvien osalta (Koulutustilastot, Tilastokeskus).

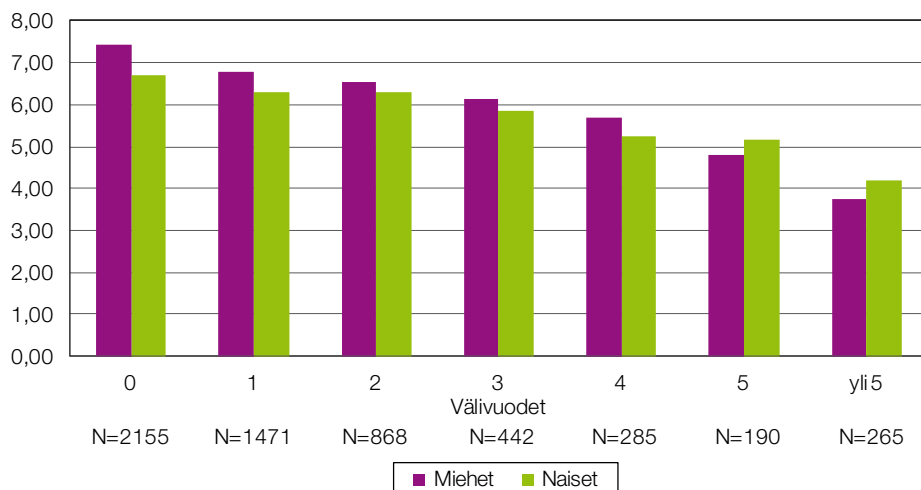
7 Education in Glance 2010; Table A3.1.

Kuvio 3.4. Opintojen kesto ja välivuodet keskimäärin vuosina (1997–2005).

Opintojen keston keskiarvon tarkastelu välivuosien suhteen paljastaa, että yliopisto-opiskelijoista pisimpään opiskelevat ne henkilöt, jotka kirjautuvat yliopistoon ensimmäisen kerran ylioppilasvuonna (Kuvio 3.5). Tämä ilmiö ei ole yhtä selvä AMK-opiskelijoille. Yliopisto-opintojen keston keskiarvoa nostavat etenkin ne nuoret, jotka tulevat yliopistoon suoraan lukiosta. Syitä tämän taustalla on luultavasti monia. Monet nuoret vaihtavat pääainetta opintojen aikana ja myöhemmin aloittaneilla opiskelijoilla saattaa olla opintoja muista oppilaitoksesta tai avoimesta yliopistosta mikä jouduttaa valmistumista. Miehillä asevelvollisuuden suorittaminen ajoittuu usein lukion jälkeiseen aikaan, vaikka paikka yliopistossa on jo varmistunut. Toisaalta myös naisilla opintojen kesto on sitä korkeampi mitä vähemmän välivuosia opintoasteiden välillä on. Kuvioiden 3.4 ja 3.5 perusteella opintojen kesto ja siihen vaikuttavat tekijät ovat keskeisiä, kun pohditaan yliopisto-opiskelijoiden entistä korkeamman valmistumisiän taustatekijöitä.

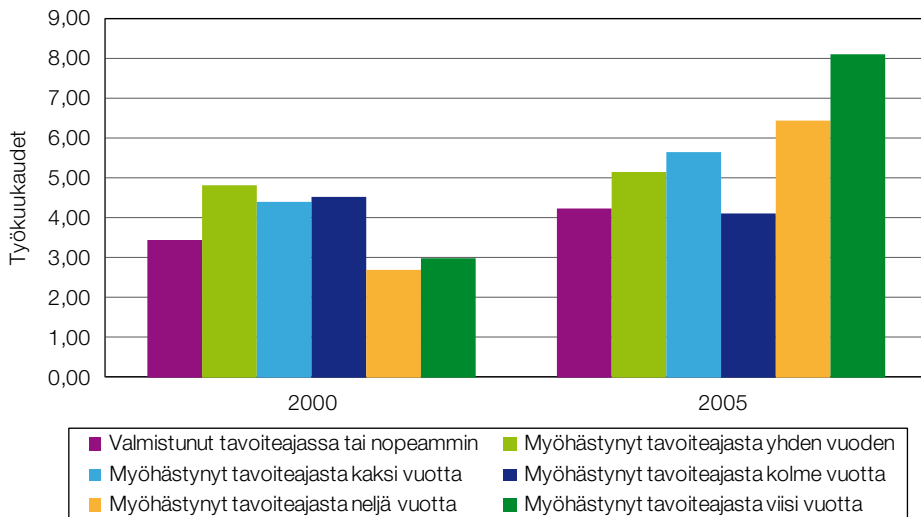
Kuvio 3.5. Opintojen kesto keskimäärin välivuosien mukaan (valmistuneet yliopisto-opiskelijat 1997–2005).

Työssäkäyntiä opiskeluaikana pidetään usein syynä siihen miksi opiskelu pitkittyy yli tavoiteajan (esim. Opiskelijatutkimus, 2010). Otosaineiston perusteella tavoiteajassa tai nopeammin valmistuvat henkilöt työskentelevät keskimäärin kuitenkin lähes yhtä paljon (suhteutettuna opintojen keston), kuin tavoiteajasta muutamalla vuodella myöhästävät henkilöt⁸ (ks. kuviot 3.6 & 3.7; opiskeluaikaiset työkuukaudet eivät sisällä kirjautumis- ja valmistumisvuoden työkuukausia). Työkuukausien lukumäärä korreloi opintojen viivästymisen suhteen. Ammattikorkeakoulusta vuonna 2000 ajallaan valmistuneet henkilöt työskentelivät keskimäärin noin kolme ja puoli kuukautta opiskeluvuotta kohden, kun vuonna 2005 työkuukausien määrä oli jo yli neljä kuukautta. Samana ajanjaksona vuoden tavoiteajasta myöhästyneen työkuukausien lukumäärä on noussut maltillisesti. Tulkittaessa kuviota 3.6 tulee muistaa, että ammattikorkeakoulututkinnot, jotka myöhästävät enemmän kuin kaksi vuotta tavoiteajasta ovat varsin poikkeuksellisia.

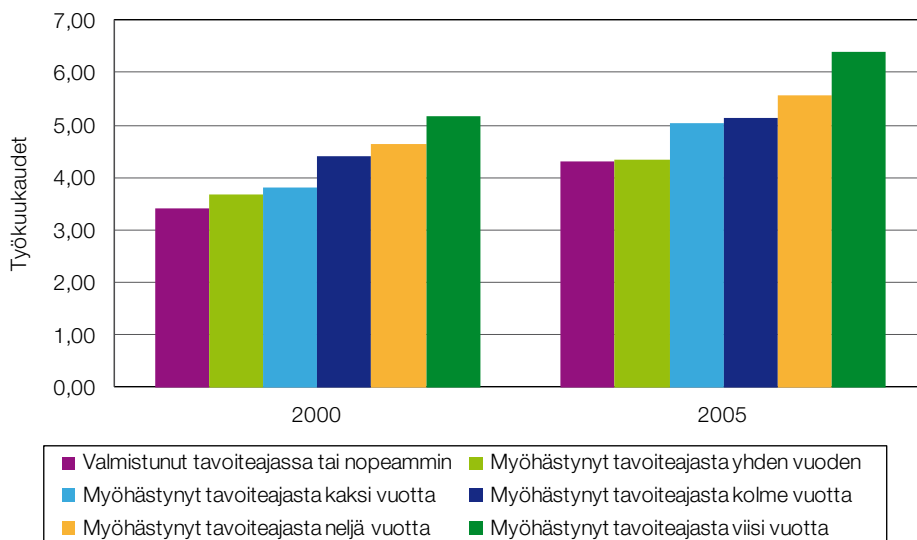
8 Ammattikorkeakouluopiskelijoille käytettiin tavoiteaikana neljää vuotta, yliopisto-opiskelijoille viittä tai kuutta vuotta riippuen koulutusalaista.

Kuvio 3.6. Ammattikorkeakouluista valmistuneet henkilöt opiskeluaikaisien työkuukausien (kk/opintojen hesto) ja opintojen keston mukaan.

Kuva työkuukausien määrän ja valmistumisen viivästymisen välisestä suhteesta on selvempi yliopistosta valmistuville henkilöille (ks. kuva 7). Ero tavoiteajassa valmistuneen ja muutamalla vuodella siitä myöhästyneen opiskelijan välillä ei ole suuri työssäkäynnin määrällä mitattuna, mutta mikäli valmistuminen viivästyy enemmän, niin työssäkäynti on entistä yleisempää. Työkuukausien lukumäärä opiskeluvuotta kohden on kasvanut myös voimakkaasti henkilöillä, jotka valmistuvat tavoiteajassa. Kun ajallaan valmistuneet yliopisto-opiskelijat kävivät työssä keskimäärin alle kolme ja puoli kuukautta vuonna 2000, niin ammattikorkeakouluopiskelijoiden tapaan työn määrä on noussut vuonna 2005 yli neljään työkuukauteen opiskeluvuotta kohden. Lisääntyneen työssäkäynnin taustalla – joka käy ilmi kuvioista 3.6 ja 3.7 – ei ole yhtä yksittäistä tekijää, mutta esimerkiksi parantunut työmarkkinatilanne on saattanut houkutella entistä useamman opiskelijan työmarkkinoille. Tulee myös muistaa, että työkuukaudet mitä ilmeisimmin aliarvioivat todellisen työn määrän, sillä työkuukaudet saattavat muuttua intensiivisimmäksi ajan myötä, jolloin pelkkä työkuukausien lukumäärä saattaa aliarvioida työhön panostetun ajan kasvun.

Kuvio 3.7. Yliopistosta valmistuneet henkilöt opiskeluaikaisien työkuukausien (kk/opintojen kesto) ja opintojen keston mukaan.

Tilastolliset tulokset

Tässä osiossa tarkastellaan todennäköisyysmallilla (Probit) estimoituja marginaali-vaikutuksia kyseisille muuttujille arvioituna muuttujan keskiarvossa. Taulukon kertoimet kuvaavat siis kuinka esimerkiksi yhden vuoden lisäys opiskeluaikaisessa työkokemuksessa on yhteydessä keskiverto-opiskelijan työllisyyden, työttömyyden tai työuran stabiilisuuden todennäköisyyteen tarkastellulla periodilla. On tärkeää huomata, että taulukoissa 3.3–3.5 ovat esillä vain mielenkiinnon kohteena olevat muuttujat ja että estimoinnin taustalla on kontrolloitu useita taustamuuttujia joiden kertoimia ei esitetä taulukoissa.

Työllisyys valmistumisvuoden jälkeen

Taulukossa 3.3 esitetyt kertoimet pyrkivät vastaamaan kysymykseen, että mikä yhteys opiskeluaikaisella työkokemuksella on valmistumisvuoden jälkeiseen työllisyyteen. Sarakkeissa 1–4 raportoidaan ammattikorkeakoulusta ja yliopistoista valmistuvien henkilöiden työllisyyden todennäköisyyteen vaikuttavia tekijöitä, kun selitettävänä muuttujana on työllisyys kolme vuotta valmistumisvuoden jälkeen. Sarakkeissa 5–8 tarkastellaan, että mitkä tekijät vaikuttavat keskimääräiseen kolmen vuoden työllisyyteen valmistumisen jälkeen. Taulukoissa 3.4 ja 3.5 muuttujat ovat järjestetty samalla tavalla. Parittomissa sarakkeissa ei ole kontrolloitu muuttujia, jotka voisivat olla itsessään endogeenisia (opiskeluajan pituus, asuinalue, asuinalueen tyyppi ja työttömyysaste valmistumisen jälkeen). Parillisissa sarakkeissa nämä muuttujat on taas otettu mukaan kontrollimuuttujiksi.

Tulokset ovat pääpiirteissään samansuuntaisia sekä ammattikorkeakoulusta että yliopistoista valmistuvien osalta, mutta kertomien suuruuksissa löytyy eroja. Oman koulutusalan työkokemus korostuu tuloksissa. Se, että ammattikorkeakoulusta valmistuvalla nuorella on työkokemusta omalta koulutusosalta (kahden viimeisen opiskeluvuoden aikana), on yhteydessä noin 5 prosentin kasvuun todennäköisyydessä olla valmistumisen jälkeen täystyöllistetty kolmen vuoden ajan (36 kuukautta). Oman alan työkokemusta mittaava muuttuja ei saa kuitenkaan merkitsevää kerrointa kolme vuotta valmistumisvuoden jälkeen, mikä viittaa siihen, että oman alan työkokemus auttaa siirtymisessä opinnoista työelämään, mutta sillä ei ole pitkäkestoisempaa vaikutusta ammattikorkeakouluopiskelijoille. Opiskeluaikaiseen työkokemukseen verrattuna (työvuosina mitattuna) työkokemuksen hankkiminen omalta koulutusosalta on varsin kannattavaa. Yhden vuoden lisäys keskimääräisessä opiskeluaikaisessa työkokemuksessa on yhteydessä vain 5–8 prosentin työllisyyden todennäköisyyden kasvuun.

Työkokemus omalta koulutusosalta vaikuttaa myös merkitsevästi yliopistosta valmistuvan henkilön työllisyyteen valmistumisen jälkeen. Oman alan työkokemus on yhteydessä 5 prosentin työllisyyden todennäköisyyden kasvuun kolme vuotta valmistumisvuoden jälkeen. Kolmen vuoden ajalle laskettuna, oman alan työkokemus on yhteydessä 11 prosentin kasvuun työllisyyden todennäköisyydessä. Yhden opiskeluaikaisen työkokemusvuoden vaikutus työllisyyden todennäköisyyteen on huomattavasti pienempi. Yhden vuoden lisäys keskimääräisessä työkokemuksessa on yhteydessä vain 3–5 prosentin kasvuun työllisyyden todennäköisyydessä. Ero ammattikorkeakoulusta ja yliopistosta valmistuvien välillä ei ole suuri, ja havaittu ero saattaa selittyä sillä, että opiskeluaikaisen työkokemuksen variaatio (työkuukaudet mittaavat oman alan työkokemusta) on vähäisempi ammattikorkeakoulusta valmistuvien henkilöiden osalta.

Taulukko 3.3. Opiskeluaikaisen työssäkäynnin yhteys valmistumisen jälkeiseen työllisyyteen

Riippuvat muuttujat: Työllinen valmistumisvuoden jälkeen = 1, muuten = 0.								
	Kolme vuotta valmistumisvuoden jälkeen				Kolmen vuoden aikana valmistumisvuoden jälkeen			
	AMK		Yliopisto		AMK		Yliopisto	
Selittävät muuttujat	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
Työkokemus opiskelualjalta	5 %	6 %	3 %	3 %	8 %	8 %	5 %	5 %
Työkokemusta omalta koulutusosalta	(..)	(..)	5 %	5 %	5 %	5 %	11 %	11 %
Työsuhteiden lkm. opiskeluaikana	(..)	(..)	(..)	(..)	(..)	(..)	(..)	(..)
Välivuodet	2 %	(..)	(..)	(..)	4 %	(..)	1 %	(..)
Opintojen kesto	-	- 5 %	-	- 2 %	-	(..)	-	- 4 %

(..) ei ole merkitsevä 5 % tasolla. Probit-malli kertoo marginaalivaikutuksen arvioituna muuttujan keskiarvossa.

Väli vuosien määrä nousee selvästi merkitseväksi positiiviseksi muuttujaksi ammattikorkeakouluopiskelijoille. Tämän voidaan ajatella mittaavan potentiaalista työkokemusta opintoja edeltävältä ajalta, jolloin sen positiivinen kerroin ei ole yllätys. Erittäin huomattavaa on se, että opintojen kesto mittaava muuttuja on merkitsevä ja negatiivinen (opintojen kesto, vuosina). Tämä tarkoittaa sitä, että kun kaikki muut tekijät vakioidaan (ikä, koulutusala, opiskeluaikainen työkokemus jne.), yhden vuoden verran pitempi opintojen kesto on yhteydessä tilastollisesti merkitsevään työssäkäynnin vähentymiseen valmistumisen jälkeen. Vaikutus on siis lähes yhtä paljon kuin opiskeluaikaisen työssäkäynnin vaikutus, mutta vaikutus on erisuuntainen. Opiskeluaikaisen työssäkäynnin hyöty näyttäisikin siis häviävän, mikäli työssäkäynnin annetaan myöhästyttää valmistumista.

Työttömyys valmistumisvuoden jälkeen

Taulukossa 3.4 tarkastellaan opiskeluaikaisen työssäkäynnin ja valmistumisen jälkeisen työttömyyden välistä suhdetta. Opiskeluaikaisella työkokemuksella on vaatimaton yhteys työttömyyden todennäköisyyteen valmistumisen jälkeen, oli sitten kyseessä ammattikorkeakoulusta tai yliopistosta valmistunut henkilö. Ammattikorkeakoulusta valmistuneille yhden opiskeluaikaisen työvuoden lisäys on yhteydessä 2 prosentin vähenemiseen työttömyyden todennäköisyydessä kolme vuotta valmistumisvuoden jälkeen. Kolmen vuoden aikana valmistumisen jälkeen opiskeluaikaisen työssäkäynnin vähentävä vaikutus on 5 prosenttia. Yliopistosta valmistuvilla opiskeluaikaisen työssäkäynnin vaikutus on huomattavasti pienempi, noin 1 – 2 prosenttia. Hyöty on siten pieni, etenkin jos ottaa huomioon sen mahdollisuuden, että opiskeluaikainen työssäkäynti saattaa viivästyttää valmistumista. Toki täytyy muistaa, että korkeakouluopiskelijoilla on yleensäkin varsin vähän työttömyyskuukausia valmistumisen jälkeen. Opintojen kesto mittaava muuttuja (vuosina) viittaa siihen suuntaan, että valmistumisen viivästyminen on yhteydessä työttömyyden todennäköisyydessä kasvuun.

Työkokemusta omalta koulutusaltalta mittaava muuttuja on myös tässä asetelmassa hyvin merkitsevä tekijä. Verrattuna yhteen opiskeluaikaiseen työvuoteen, oman koulutusalan kerroin on noin viisinkertainen yliopisto-opiskelijoille. Tämä kertoo entistä vahvemmin siitä, että oman koulutusalan työkokemuksen hankkiminen on tärkeää ennen valmistumista. Vastavalmistunut, jolla on työkokemusta omalta koulutusaltalta, työskentelee enemmän valmistumisen jälkeen ja viettää selvästi vähemmän aikaa työttömänä. Ei ole siis yhdentekevää, että millaista opiskeluaikainen työnteko on, vaan suurin hyöty näyttäisi tulevan oman alan työkokemuksesta. Toisaalta, yliopisto-opiskelijoiden korkeat kertoimet saattavat osittain merkitä myös sitä, että opiskelija on siirtynyt työelämään jo opiskeluaikana ja valmistuminen tapahtuu vasta kun henkilö on saanut työpaikan omalta alalta.

Taulukko 3.4. Opiskeluajaisen työssäkäynnin yhteys valmistumisen jälkeiseen työttömyyteen

Riippuvat muuttujat: Työtön valmistumisvuoden jälkeen =1, muuten = 0.								
	Kolme vuotta valmistumisvuoden jälkeen				Kolmen vuoden aikana valmistumisvuoden jälkeen			
	AMK		Yliopisto		AMK		Yliopisto	
Selittävät muuttujat	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
Työkokemus opiskelualjalta	- 2 %	- 2 %	(..)	- 1 %	- 5 %	- 5 %	- 2 %	- 2 %
Työkokemusta omalta koulutusosalta	- 4 %	- 4 %	- 5 %	- 5 %	- 6 %	- 6 %	- 12 %	- 12 %
Työsuhteiden lkm. opiskeluaikana	(..)	(..)	(..)	(..)	(..)	(..)	(..)	(..)
Välivuodet	(..)	(..)	(..)	(..)	- 2 %	(..)	(..)	(..)
Opintojen kesto	-	3 %	-	(..)	-	(..)	-	2 %

(..) ei ole merkitsevä 5 % tasolla. Probit – malli kertoo marginaalivaikutuksen arvioituna muuttujan keskiarvossa.

Työuran stabiilisuus valmistumisvuoden jälkeen

Työuran stabiilisuuden tarkastelu ei ole yksiselitteistä, sillä vakiintunutta käytäntöä työuran stabiilisuuden määrittelyyn ei ole. Tässä tarkastelussa käytetään hyväksi päättäneiden työsuhteiden lukumäärää valmistumisen jälkeen. Tulokset (ks. taulukko 3.5) viittaavat siihen, että opiskeluajaisella työkokemuksella ei ole vaikutusta työuran stabiilisuuteen. Päättäneiden työsuhteiden lukumäärää opiskelualjalta on sen sijaan tilastollisesti merkitsevä tekijä. Opiskelijat, jotka koulutusosalasta riippumatta tekevät paljon työsuhteita opiskeluaikana, näyttäisivät tekevän niitä myös paljon valmistumisen jälkeen. Ehkä hieman yllättäen myös välivuodet ovat yhteydessä työuran rikkonaisuuteen. Kun tarkastellaan opiskeluajaisen työssäkäynnin hyötyjä ja haittoja, niin näyttäisi siltä, että työuran stabiilisuus on pieni tekijä muihin työmarkkinatekijöihin verrattuna. Tähän tulokseen tulee kuitenkin suhtautua varauksella, sillä työsuhteiden lukumäärä ei saata kuvata onnistuneesti työuran stabiilisuutta kaikilla toimialoilla.

Taulukko 3.5. Opiskeluajaisen työssäkäynnin yhteys työuran stabiilisuuteen

Riippuvat muuttujat: Päättäneiden työsuhteiden lukumäärä alle kaksi = 1, muuten = 0.								
	Kolme vuotta valmistumisvuoden jälkeen				Kolmen vuoden aikana valmistumisvuoden jälkeen			
	AMK		Yliopisto		AMK		Yliopisto	
Selittävät muuttujat	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
Työkokemus opiskelualjalta	(..)	(..)	(..)	(..)	(..)	(..)	(..)	(..)
Työkokemusta omalta koulutusosalta	(..)	(..)	(..)	(..)	(..)	(..)	(..)	(..)
Työsuhteiden lkm. opiskeluaikana	- 2 %	- 2 %	- 1 %	- 1 %	- 12 %	- 12 %	- 9 %	- 9 %
Välivuodet	(..)	(..)	- 1 %	(..)	- 6 %	(..)	- 5 %	- 4 %
Opintojen kesto	-	(..)	-	(..)	-	(..)	-	(..)

(..) ei ole merkitsevä 5 % tasolla. Probit-malli kertoo marginaalivaikutuksen arvioituna muuttujan keskiarvossa.

Yhteenveto opiskeluaikaisen työssäkäynnin kannattavuudesta

Raportin tämä osa loi katsauksen opiskeluaikaisen työssäkäynnin kannattavuuteen hyödyntäen rekisteriaineistoa ammattikorkeakouluista ja yliopistoista valmistuneista henkilöistä. Tilastollisessa tarkastelussa pyrittiin kontrolloimaan useita taustatekijöitä, jotta lasketut kertoimet kuvaisivat mahdollisimman realistisesti opiskeluaikaisen työssäkäynnin hyötyjä. Analyysin johtopäätökset voidaan tiivistää seuraavasti:

- Opiskelijoiden työssäkäynti on yleistynyt (1997–2005), niin tavoiteajassa valmistuvien kuin siitä myöhästyvien henkilöiden keskuudessa. Vuonna 2005 yliopistosta (ammattikorkeakoulusta) ajallaan valmistuneella henkilöllä oli kerrytettynä 4,3 työkuukautta (4,2 työkuukautta) opiskeluvuotta kohden, kun vuonna 2000 työkuukausia opiskeluvuotta kohden oli 3,4 (3,5). Tarkastellulla periodilla kaksi vuotta tavoiteajasta myöhästynyt opiskelija työskenteli keskimäärin noin kuukauden enemmän opiskeluvuotta kohden.
- Otosaineiston perusteella pisimpään yliopistossa viettävät ne henkilöt, jotka tulevat sinne suoraan lukiosta. Tarkastellulla periodilla (1997–2005) suoraan lukiosta tullut nainen (mies) oli kirjoilla yliopistossa keskimäärin 6,9 vuotta (7,4 vuotta) ennen valmistumista, kun kaksi välivuotta viettänyt nainen (mies) oli kirjoilla vain 6,3 vuotta (6,5 vuotta).
- Opiskeluaikaisen työssäkäynnin positiivinen yhteys – mitattuna työkuukausien avulla erottelematta työn laatua – valmistumisen jälkeiseen työllisyyteen ja työttömyyteen on heikko, etenkin jos opiskeluaikainen työssäkäynti viivästyttää opinnoista valmistumista. Yhden opiskeluaikaisen työkokemusvuoden yhteys valmistumisen jälkeiseen työllisyyden todennäköisyyteen on 3–5 prosenttia (5–8 prosenttia) yliopisto-opiskelijoille (ammattikorkeakouluopiskelijoille). Yliopisto-opiskelijoilla, vuoden keskimääräistä pitempi opiskeluaika on yhteydessä 2–5 prosentin vähenemiseen työllisyyden todennäköisyydessä.
- Kahden viimeisen opiskeluvuoden aikainen ja omaan koulutusalaan liittyvä työkokemus auttaa vastavalmistuneita siirtymään opinnoista työelämään. Kolmen vuoden aikana valmistumisvuoden jälkeen oman koulutusalan työkokemus on yhteydessä 11 prosentin työllisyyden todennäköisyyden kasvuun ja 12 prosentin työttömyyden todennäköisyyden vähenemiseen yliopisto-opiskelijoilla.

Lopuksi

Syvenevä kansainvälisen työnjaon muutos ja nopea teknologinen kehitys edellyttävät tehtävärakenteiden muutosta yrityksissä, jotta tuottavuuskasvu realisoituu ja yritysten kilpailukyky säilyy. Tulospalkkaus on yleistynyt viime vuosina Suomessa. Kauhanen ja Napari (2010) analysoivat yritysten sisäisiä toimihenkilöiden työmarkkinoita Elinkeinoelämän keskusliiton jäsenyrityksissä vuosina 1981–2006. Tulosten

mukaan sekä hierarkiatason että mitattavan osaamisen merkitys on pienentynyt kokonaisansioiden määrittäjänä 1980-luvulta 2000-luvulle tultaessa. Kokonaisansiot siis määräytyvät aiempaa enemmän henkilökohtaisten ominaisuuksien ja muiden taustatekijöiden perusteella.

Palkkaerojen kasvu mitattavilta ominaisuuksiltaan samankaltaisten työntekijöiden välillä on muuttanut suomalaisia työpaikkoja: koulutus, työkokemus tai mikään muukaan suoraan mitattava ominaisuus ei entiseen tapaan selitä menestymistä työelämässä. Kyselyymme vastanneiden yritystenkin näkemyksissä heijastuvat samanaikaiset toiveet sekä opiskelijoiden nopeasta valmistumisesta että työkokemuksen hankinnasta yhdistettynä yleisiin työelämätaitoihin. Opiskelijat pyrkivät parantamaan valmistumisen jälkeistä asemaansa työmarkkinoilla hankkimalla työkokemusta ja työelämätaitoja jo opintojen aikana. Rekisteriaineiston tilastollinen tarkastelu tukee käsitystä siitä, että opiskelijat hyötyvät etenkin oman koulutusalan työkokemuksesta, mikä auttaa siirtymisessä opinnoista työelämään.

Sosiaaliturvajärjestelmä Suomessa rakentuu ajatukselle joko kokoaikaisesta työssäkäynnistä, työttömyydestä tai työvoiman ulkopuolella olosta. Osa-aikatyön vastaanottaminen on työttömälle kannattavaa ainoastaan soviteltuun päivärahaan yhdistettynä ja silloinkaan ei yksinhuoltajille tai yksinasuville. Lisäksi sovitellun päivärahan saannin ehtoihin kuuluu kokopäivätyön etsinnän jatkaminen. Opiskelijoille osa-aikainen työskentely on ihanteellinen vaihtoehto, sillä tukijärjestelmä mahdollistaa työskentelyn ilman suuria ja välittömiä vaikutuksia opintotukeen. Yritykset arvostavat opiskelijoiden joustavaa työpanosta, joka ei olisi mahdollista ilman koulutusjärjestelmää, joka pyrkii nimenomaan mahdollistamaan työssäkäynnin opintojen ohessa.

Yliopisto-opiskelijat ovat nykypäivänä elämäntilanteiltaan ja muilta taustatekijöiltään varsin heterogeeninen joukko. Selkeämmin rakentuneet koulutusohjelmat kannustaisivat opiskelemaan rajatussa ajassa. Lukiosta yliopistoon siirtynyt nuori pitäisi sitouttaa opintoihin eri tavalla, kuin perheellinen henkilö, joka käy töissä opiskeluaikana. Selkeästi rakennetut ja rajatut kokonaisuudet auttaisivat painottamaan niitä akateemisia ja työelämään liittyviä osa-alueita, jotka kävisivät parhaiten kussakin elämäntilanteessa yksilön oman kiinnostuksen mukaan. Opintoja voisi myöhemmin täydentää tarpeellisilla moduuleilla työn ohessa esimerkiksi osa-aikaisen opiskelijan statuksella. Malli sisältäisi kohtuullisessa ajassa suoritettua perustutkinnon, jota elinikäisen oppimisen tarpeen mukaisesti voisi myöhemmin täydentää tarpeellisilla, mahdollisesti maksullisilla osilla. Yliopistot voisivat tällöin rakentaa opetussisältönsä nykyistä selkeämmin kohderyhmittäin, mikä suurella todennäköisyydellä parantaisi sekä opetuksen että oppimisen laatua.

Liitteet

Liite 3.1 Yrityskyselylomake

Kysely opiskelijoiden työssäkäynnistä

Opiskelijalla tarkoitetaan tässä kyselyssä henkilöä, jolla on perustutkinnon suorittaminen kesken jossain oppilaitoksessa. Huomioithan, että opiskelijoiden työssäkäynti tässä kyselyssä ei tarkoita opiskeluun liittyvän harjoittelun tekemistä yrityksessänne.

1)

Kuuluiko yrityksenne henkilöstöön syyskuussa 2010 - maaliskuussa 2011 opiskelijoita?

☐ Kyllä ☐ Ei (Mikäli vastasit ei, niin voit siirtyä kysymykseen nro. 14)

2)

Kuinka suuri prosenttiosuus yrityksenne työntekijöistä aikavälillä syyskuu 2010 – maaliskuu 2011 oli opiskelijoita?

☐ yli 75 % ☐ 50-75 % ☐ 25-49 % ☐ alle 25 %

3)

Entä kuinka suuri prosenttiosuus yrityksenne työtunneista aikavälillä syyskuu 2010 – maaliskuu 2011 oli opiskelijoiden tekemiä?

☐ yli 75% ☐ 50-75% ☐ 25-49% ☐ alle 25%

4)

Kuinka suuri prosenttiosuus yrityksessänne aikavälillä syyskuu 2010 – maaliskuu 2011 työskennelleistä opiskelijoista opiskeli

	Yli 75 %	50-75 %	25-49 %	Alle 25 %	Ei yhtään
a) yliopistossa?	☐	☐	☐	☐	☐
b) ammattikorkeakoulussa?	☐	☐	☐	☐	☐
c) lukiossa/ammattillisessa oppilaitoksessa?	☐	☐	☐	☐	☐
d) muualla kuin edellä mainituissa?	☐	☐	☐	☐	☐

5) Millaista opiskelijoiden työskentelyä tyypillisesti on yrityksessänne?

	Kokoaikatyö	Osa-aikatyö 20 tuntia tai enemmän viikossa	Osa-aikatyö alle 20 tuntia viikossa
Lukukausien aikana	☐	☐	☐
Loma-aikoina	☐	☐	☐

6) Entä millaista viikottainen työaika on tavallisimmin?

	Useimmiten päivätyötä	Useimmiten ilta-, yö- ja viikonlopputyötä	Osin päivätyötä, osin muina aikoina
Lukukausien aikana	☐	☐	☐
Loma-aikoina	☐	☐	☐

7) Missä määrin opiskelijoiden työtehtävät liittyvät heidän opintoalaansa?

☐ Eivät lainkaan ☐ Jonkin verran ☐ Suurimmaksi osaksi tai kokonaan ☐ En osaa sanoa

8) Kuinka suuri prosenttiosuus yrityksenne niistä työntekijöistä, jotka eivät enää ole opiskelijoita, oli yrityksessänne töissä jo ennen valmistumistaan?

☐ Yli 75 % ☐ 50-75% ☐ 25-49% ☐ Alle 25%

9) Missä määrin heidän nykyiset työtehtävänsä ovat samantyyppisiä kuin opiskeluaikana?

☐ eivät lainkaan
☐ jonkin verran
☐ suurimmaksi osaksi tai kokonaan
☐ en osaa sanoa

10) Miten hyvin seuraavat väittämät kuvaavat opiskelijoiden työssäkäyntiä yrityksessänne?

Työssäkäynti opiskeluaikana...

	Täysin eri mieltä	Osittain eri mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
...nopeuttaa opintojen etenemistä	☐	☐	☐	☐	☐
...hidastaa opintojen etenemistä	☐	☐	☐	☐	☐
...vaikuttaa myönteisesti työpaikan saamiseen valmistumisen jälkeen	☐	☐	☐	☐	☐
...on hyödyllistä työntekijän myöhemmän uran kannalta	☐	☐	☐	☐	☐

11) Miten hyvin seuraavat väittämät kuvaavat opiskelijatyövoiman merkitystä yrityksenne kannalta?

Opiskelijatyövoima...

	Täysin eri mieltä	Osittain eri mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
...on välttämätöntä yrityksenne toiminnan kannalta	☐	☐	☐	☐	☐
...korvaa muuta työvoimaa yrityksessänne	☐	☐	☐	☐	☐
...täydentää muuta työvoimaa yrityksessänne	☐	☐	☐	☐	☐
...on joustavampaa kuin muu saatavana oleva työvoima	☐	☐	☐	☐	☐
...on edullisempaa kuin muu saatavilla oleva työvoima	☐	☐	☐	☐	☐
...on osaavampaa kuin muu saatavilla oleva työvoima	☐	☐	☐	☐	☐

12) Miksi yrityksenne palkataan opiskelijoita?

13) Miten yrityksenne reagoisi siihen, että opiskelijoita ei enää olisi käytettävissä työhön?

Seuraavat kysymykset ovat myös niille yrityksille, jotka eivät käytä opiskelijatyövoimaa

14) Miten yrityksenne suhtautuu rekrytoidessaan vakinaisia työntekijöitä

	Enemmän kielteinen kuin myönteinen asia	Melko merkityksetöntä	Enemmän myönteinen kuin kielteinen asia
siihen, että työnhakija on valmistunut tavoiteajassa oppilaitoksesta, mutta opiskeluajalta ei ole kertynyt työkokemusta kesätöitä lukuun ottamatta?	☐	☐	☐
siihen, että työnhakijalla on runsaasti työkokemusta omalta opintoalalta, mutta opinnot ovat vielä kesken?	☐	☐	☐
siihen, että työnhakijalla on runsaasti työkokemusta muulta kuin omalta opintoalalta, mutta opinnot ovat vielä kesken?	☐	☐	☐
siihen, että työnhakijalla on ollut sellaisia väli vuosia, joiden aikana hän ei ole opiskellut eikä ollut työelämässä?	☐	☐	☐
siihen, että työnhakija on ollut opiskelijavaihdossa ulkomailla opintojensa aikana?	☐	☐	☐

15) Millaiseksi yleisesti ottaen arvioitte mahdollisuutenne löytää osaavaa työvoimaa yritykseenne lähivuosina?

- ☐ 1 Erittäin vaikeaa
☐ 2 Vaikeaa
☐ 3 Ei vaikeaa eikä helppoa
☐ 4 Helppoa
☐ 5 Erittäin helppoa

16) Käyttääkö yritykseenne vuokratyövoimaa?

- ☐ Käyttää vuokratyövoimaa ja vuokratyövoimasta yli puolet on opiskelijoita
☐ Käyttää vuokratyövoimaa ja vuokratyövoimasta alle puolet on opiskelijoita.
☐ Käyttää vuokratyövoimaa, mutta en tiedä opiskelijoiden osuutta vuokratyövoimasta.
☐ Ei käytä vuokratyövoimaa.

17) Viime aikoina on keskusteltu keinoista, joilla voitaisiin nopeuttaa opintoja. Mikä seuraavista vaihtoehtoista olisi mielestänne tärkeää opintojen nopeuttamisen kannalta? (Huomioi, että voit valita useamman vaihtoehdon)

- ☐ Lukukausimaksujen käyttöönotto
☐ Taloudelliset palkkiot nopeasta valmistumisesta
☐ Opintotuen ehtojen kiristäminen
☐ Muu, mikä?

18) Millainen rooli opiskelijoilla mielestänne tulisi olla Suomen työmarkkinoilla?

Lähetä

Liite 3.2. Koulutusala – Toimiala

Koulutusala	Toimiala (TOL02)
Kasvatustieteellinen ja opettajankoulutus	M: 80 – 80429
Humanistinen ja taidealan koulutus	O: 91310 – 92720 K: 74810 – 74859 M: 80 – 80429
Kaupallinen ja yhteiskuntatieteellinen koulutus	G: 50 – 52740 J: 65- 67200 K: 72- 74509
Luonnontieteellinen koulutus	M: 80 – 80429 K: 73 – 73200
Tekniikan koulutus	DD - F: 21110 - 45450
Maa- ja metsätalousalan koulutus	A - B: 10 – 2019
Terveys- ja sosiaalialan koulutus	N: 85 – 85329
Palvelualojen koulutus	G: 50 – 52740 H: 55 – 55520

4 Kuinka suuri osa opiskelijoista opiskelee päätoimisen työssäkäynnin ohella?

Simo Aho

Johdanto

Opiskelijoiden työssäkäynnin tarkasteluissa olemme havainneet, että opiskelijoissa on suuri joukko sellaisia, jotka pikemminkin opiskelevat työn ohessa kuin käyvät työssä opintojen ohessa. Ei kuitenkaan ole tätä ennen tarkemmin selvitetty, kuinka suuri osa opiskelijoista kuuluu tähän ryhmään. Seuraavassa esitän tuloksia analyysistä, joka pyrkii vastaamaan otsikon kysymykseen.

Selvitys perustuu tutkimusryhmäni käytössä olevaan laajaan rekisteriaineistoon, joka edustaa vuoden 1997 väestöä, ja sisältää monipuolisia tietoja mm. väestön demografiasta, opiskelusta, työssäkäynnistä ynnä muusta. Aineistosta on poimittu kaikki yli 20-vuotiaat, jotka olivat kirjoilla tutkinto-opiskelijana jossakin oppilaitoksessa syksyllä 2006, paitsi tutkijakoulutuksessa olevia (lisansiaatti- tai tohtorin tutkintoa suorittavat) ei otettu huomioon. Tällaisia henkilöitä on aineistossa yhteensä 30.971. Aineisto ei vuonna 2006 edusta tätä nuorempaa väestöä, mutta koska opiskelu päätoimisen työssäkäynnin ohessa lienee harvinaista tätä nuorempien kohdalla (jotka käytännössä harvoin opiskelevat muita tutkintoja kuin ylioppilastutkintoa tai toisen asteen ammatillista tutkintoa), en valinnut poiminta-ajankohdaksi aikaisempaa vuotta, vaan vuoden 2006, jotta tiedot eivät olisi kovin vanhoja. (Aineistosta puuttuvat myös vuoden 1997 jälkeen Suomeen ulkomailta muuttaneet.)

Rekisteriaineistosta saatavilla oleva työssäkäyntiä koskeva tieto on tieto kulloinkin voimassa olevasta työsuhteesta. Esimerkiksi siitä, jos työ on osa-aikaista tai jos henkilö on vaikkapa palkattomalla vapaalla opintojen takia, ei ole tietoa. On siis mahdollista, että kaikki seuraavassa analyysissä ”päätoimisesti” työskenteleviksi luokitellut eivät tosiasiassa ole ainakaan jatkuvasti kokoaikaisessa normaalissa päivätyössä, mutta oletettavasti kuitenkin valtaosa on. Ja joka tapauksessa heillä on siis pitkäkestoisesti voimassa työsuhde.

Toisaalta rekisteriaineisto ei kerro, kuinka aktiivisesti henkilö opiskeli, vaan ainoastaan sen, että hän oli kirjoilla virallisesti tunnustettua tutkintoa suorittavana opiskelijana jossakin oppilaitoksessa. Kaikki tässä opiskelijaksi määritellyt eivät siis välttämättä aktiivisesti opiskelleet vuonna 2006.

Keskeinen analyysimuuttuja on muodostettu seuraavasti. Päätoimisesti työssä oleviksi on luettu henkilöt,

- joilla on vuoden 2006 lopussa voimassa työsuhde, joka on alkanut viimeistään nykyisten (syksyllä 2006 meneillään olevien) opintojen aloitusvuotta edeltävänä vuonna, tai
- koko sen ajan (vähintään 95 % ajasta, lähes kaikki 100 %), kun olivat olleet opiskelijana tai
- jotka olivat olleet koko ajan työssä vähintään viimeiset kolme vuotta (2004-2006), mikäli opinnot oli aloitettu ennen vuotta 2004.

Aivan kaikki vuonna 2006 tosiasiaa jatkuvasti työskennelleet eivät siis tule luetuksi tähän kategoriaan, jos he esimerkiksi eivät ole olleet koko ajan työssä edellisenä vuonna. Kuinka pitkään työssäkäynnin on jatkuttava ja millaisia katkoksia siinä sallitaan, jotta se katsottaisiin päätoimiseksi, on joka tapauksessa kysymys, johon ei ole objektiivisesti oikeaa vastausta. Jotta voitaisiin arvioida, mitä tuloksiin vaikuttaa, jos päätoimisen työssäkäynnin kriteerit olisivat vähän väljemmät, on seuraavassa monissa taulukoissa vielä erotettu luokka, joka opintojen alusta lukien on ollut työssä keskimäärin 70-95 % ajasta, muttei kuulu edellä mainitulla tavalla määritelyyn päätoimisesti työssä olleiden luokkaan.

Yli 20-vuotiaiden opiskelijoiden päätoimisen työssäkäynnin yleisyys vuonna 2006

Yli 20-vuotiaiden opiskelijoiden päätoiminen työssäkäynti on erittäin yleistä. Vuonna 2006 peräti 40 prosenttia tämän ikäisistä tutkinto-opiskelijoista oli tässä selvityksessä käytetyn määritelmän mukaan päätoimisesti työssä. Vähän yli puolet heistä oli samassa työsuhteessa, jossa he olivat olleet jo ennen opintojen aloittamista. Osuus on todennäköisesti hieman suurempi kuin taulukossa esitetty (21% kaikista), koska rekisteritiedoissa asiallisesti sama työsuhde toisinaan on kirjattu useaksi toisiaan välittömästi seuraaviksi työsuhteiksi. Varauksena tähän lukuun on todettava, että rekisteritieto työssäkäynnistä perustuu työsuhteen voimassaoloon, eikä siitä voi päätellä, jos työssäkäynti on ollut osa-aikaista tai työsuhteen keston aikana on pidetty palkatonta vapaata esimerkiksi opintojen takia. Lisäksi kuusi prosenttia on ollut huomattavan paljon (vähintään 70 % ajasta) opintojensa alusta lukien työssä. (Taulukko 4.1)

Taulukko 4.1. Vuonna 2006 opiskelleet yli 20-vuotiaat: päätoimisesti tai huomattavan paljon työssä opintojen aikana olleiden osuus iän, opiskeltavan tutkinnon tason ja sukupuolen mukaan

		Samassa työsuhteessa opintojen ajan	Päätoimisesti työssä opintojen ajan tai viim. 3 v	Työssä 70–95% opintojen ajan	Muut	Yhteensä	N
Ikä	21–25 v	9 %	12 %	7 %	72 %	100 %	13167
	26–30 v	17 %	26 %	7 %	51 %	100 %	6016
	31–35 v	28 %	28 %	5 %	39 %	100 %	3218
	36+ v	40 %	21 %	3 %	36 %	100 %	8570
Opiskeltavan tutkinnon taso	Yo-tutkinto	24 %	15 %	6 %	56 %	100 %	522
	Keskiaste	31 %	15 %	3 %	50 %	100 %	12094
	Alempi korkea-aste	17 %	17 %	7 %	60 %	100 %	10500
	Ylempi korkea-aste	12 %	28 %	7 %	53 %	100 %	7855
Sukupuoli	Miehet	20 %	20 %	5 %	56 %	100 %	14236
	Naiset	23 %	18 %	6 %	53 %	100 %	16735
Yhteensä		21 %	19 %	6 %	54 %	100 %	30971

Päätoimisesti työssä käyneiden osuus kasvaa selvästi iän myötä. 21-25-vuotiaiden ikäryhmästä osuus oli 21 prosenttia, 26-30-vuotiaiden ikäryhmästä 43 prosenttia, 31-35-vuotiaista 56 prosenttia ja tätä vanhemmista 61 prosenttia. (Taulukko 4.1)

Päätoimisen työssäkäynnin osuus vaihtelee myös opiskeltavan tutkinnon tason mukaan selvästi. Pienessä yli 20-vuotiaana ylioppilastutkintoa suorittavien (valtaosa luultavasti iltalukiassa) ryhmässä osuus on 39 prosenttia. Toisen asteen ammatillista tutkintoa suorittavista yli 20-vuotiaista päätoimisesti työssä oli 46 prosenttia (tässä ryhmässä ovat mukana esim. oppisopimuksella opiskelevat). Alemmalla korkeasteella osuus oli 34 prosenttia ja ylemmällä 40 prosenttia. Keskimäärin naisten ja miesten välillä ei ollut merkittävää eroa. (Taulukko 4.1)

Taulukossa 4.2 ovat mukana vain ne opiskelijat, jotka vuonna 2006 olivat käyneet työssä ainakin jonkin verran. Taulukosta havaitaan, että kaikesta vuoden 2006 yli 20-vuotiaiden työssäkäynnistä niinkin suuri osa kuin 47 prosenttia oli päätoimista työssäkäyntiä. Osuus vaihteli selvästi iän ja opiskeltavan tutkinnon tason mukaan. 21-25-vuotiaiden ikäryhmässä työssä käyneistä 25 prosenttia oli ollut työssä päätoimisesti, kun yli 36-vuotiaista vastaava osuus oli 71 prosenttia. Ylioppilastutkintoa suorittavien yli 20-vuotiaiden pienestä ryhmästä päätoimisesti työssä olleiden osuus oli 52 prosenttia, toisen asteen ammatillista tutkintoa suorittavilla 58 prosenttia, alemmalla korkeasteella 38 prosenttia ja ylemmällä korkeasteella 45 prosenttia kaikista työssä käyneistä yli 20-vuotiaista. Liitetaulukossa 4.1 vastaava tarkastelu on tehty ikäluokittain kullakin opiskeltavan tutkinnon tasolla.

Taulukko 4.2. Vuonna 2006 opiskelleet yli 20-vuotiaat, jotka olivat käyneet työssä ainakin vähän samana vuonna: päätoimisesti tai huomattavan paljon työssä opintojen aikana olleiden osuus iän ja opiskeltavan tutkinnon tason mukaan

		Samassa työsuh- teessa opintojen ajan	Päätoimi- sesti työssä opintojen ajan tai viim. 3 v	Työssä 70–95% opintojen ajan	Muut	Yhteensä	N
Ikä	21–25 v	11 %	14 %	8 %	66 %	100 %	11113
	26–30 v	19 %	31 %	8 %	42 %	100 %	5145
	31–35 v	33 %	34 %	5 %	28 %	100 %	2711
	36+ v	48 %	23 %	4 %	24 %	100 %	7241
Tutkinnon taso	Yo-tutkinto	32 %	20 %	8 %	40 %	100 %	380
	Keskiaste	40 %	18 %	4 %	38 %	100 %	9694
	Alempi korkea-aste	19 %	19 %	8 %	54 %	100 %	9195
	Ylempi korkea-aste	13 %	32 %	8 %	47 %	100 %	6941

Koulutustasoittain päätoimisesti työssä olleiden osuus vaihtelee iän mukaan suunnilleen yhtä selvästi kuin keskimäärin, mutta joitakin eroja voidaan havaita. Kiinnostavaa on esimerkiksi, että ylemmällä korkea-asteella 21–25-vuotiaista päätoimisesti työssä käyvien osuus on jonkun verran pienempi (17 %) kuin muilla koulutustasoilla, mutta yli 30-vuotiaiden ikäryhmissä taas osuus on selvästi korkeampi (64–68 %) kuin alemmilla koulutustasoilla. (Taulukko 4.3)

Liitetaulukoissa 4.2–4.6 on esitetty yleisemmin jakaumia siitä, kuinka suuren osan ajasta opiskelijat ovat olleet työssä vuonna 2006 sekä ajanjaksoilla 2004–2006 ja 2002–2006.

Taulukko 4.3. Vuonna 2006 opiskelleet yli 20-vuotiaat: päätoimisesti tai huomattavan paljon työssä opintojen aikana olleiden osuus ikäryhmittäin opiskeltavan tutkinnon tason mukaan

Opiskeltavan tutkinnon taso	Ikä	Päätoimisesti työssä	Työssä 70–95% opintojen ajan	Muut	Yhteensä	N
Yo-tutkinto	21–25 v	21 %	9 %	71 %	100 %	213
	26–30 v	36 %	2 %	61 %	100 %	83
	31–35 v	44 %	9 %	47 %	100 %	32
	36+ v	57 %	3 %	40 %	100 %	194
Keskiaste	21–25 v	25 %	4 %	71 %	100 %	3132
	26–30 v	46 %	5 %	50 %	100 %	1859
	31–35 v	51 %	3 %	46 %	100 %	1504
	36+ v	58 %	3 %	39 %	100 %	5599
Alempi korkea-aste	21–25 v	22 %	8 %	70 %	100 %	6740
	26–30 v	43 %	7 %	51 %	100 %	1715
	31–35 v	59 %	5 %	36 %	100 %	672
	36+ v	65 %	4 %	31 %	100 %	1373
Ylempi korkea-aste	21–25 v	17 %	7 %	75 %	100 %	3082
	26–30 v	41 %	8 %	51 %	100 %	2359
	31–35 v	64 %	6 %	30 %	100 %	1010
	36+ v	68 %	6 %	26 %	100 %	1404
Yhteensä		40 %	6 %	54 %	100 %	30971

Mikäli opiskelija oli jo ennen nykyisiä opintoja suorittanut jonkun perusasteen jälkeisen tutkinnon (ylioppilastutkintoa ei tässä huomioitu), todennäköisyys päätoimiseen työssäkäyntiin lisääntyi selvästi. Niistä, joilla ei ollut aikaisemmin suorittua tutkintoa, päätoimisesti oli työssä 29 prosenttia, mutta jos takana jo oli tutkinto, päätoimisesti työssä oli 50 prosenttia. Jos aikaisemmin suoritettu tutkinto oli toisen asteen ammatillinen tutkinto, päätoimisesti työssä oli 43 prosenttia, mutta jos aikaisempi tutkinto oli alemmalta tai ylemmältä korkea-asteelta, vastaava osuus oli noin 60 prosenttia. (Taulukko 4.4)

Taulukko 4.4. Vuonna 2006 opiskelleet yli 20-vuotiaat: päätoimisesti tai huomattavan paljon työssä opintojen aikana olleiden osuus mahdollisesti aikaisemmin suoritettun tutkinnon tason mukaan

		Samassa työsuhteessa opintojen ajan	Päätoimisesti työssä opintojen ajan tai viim. 3 v	Työssä 70–95% opintojen ajan	Muut	Yht.	N
Suoritettu tutkinto 2006	Keskiasteen ammatillinen tutkinto	26 %	17 %	5 %	52 %	100 %	9338
	Alempi korkeakoulu-tutkinto	36 %	24 %	5 %	35 %	100 %	5395
	Ylempi korkeakoulu tutkinto	26 %	35 %	8 %	32 %	100 %	1670
	Muut	13 %	16 %	6 %	65 %	100 %	14568
	Kaikki, joilla jokin em. tutkinto	29 %	21 %	5 %	44 %	100 %	16403

Eniten päätoimisesti työssä olevia oli niiden joukossa, jotka olivat opiskelleet pitkään. Vähintään yhdeksän vuotta sitten opintonsa aloittaneista 55 prosenttia kuului tähän ryhmään. Vain pieni osa heistä oli koko opintojen ajan ollut samassa työsuhteessa, mutta kaikista näin pitkään opiskelleista yli puolet oli ollut päätoimisesti työssä vähintään kolme viime vuotta. Huomattavan paljon päätoimisesti työssä olleita oli myös aivan äskettäin opintonsa aloittaneissa (46 %); on mahdollista, että tässä luvussa on jonkun verran virhettä – osa on ehkä tosiasiassa lopettanut työn, mutta työsuhteen päättymisen kirjautumisessa rekisteriin voi esiintyä viivettä. Kaksi-kolme vuotta sitten opintonsa aloittaneista päätoimisesti työssä olleiden osuus oli 40 prosenttia ja 4–5 vuotta sitten aloittaneista 27 prosenttia. 6–8 vuotta opiskelleista vastaava osuus oli 34 prosenttia. (Taulukko 4.5)

Taulukko 4.5. Vuonna 2006 opiskelleet yli 20-vuotiaat: päätoimisesti tai huomattavan paljon työssä opintojen aikana olleiden osuus nykyisten opintojen aloitusvuoden mukaan

		Samassa työsuhteessa opintojen ajan	Päätoimisesti työssä opintojen ajan tai viim. 3 v	Työssä 70–95% opintojen ajan	Muut	Yht.	N
Nykyisten opintojen aloitusvuosi	2006	39 %	7 %	0 %	53 %	100 %	7454
	2004–05	24 %	16 %	7 %	52 %	100 %	11018
	2002–03	11 %	16 %	9 %	63 %	100 %	5722
	1999–2001	7 %	27 %	6 %	61 %	100 %	3800
	– 1988	4 %	51 %	7 %	38 %	100 %	2977

Kun päätoimisesti työssä olleiden opiskelijoiden osuutta tarkastellaan opiskeltavan tutkinnon alan mukaan, havaitaan jonkun verran eroja. Suhteellisesti kaikkein eniten päätoimisesti työssä olevia on kaupallisen ja yhteiskuntatieteellisen koulutuksen alan opiskelijoista (52 %). Osuus on erityisen suuri toisen asteen ammatillista tutkintoa suorittavilla (69 %) ja keskimääräistä korkeampi myös alempaa korkea-asteen tutkintoa suorittavista (40 %), mutta ero muihin on pienempi ylemmällä korkea-asteella. Alemmalla korkea-asteella osuus on korkea (41 %) myös palvelualan tutkintoa suorittavilla. Suhteellisesti alhaisin osuus on humanistisilla ja taidealoilla (keskimäärin 31 %), vaikkakin ylemmällä korkea-asteella ero muihin aloihin on pienempi. (Taulukko 4.6)

Taulukko 4.6. Vuonna 2006 opiskelleet yli 20-vuotiaat: päätoimisesti työssä opintojen aikana olleiden osuus opiskeltavan tutkinnon alan ja tason mukaan

Suoritettavan tutkinnon ala	Suoritettavan tutkinnon taso			
	Keskiaste	Alempi korkea-aste	Ylempi korkea-aste	Yhteensä
Kasvatustieteellinen ja opettajankoulutus	*	36 %	37 %	37 %
Humanistinen ja taidealan koulutus	24 %	28 %	37 %	31 %
Kaupallinen ja yhteiskuntatieteellinen koulutus	69 %	40 %	43 %	52 %
Luonnontieteellinen koulutus	50 %	32 %	39 %	40 %
Tekniikan koulutus	42 %	28 %	35 %	35 %
Maa- ja metsätalousalan koulutus	39 %	33 %	44 %	38 %
Terveys- ja sosiaali-alan koulutus	36 %	33 %	47 %	36 %
Palvelualojen koulutus	41 %	41 %	*	41 %
Yhteensä	46 %	33 %	40 %	40 %

* aineistossa liian vähän tapauksia

Päätoimisesti työssä käyvien opiskelijoiden ryhmän rakenne muihin opiskelijoihin verrattuna

Taulukossa 4.7 on verrattu päätoimisesti työssä käyneiden ja muiden opiskelijoiden ryhmän rakennetta toisiinsa. Molemmissa ryhmissä miesten ja naisten osuus on saman suuruinen, mutta ryhmien ikärakenne poikkeaa toisistaan selvästi. Päätoimisesti työssä käyneistä yli 20-vuotiaista opiskelijoista 57 prosenttia oli yli 30-vuotiaita ja 42 prosenttia yli 35-vuotiaita, kun kaikista yli 20 vuotiaista opiskelijoista vastaavat osuudet olivat 38 ja 28 prosenttia. Toisen asteen ammatillista tutkintoa opiskelevia oli päätoimisesti työssä olleista 45 prosenttia, kun kaikista yli 20-vuotiaista opiskelijoista osuus oli 39 prosenttia. Kaupallisen ja yhteiskunnallisen alan opiskelijoita päätoimisesti työssä olleissa oli kolmannes, kun kaikista opiskelijoista alan osuus oli neljännes. Jokin aikaisemmin suoritettu tutkinto (muu kuin ylioppilastutkinto) oli

kaikista yli 20-vuotiaista opiskelijoista vajaalla puolella, mutta päätoimisesti työssä olleista kahdella kolmanneksella.

Taulukko 4.7. Vuonna 2006 opiskelleet yli 20-vuotiaat: päätoimisesti työssä opintojen aikana olleiden ja muiden opiskelijoiden osuus iän, opiskeltavan tutkinnon tason ja sukupuolen mukaan

		Päätoimisesti työssä	Muut	Yhteensä
Sukupuoli	Miehet	46 %	46 %	46 %
	Naiset	54 %	54 %	54 %
	Yhteensä	100 %	100 %	100 %
Ikä	21–25 v	23 %	56 %	43 %
	26–30 v	21 %	19 %	19 %
	31–35 v	15 %	8 %	10 %
	36+ v	42 %	18 %	28 %
	Yhteensä	100 %	100 %	100 %
Opiskeltavan tutkinnon taso	Yo-tutkinto	2 %	2 %	2 %
	Keskiaste	45 %	35 %	39 %
	Alempi korkea-aste	28 %	38 %	34 %
	Ylempi korkea-aste	25 %	26 %	25 %
	Yhteensä	100 %	100 %	100 %
Koulutusala	Yleissivistävä koulutus	2 %	2 %	2 %
	Kasvatustieteellinen ja opettajankoulutus	3 %	3 %	3 %
	Humanistinen ja taidealan koulutus	8 %	12 %	11 %
	Kaupallinen ja yhteiskuntatieteellinen koulutus	32 %	20 %	25 %
	Luonnontieteellinen koulutus	6 %	6 %	6 %
	Tekniikan koulutus	22 %	26 %	24 %
	Maa- ja metsätalousalan koulutus	3 %	4 %	3 %
	Terveys- ja sosiaali-alan koulutus	14 %	17 %	16 %
	Palvelualojen koulutus	10 %	10 %	10 %
	Yhteensä	100 %	100 %	100 %
Mahdollinen aiemmin suoritettu tutkinto (ei yo-tutkinto)	Keskiasteen ammatillinen tutkinto	32 %	29 %	30 %
	Alempi korkeakoulututkinto	26 %	12 %	17 %
	Ylempi korkeakoulututkinto	8 %	4 %	5 %
	Muut	34 %	56 %	47 %
	Yhteensä	100 %	100 %	100 %
Nykyisten pintojen aloitusvuosi	2006	28 %	21 %	24 %
	2004–05	36 %	35 %	36 %
	2002–03	13 %	22 %	18 %
	1999–2001	10 %	14 %	12 %
	1998 tai aikaisemmin	13 %	7 %	10 %
	Yhteensä	100 %	100 %	100 %

Liitetaulukkoita

Liitetaulukko 4.1. Vuonna 2006 opiskelleet yli 20-vuotiaat, jotka olivat käyneet työssä ainakin vähän samana vuonna: päätoimisesti tai huomattavan paljon työssä opintojen aikana olleiden osuus ikäryhmittäin opiskeltavan tutkinnon tason mukaan

Opiskeltavan tutkinnon taso	Ikä	Samassa työsuhteessa opintojen ajan	Päätoimisesti työssä opintojen ajan tai viim. 3 v	Työssä 70–95% opintojen ajan	Muut	Yhteensä	N
Yo-tutkinto	21–25 v	8 %	20 %	13 %	59 %	100 %	152
	26–30 v	26 %	26 %	3 %	45 %	100 %	58
	31–35 v	43 %	17 %	13 %	26 %	100 %	23
	36+ v	59 %	18 %	3 %	20 %	100 %	147
Keskiaste	21–25 v	17 %	16 %	5 %	62 %	100 %	2339
	26–30 v	28 %	28 %	6 %	38 %	100 %	1505
	31–35 v	45 %	18 %	4 %	32 %	100 %	1196
	36+ v	53 %	16 %	3 %	27 %	100 %	4654
Alempi korkea-aste	21–25 v	11 %	14 %	9 %	66 %	100 %	5896
	26–30 v	21 %	27 %	8 %	44 %	100 %	1498
	31–35 v	33 %	34 %	6 %	27 %	100 %	589
	36+ v	47 %	26 %	5 %	22 %	100 %	1212
Ylempi korkea-aste	21–25 v	6 %	14 %	8 %	72 %	100 %	2726
	26–30 v	12 %	35 %	9 %	44 %	100 %	2084
	31–35 v	17 %	54 %	7 %	22 %	100 %	903
	36+ v	30 %	48 %	6 %	16 %	100 %	1228
Yhteensä		25 %	22 %	7 %	46 %	100 %	26210

Liitetaulukko 4.2. Vuonna 2006 opiskelleet yli 20-vuotiaat: koko ajan työssä vuosina 2006, 2004-2006 tai 2002-2006 olleiden osuudet opiskeltavan tutkinnon tason ja iän mukaan

Opiskeltavan tutkinnon taso	Ikä	Koko ajan työssä olleiden osuus kaikista		
		2006	2004-06	2002-06
Keskiaste	21-25	26 %	10 %	3 %
	26-30	43 %	28 %	19 %
	31-35	48 %	37 %	29 %
	36+	56 %	47 %	41 %
	Yhteensä	45 %	33 %	26 %
Alempi korkea-aste	21-25	21 %	7 %	3 %
	26-30	37 %	22 %	13 %
	31-35	49 %	36 %	29 %
	36+	60 %	52 %	45 %
	Yhteensä	30 %	17 %	12 %
Ylempi korkea-aste	21-25	20 %	6 %	2 %
	26-30	42 %	23 %	12 %
	31-35	59 %	43 %	33 %
	36+	67 %	57 %	50 %
	Yhteensä	40 %	25 %	18 %
Yhteensä	21-25	22 %	8 %	3 %
	26-30	41 %	24 %	15 %
	31-35	52 %	39 %	30 %
	36+	58 %	50 %	43 %
	Yhteensä	39 %	26 %	19 %

Liitetaulukko 4.3. Vuonna 2006 opiskelleet yli 20-vuotiaat: työssäkäynnin osuus kalenteriajasta vuonna 2006 opiskeltavan tutkinnon tason mukaan

Opiskeltavan tutkinnon taso	Työssäkäynnin osuus kalenteriajasta					
	0 %	1-40 %	41-80 %	81-99 %	100 %	Yhteensä
Keskiaste	19 %	15 %	13 %	8 %	45 %	100 %
Alempi korkea-aste	11 %	26 %	23 %	9 %	30 %	100 %
Ylempi korkea-aste	11 %	21 %	18 %	9 %	40 %	100 %
Yhteensä	15 %	20 %	18 %	8 %	39 %	100 %

Liitetaulukko 4.4. Vuonna 2006 opiskelleet yli 20-vuotiaat: työssäkäynnin osuus kalenteriajasta vuosina 2004–2006 opiskeltavan tutkinnon tason mukaan

Opiskeltavan tutkinnon taso	Työssäkäynnin osuus kalenteriajasta					
	0 %	1-40 %	41–80 %	81–99 %	100 %	Yhteensä
Keskiaste	10 %	24 %	20 %	13 %	33 %	100 %
Alempi korkea-aste	5 %	35 %	30 %	13 %	17 %	100 %
Ylempi korkea-aste	5 %	30 %	26 %	13 %	25 %	100 %
Yhteensä	7 %	29 %	25 %	13 %	26 %	100 %

Liitetaulukko 4.5. Vuonna 2006 opiskelleet yli 20-vuotiaat: Työssäkäynnin osuus kalenteriajasta vuosina 2002–06 opiskeltavan tutkinnon tason mukaan

Opiskeltavan tutkinnon taso	Työssäkäynnin osuus kalenteriajasta					
	0 %	1-40 %	41–80 %	81–99 %	100 %	Yhteensä
Keskiaste	7 %	27 %	24 %	16 %	26 %	100 %
Alempi korkea-aste	3 %	42 %	32 %	12 %	12 %	100 %
Ylempi korkea-aste	3 %	35 %	30 %	14 %	18 %	100 %
Yhteensä	4 %	34 %	28 %	14 %	19 %	100 %

Liitetaulukko 4.6. Vuonna 2006 opiskelleet yli 20-vuotiaat: Koulutustaso x nykyisen työsuhteen alkuvuosi opiskeltavan tutkinnon tason mukaan

Opiskeltavan tutkinnon taso	Vuoden 2006 lopussa voimassa olleet työsuhteen alkuvuosi					
	2006	2004–05	2002–03	< 2002	Ei työsuhdetta 2006 lopussa	Yhteensä
Keskiaste	22 %	15 %	8 %	20 %	35 %	100 %
Alempi korkea-aste	27 %	14 %	7 %	10 %	42 %	100 %
Ylempi korkea-aste	25 %	16 %	9 %	15 %	34 %	100 %
Yhteensä	24 %	15 %	8 %	15 %	37 %	100 %

5 Opiskeluaikaisen työssäkäynnin yleisyys, luonne ja vaikutukset – yhteenvetoa ja pohdintaa

Simo Aho
Hannu Karhunen
Markku Vanttaja

Seuraava pohdiskeleva yhteenveto perustuu tässä raportissa esitettyihin neljästä yliopistosta valmistuneille suunnattuun kyselyyn, työnantajille suunnattuun kyselyyn sekä rekisteriaineistoon perustuviin tuloksiin ja lisäksi tutkimushankkeemme edellisessä raportissa (Aho ym. 2010) esitettyihin työvoimatutkimuksen laajaan ja edustavaan haastatteluaineistoon perustuviin tuloksiin. Aineistoja on lähemmin kuvattu siinä yhteydessä, missä kuhunkin niistä perustuvia tuloksia on raportoitu.

Kuinka yleistä on ansiotyö opintojen ohessa?

Siitä, että opiskelijoiden työssäkäynti on varsin yleistä, on jo aiemmin ollut tietoa. Työvoimatutkimukseen perustuvan analyysimme mukaan vuonna 2006 keskimäärin 63 prosenttia korkeakouluopiskelijoista, 58 prosenttia ammattikorkeakoululaisista ja 42 prosenttia toisen asteen ammatillista tutkintoa suorittavista oli työssä.

Työssäkäynti on kesäkuukausina selvästi yleisempää kuin muulloin, mutta työsäolo on varsin yleistä myös lukukausien aikana. Yliopisto-opiskelijoista lukukausien aikana työssä käyvien osuus vuonna 2006 vaihteli kuukausittain 55 prosentin molemmin puolin. Ammattikorkeakoululaisista lukukausien aikana työssä oli karkeasti joka toinen. Toisen asteen ammatillista tutkintoa suorittavista vastaava osuus oli runsas kolmannes. Kesäkuukausina yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijoista oli töissä 70-80 prosenttia ja toisen asteen ammatillista tutkintoa opiskelevista lähes 60 prosenttia.

Neljästä yliopistosta vuonna 2005 valmistuneille tehdyssä kyselyssä saadut tulokset työssäkäynnin yleisyydestä opiskeluaikana ovat varsin samansuuntaiset edellä esitettyjen tulosten kanssa. 63 prosenttia vastaajista oli tehnyt ainakin jonkin verran töitä lukukausien aikana. Opintojen loppuvaiheessa jo peräti 74 prosenttia oli tehnyt töitä opintojen ohessa.

Yliopistoista valmistuneiden kyselyvastausten mukaan lukukausien aikana tehty työ oli kolmen neljäsosan kohdalla "tavallisimmin" osa-aikatyötä, mutta viimeisenä opiskeluvuonna noin puolet työssä olleista teki kokoaikatyötä. Loma-aikoina lähes 80 prosenttia teki kokoaikatyötä. Vuoden 2006 työvoimatutkimustietojen mukaan yliopisto-opiskelijoiden työstä osa-aikaista oli keskimäärin vajaat 40 prosenttia.

Tiedot eivät ole suoraan vertailukelpoisia, mutta viime mainittu tieto lienee keskimääräisen osa-aikatyön osuuden kuvaajana tarkempi. Työvoimatutkimuksen mukaan osa-aikatyön osuus oli myös yliopistoja alemmilla tutkintotasolla karkeasti samaa luokkaa. Valmistuneiden kyselyaineistossa lukukausien aikana työssäkäyvistä yliopisto-opiskelijoista 44 % teki useimmiten normaalia päivätyötä, 34 % useimmiten ilta- yö- ja viikonlopputöitä ja loput 22 % osin molempia.

Työvoimatutkimuksen mukaan opiskelijoiden kaikesta työstä vuonna 2006 keskimäärin noin 60 prosenttia tapahtui toistaiseksi voimassa olevassa työsuhteessa.

Opiskelijoiden työssäkäynti ei kaiken kaikkiaan ole vain nuorisoa koskeva kysymys. Opiskelijoista suuri osa on aikuisia. Työvoimatutkimuksen mukaan vuonna 2006 toisen asteen ammattikoulutuksessa olevista lähes 30 prosenttia oli vähintään 30-vuotiaita. On huomattava, että tässä ovat mukana esim. oppisopimuskoulutuksessa olevat. Ammattikorkeakoululaisista vähintään 30-vuotiaiden osuus oli 23 prosenttia – siis selvästi alempi kuin toisen asteen ammattikoulutuksessa. Yliopisto-opiskelijoista vähintään 30-vuotiaita oli lähes kolmannes. Opiskeluaikainen työssäolo yleistyy erittäin selvästi iän myötä.

Suuri osa opiskelijoista ei ole suorittamassa ensimmäistä tutkintoaan, vaan jatkotutkintoa tai toisen alan tutkintoa. Työvoimatutkimusaineiston mukaan ammatillista toisen asteen tutkintoa suorittavista 29 prosentilla oli ennestään toisen asteen tutkinto (usein varmaankin ylioppilastutkinto) ja 11 prosentilla korkea-asteen tutkinto. Ammattikorkeakoululaisista 19 prosentilla ja yliopisto-opiskelijoista 30 prosentilla oli jokin aikaisempi korkeakoulututkinto. Työssäkäynti on selvästi muita yleisempää niillä, joilla jo on aiempi tutkinto.

Opiskelijoiden työssäkäynti on sitä yleisempää mitä parempi on työllisyystilanne. Paitsi työssäkäynti, myös työn etsintä ja piilotyöttömyys olivat opiskelijoiden keskuudessa melko yleisiä. Vuoden 2006 työvoimatutkimusaineiston mukaan korkeakoulutasolla näihin ryhmiin kuului yhteensä kymmenisen prosenttia kaikista opiskelijoista ja alemmilla tasoilla jonkin verran enemmän. On siis ilmeistä, että opiskelijat kävisivät vielä enemmän töissä, jos sopivaa työtä olisi enemmän tarjolla!

Kuinka suuri osa opiskelijoista on päätoimisesti työssä?

Osa opiskelijoiden työssäkäynnistä on pikemminkin opiskelua työssäolon ohella eikä päinvastoin. Kyse on usein siitä, että työelämästä löytyy hyvä työpaikka ennen valmistumista, tai siitä että opiskelussa on kysymys jatko-opinnoista, joita suoritetaan nykyisen ammatillaisen työssäolon ohella. Tätä ei läheskään aina voida pitää yhteiskunnallisena tai yksilöllisenä ongelmana.

Tätä ennen ei ole yritetty selvittää, kuinka suuri osa opiskelijoista itse asiassa opiskelee päätoimisen työssäkäynnin ohella, mutta tässä tutkimuksessa on tehty rekisteriaineistoon perustuva selvitys, jossa tähän kysymykseen on yritetty vastata.

Selvityksen kohteena olivat yli 20-vuotiaat syksyllä 2006 oppilaitoksissa kirjoilla olleet tutkinto-opiskelijat.

Yli 20-vuotiaiden opiskelijoiden päätoiminen työssäkäynti on erittäin yleistä. Vuonna 2006 peräti 40 prosenttia tämän ikäisistä tutkinto-opiskelijoista oli päätoimisesti työssä. Vähän yli puolet heistä oli samassa työsuhteessa, jossa he olivat olleet jo ennen opintojen aloittamista. Varauksena tähän lukuun on todettava, että rekisteritieto työssäkäynnistä perustuu työsuhteen voimassaoloon. Siitä ei voi päätellä, onko työssäkäynti ollut osa-aikaista tai työsuhteen keston aikana pidetty palkatonta vapaata esimerkiksi opintojen takia. Päätoimisesti työssä käyneiden osuus kasvaa selvästi iän myötä: 21-25-vuotiaiden ikäryhmästä osuus oli 21 prosenttia, 26-30-vuotiaiden ikäryhmästä 43 prosenttia, 31-35-vuotiaista 56 prosenttia ja tätä vanhemmista 61 prosenttia.

Päätoimisen työssäkäynnin osuus vaihtelee myös opiskeltavan tutkinnon tason mukaan selvästi. Pienessä yli 20-vuotiaana ylioppilastutkintoa suorittavien (valtaosa luultavasti iltalukiassa) ryhmässä osuus on 39 prosenttia. toisen asteen ammatillista tutkintoa suorittavista yli 20-vuotiaista päätoimisesti työssä oli 47 prosenttia (tässä ryhmässä ovat mukana esim. oppisopimuksella opiskelevat). Alemmalla korkeasteella osuus oli 34 prosenttia ja ylemmällä 40 prosenttia.

Mikäli opiskelija oli jo ennen nykyisiä opintoja suorittanut jonkun perusasteen jälkeisen tutkinnon (ylioppilastutkintoa ei tässä huomioitu), todennäköisyys päätoimiseen työssäkäyntiin lisääntyi selvästi. Niistä, joilla ei ollut aikaisemmin suoritettua tutkintoa, päätoimisesti oli työssä 29 prosenttia, mutta jos takana jo oli tutkinto, päätoimisesti työssä oli 50 prosenttia. Jos aikaisemmin suoritettu tutkinto oli toisen asteen ammatillinen tutkinto, päätoimisesti työssä oli 43 prosenttia, mutta jos aikaisempi tutkinto oli alemmalta tai ylemmältä korkea-asteelta, vastaava osuus oli noin 60 prosenttia.

Eniten päätoimisesti työssä olevia oli niiden joukossa, jotka olivat opiskelleet pitkään, mutta myös aivan äskettäin opintonsa aloittaneiden joukossa oli keskimääräistä enemmän päätoimisesti työssä olevia. Koulutusaloittaisessa tarkastelussa suhteellisesti kaikkein eniten päätoimisesti työssä olevia on toisen asteen kaupallisessa ja yhteiskuntatieteellisessä koulutuksessa opiskelevista. Suhteellisesti alhaisin osuus on humanistisilla ja taidealoilla.

Näitä erittäin korkeita päätoimisesti työssäkäyvien lukuja tarkasteltaessa on muistettava, että tarkastelussa ovat olleet mukana vain vähintään 21 vuotta täytäneet, että työssäolotieto perustuu työsuhteen voimassaoloon eikä tosiasialliseen työssäolon määrään ja että ilmeisesti on myös kohtalaisen paljon päätoimisesti työssä olevia, jotka ovat oppilaitoksen kirjoissa ilman, että käytännössä opiskelevat aktiivisesti – ajatuksenaan palata myöhemmin suorittamaan opinnot loppuun. Opiskelijoiden työssäkäyntiä koskevassa keskustelussa on kuitenkin huomattava, että tässä ”ongelmassa” on ehkä jopa melkein puoliksi kysymys työssäkäyvien opiskelusta eikä päinvastoin!

Päätoimisen työssä käymisen ja opiskelun yhdistymisen luonteen selvittämiseksi olisi hyödyllistä vielä erikseen selvittää esimerkiksi sitä, miten usein opiskelu työssäkäynnin ohella todellisuudessa on aktiivista ja miten usein kyse on työn ohessa tapahtuvasta oman alan jatko-opiskelusta, miten usein jostakin muusta tilanteesta.

Opiskelijoiden työssäkäynnin kannustimet

Opiskeluaikainen työssäkäynti on tehty helpoksi. Opinnot (varsinkin yliopistoissa) mahdollistavat työssäkäynnin opiskeluaikana, eikä osa-aikaisen työn vastaanottaminen johda opiskelija-etuuksien välittömään loppumiseen. Talouden palveluvaltaistuminen on lisännyt osa-aikaisten ja epätyypillisten työsuhteiden kysyntää, jotka sopivat nimenomaan opiskelijoille. Määräaikaisten työsuhteiden ja vuokratyövoiman käytön yleistymisen ovat osa tätä rakennemuutoksesta. Korkeakouluopiskelija saa ansaita lähes 12 000 euroa vuodessa ja nostaa opintotukea yhdeksältä kuukaudelta. Mikäli tulorajat ylittyvät kalenterivuoden aikana, niin opintotuen peruuttaminen tai takaisinmaksu on tehty joustavaksi. Tukikuukausien peruminen tai takaisinmaksu onnistuu jälkikäteen, kun työsuhteen kesto ja vuoden kokonaisansiot tarkentuvat opiskelijalle. Myös muut etuudet ja alennukset (ruokailu, matkaliput, terveydenhoito jne.), joihin tulorajat eivät vaikuta, nostavat opiskelijastatuksen "arvoa". Verrattuna työttömään työnhakijaan, opiskelijan ansiotulojen veroaste opintojen aikana on matala ja kannustimet työssäkäyntiin ovat korkeat. Monesti työttömät ovat kannustinloukussa, koska työansiot johtavat helposti vastaaviin sosiaalietuuksien menetyksiin.

Kuinka yritykset suhtautuvat opiskelijatyövoiman käyttöön?

Yksityisille yrityksille suunnatun kyselyn mukaan suurin osa yrityksistä (77 %) pitää hyödyllisenä sitä, että opiskelijalla on työkokemusta jo opintojen ajalta. Erityisesti oman koulutusalan työkokemusta arvostetaan yrityksissä, vaikka työnhakijan opinnot olisivat kesken. Opiskelijatyövoima nähdään yrityksissä joustavana, edullisena ja muuta yrityksen henkilöstöä täydentävänä työvoimana. Muuhun tarjolla olevaan työvoimaan verrattuna etenkin joustavuus on opiskelijoiden kilpailuetu työmarkkinoilla. Yritysten vastauksissa korostuu myös huoli työvoiman saatavuudesta tulevaisuudessa. Noin puolet vastanneista yrityksistä piti työvoiman saatavuutta tulevaisuudessa vaikeana.

Monet yritykset rekrytoivat opiskelijoita, koska se mahdollistaa potentiaalisen työvoiman testaamisen ennen varsinaista rekrytointia.

Kuinka usein työssäkäynti liittyy omaan opintoalaan?

Neljästä yliopistosta vuonna 2005 valmistuneille tehdyssä kyselyssä opintojen aikana työssä käyneistä noin 70% ja opintojen loppuvaiheessa jo 84% oli tehnyt opintoalaansa vähintään "jonkun verran" liittyviä töitä. "Suurimmaksi osaksi tai kokonaan" opintoalaan liittyviä töitä oli koko opiskeluaikana tehnyt vajaat 40 prosenttia ja viimeisenä opiskeluvuonna noin kaksi kolmannesta. Kaksi kolmasosaa (65%) arvioi opiskelunaikaisen työssäkäynnin kartuttaneen opintoalan työkokemusta.

Työvoimatutkimuksen mukaan opiskelijoiden työssäolosta suuri osa ei suinkaan näytä olevan "hanttihommia"! Vuonna 2006 työssä käyvistä yliopisto-opiskelijoista peräti 65 prosenttia oli ammattiluokituksessa johto- tai asiantuntijatehtäviin luettavassa työssä. Ammattikorkeakoulussa opiskelevista työllisistä vastaava osuus oli 40 prosenttia ja toisen asteen ammattitutkintoa suorittavistakin 25 prosenttia. Tämä ei vielä kerro siitä, onko työ koulutusta vastaavaa – alemmilla koulutusasteilla myös työntekijätason työ voinee usein liittyä opiskelualaan. Tilastoaineiston pohjalta opiskelualan ja työtehtävien liittymistä toisiinsa ei suoraan voida selvittää, kun opintoala- ja ammattiluokitukset eivät mitenkään ole suoraan rinnastettavissa.

Työssäkäynnin motiivit

Neljästä yliopistosta vuonna 2005 valmistuneille tehdyssä kyselyssä suurimmalle osalla työssä opintojen ohessa olleista vastaajista (74%) opiskeluaikainen työssäkäynti oli ollut toimeentulon kannalta välttämätöntä. Kuitenkin lähes kaksi kolmasosaa vastaajista (64%) olisi saattanut hakeutua töihin opiskelujen ohella, vaikka se ei olisikaan ollut toimeentulon kannalta aivan välttämätöntä.

Toimeentulon ohella työssäkäyntiin kannustaa se, että siitä on hyötyä myöhemmän työuran kannalta. Lähes kolme neljäsosaa (73%) vastaajista piti työssäkäyntiä ammattitaidon ja osaamisen kehittymisen kannalta hyödyllisenä ja melkein yhtä moni koki opiskelunaikaisesta työssäkäynnistä olleen jonkinlaista hyötyä myöhemmän työuran kannalta. Puolet vastaajista totesi opiskelunaikaisen työssäkäynnin vaikuttaneen nykyisen työpaikan (5v valmistumisen jälkeen) saamiseen.

Yli puolet vastaajista (59%) totesi työssäkäynnin lisänneen myös opiskelumotivaatiota.

Osa opiskelijoista on aikuisia, jotka opiskelevat vakinaisen aikaisempaa tai nykyistä koulutustaan vastaavan työn ohessa. Heidän kohdallaan olisi työssäkäynnin motiivien sijasta kaikesti kysyttävä mikä on heidän opiskelumotiivinsa? Useimmilla varmaankin kyse on joko pyrkimyksestä parantaa koulutusta uralla etene miseksi tai sitten työelämää siirtymisen vuoksi viivästyneiden opintojen loppuun saattamisesta.

Viivästyttääkö opiskeluaikainen työssäkäynti valmistumista?

Neljästä yliopistosta vuonna 2005 valmistuneille tehdyssä kyselyssä kaikista vastaajista viidennes oli osittain tai täysin samaa mieltä siitä, että työssäkäynti oli hidastanut valmistumista yli vuodella.

Työssäkäynnin ja muiden seikkojen vaikutusta valmistumiseen tarkasteltiin erikseen niiden vastanneiden valmistuneiden ryhmässä, joiden opiskelu oli kestänyt yli seitsemän vuotta; heitä oli 17 prosenttia aineistosta. Tässä joukossa noin neljällä viidestä (78%) työssäkäynti oli vaikuttanut ainakin jonkin verran opintojen viivästyymiseen ja puolella (51%) työssäkäynti oli hidastanut huomattavasti opintoja.

Vaikka työssäkäynti oli selvästi tyypillisin opintoja hidastanut tekijä, olivat vastaajat yleensä arvioineet opintojensa viivästyminen johtuneen samanaikaisesti useammasta eri syystä. Pitkään opiskelleiden keskuudessa vain alle kymmenesosalla (9%) työssä käyminen oli ollut ainoa opintojen viivästyymiseen merkittävästi vaikuttanut syy. Hieman alle puolet pitkään opiskelleista (48%) arvioi heikon opiskelumotivaation vaikuttaneen ainakin jossain määrin opintojen viivästyymiseen. Lähes vastaavan suuruinen joukko (45%) katsoi riittämättömän opinto-ohjauksen olleen ainakin jossain määrin syynä opintojensa viivästyymiseen. Muita yleisimpiä opintojen viivästyymiseen johtaneita syitä olivat opiskelutaitojen puute (30%), tulevaisuuden näköalattomuus (30%), toimeentulovaikkeudet (29%), opintojen järjestelyihin liittyvät ongelmat (28%) sekä väärällä alalla olemisen kokemus (27%). Noin neljännes (24%) oli todennut myös perheen perustamisen jarruttaneen opintojen etenemistä.

Rekisteriaineistoon perustuva analyysi osoittaa, että pisimpään yliopistossa viettävät ne, jotka tulevat sinne suoraan lukiodista. Mitä enemmän ylioppilastutkinnon ja yliopisto-opintojen välillä on välivuotia, sitä lyhempi on aika yliopisto-opintojen aloittamisesta tutkinnon suorittamiseen. Syynä tähän on luultavasti se, että heti lukion jälkeen aloittaneet vaihtavat muita useammin pääainettaan opiskelun kuluessa. Samoin syynä on varmaankin se, että välivuotien jälkeen aloittaneet ovat monesti ehtineet aikaisemmin suorittaa tutkinto-opiskelua nopeuttavia opintoja – esimerkiksi avoimen yliopiston opintoja tai alemman tutkinnon. Vanhempana yliopistoon tulevat ehkä useammin myös tietävät paremmin mitä haluavat eivätkä tarvitse sellaista moratoriota, jollaiseen opiskeluaika tarjoaa mahdollisuuden paikkaansa maailmassa etsivälle nuorelle. Joka tapauksessa tulos osoittaa, että jos nuoret saataisiin lukiodista aikaisempaa nopeammin korkeakouluihin, se ei välttämättä vastaavasti alentaisi korkeakoulututkinnon suoritusikää.

Yleisesti ottaen työuransa alkuvaiheessa olevat korkeakoulutetut eivät pitäneet opintojen pitkittymistä kovin merkityksellisenä asiana myöhemmän työuran tai yleisemmin ottaen elämänkokonaisuuden kannalta.

Rekisteriaineistoon perustuvan tarkastelun mukaan työssäkäynnin määrä opiskeluaikana oli keskimäärin sitä suurempi, mitä pitempään valmistumiseen meni

aikaa. Kuitenkaan ero ei ole dramaattinen: vuonna 2005 tavoiteajassa tai nopeammin yliopistosta valmistuneet olivat olleet opiskeluaikanaan työssä keskimäärin vähän yli neljä kuukautta vuodessa, kun vähintään viisi vuotta tavoiteaikaa pitempään opiskelleet olivat olleet työssä keskimäärin kaksi kuukautta kauemmin vuosittain. Valmistumisnopeus ei siis mitenkään suoraviivaisesti seuraa työssäolon määräästä. Työssäkäynti on yleisempää opintojen loppu- kuin alkupäässä. Rekisteriaineiston perusteella kolme vuotta tavoiteajasta myöhästynyt yliopisto-opiskelija työskenteli keskimäärin vain noin kuukauden enemmän opiskeluvuotta kohden kuin tavoiteajassa valmistunut henkilö. Opiskelijoiden työssäkäynti on siis yleistä niin tavoiteajassa valmistuvien kuin siitä myöhästyvien keskuudessa.

Viivästyttääkö vai nopeuttaako opiskeluaikainen työssäkäynti työllistymistä koulutusta vastaavaan työhön?

Opiskeluaikaisen työn vaikutusta koulutusta vastaavaan työhön työllistymiseen on vaikea luotettavasti mitata, mutta enemmistö opiskelijoista pitää opiskeluaikaista työtä hyödyllisenä myöhemmän työuran kannalta. Kivisen ja Nurmen (2011) kansainvälinen vertailu tulee siihen johtopäätökseen, että Suomessa nykytilanne, jossa opiskelijat ovat paljon työssä, johtaa kansainvälisesti katsoen melko aikaiseen koulutusta vastaavan työpaikan saamiseen.

Rekisteriaineiston perusteella korkeakouluopiskelijat hyötyvät opiskeluaikaisesta työssäkäynnistä heti valmistumisen jälkeen. Opiskeluaikainen työssäkäynti helpottaa siirtymisessä opinnoista työelämään, mutta sen vaikutus myöhemmän työuran työllisyyteen on pieni. Kun tarkastelussa kontrolloidaan useita taustatekijöitä, jotka selittävät myös työllisyyden todennäköisyyttä, niin yhden opiskeluaikaisen työkokemusvuoden yhteys työllisyyden todennäköisyyteen kolme vuotta valmistumisen jälkeen on 3–5 prosenttia. Yhteys on pieni, etenkin jos oletetaan että opiskeluaikainen työssäkäynti viivästyttää valmistumista. Oman koulutusalan työkokemuksesta on selvästi enemmän hyötyä kuin työkokemuksesta ylipäättänsä. Ei siis ole yhdentekevää, millaista opiskeluaikainen työnteke on.

Kyselyaineiston mukaan opiskeluaikaisen työssäolon myöhempää työttömyyttä vähentävä vaikutus on jonkun verran suurempi kuin rekisteriaineiston mukaan. Kyselyn tulosten perusteella opiskelujensa ohessa runsaasti töissä käyneiden työttömyysriski oli pienempi kuin päätoimisesti opiskelleilla ja vähäisen työkokemuksen turvin työelämään siirtyneillä korkeakoulutetuilla.

Opiskelijoiden työssäkäynnin työmarkkinavaikutukset

Vuoden 2006 työvoimatutkimusaineiston mukaan 11 prosenttia työvoimasta oli opiskelijoita, muutamissa ammateissa osuus oli selvästi suurempi. Työnantajat

rekrytoivat opiskelijatyövoimaa myöhempää vakinaista rekrytointia silmällä pitäen ja siksi että opiskelijat ovat joustavaa työvoimaa.

Opiskelijoita oli Suomessa noin 700 000 vuonna 2010. Näistä noin 300 000 työskenteli vuoden ensimmäisellä neljänneksellä eli lukukauden aikana. Yliopisto-opiskelijoita oli samana vuonna 170 000. Mikäli oletetaan, että yliopisto-opiskelija työskenteli keskimäärin kuuden kuukauden ajan vuonna 2010 (rekisteriaineiston perusteella vuonna 2005 valmistunut yliopisto-opiskelija työskenteli keskimäärin 6,4 kuukautta vuonna 2004), niin vuosittainen tehdyn työn määrä vastaa 85 000 henkilötyövuotta jo pelkästään yliopisto-opiskelijoiden osalta. Opiskelijoiden osuus kansantalouden työpanoksesta on siis huomattava jo ennen varsinaista tutkinnon suorittamista.

Opiskelijoiden työssäkäynnin työmarkkinavaikutusten selvittämisen kannalta yksi keskeinen kysymys on, syrjäyttääkö opiskelijoiden työssäkäynti työttömiä työstä – kuinka paljon, ja miten opiskeluaikaisen työssäkäynnin väheneminen tähän vaikuttaisi? Toinen tärkeä kysymys on, missä kohden opiskelijatyövoima on tärkeä työvoimatarpeen tyydyttämisen kannalta – missä kohden ja kuinka paljon opiskeluaikaisen työssäkäynnin väheneminen johtaisi työvoimapulaan? Missä määrin on syntynyt erityinen opiskelijatyömarkkinasegmentti, jolla työvoiman kysyntä kohdistuu nimenomaan opiskelijoihin, ja joka lisää väestön työssäkäyntiä syrjäyttämättä muuta työvoimaa? Näihin kysymyksiin ei tämä tutkimus voi tarjota vastausta. Kysymyksiin vastaaminen on vaikeata, koska se edellyttäisi sekä opiskelijoiden että työttömien työmarkkinadynamiikan tarkastelun yhdistämistä viime kädessä yksittäisten ammattien ja työpaikkojen tason työvoiman kysynnän ja tarjonnan tasolla.

Pidentäisikö opiskeluaikaisen työssäkäynnin väheneminen elinikäisiä työuria ja vähentäisikö se hyvinvointivaltion kestävyysvajetta?

Otsikon kysymykseen vastausta etsittäessä valaisevaa on suorittaa seuraava spekulatiivinen ajatuskoe: Jos opiskelijoista keskimäärin puolet on lukukausien aikana työssä eli keskimäärin puolet opiskeluajasta on työssäoloaika, niin sellaisessa hypoteettisessa tilanteessa jossa lukukausien aikainen työssäkäynti kokonaan lakaisi, opiskelijoiden keskimääräinen elinikäinen työura pitenisi vasta, jos opiskeluaika ilman työssäoloa olisi tämän seurauksena keskimäärin yli puolet nykyistä lyhempi, ja työllistyminen opintojen päätyttyä onnistuisi yhtä sujuvasti kuin nyt. Ilmeisesti opiskeluaikaisen työssäolon lopettaminen ei lyhentäisi opiskeluaikaa läheskään samassa suhteessa kuin työssäoloaika vähenisi, eikä työllistyminen valmistumisen jälkeen olisi keskimäärin yhtä sujuvaa kuin nykyisin. Johtopäätös: opiskeluaikaisen työssäolon vähentäminen ei keskimäärin vastaavasti pidentäisi työvoiman elinikäistä työuraa.

Pientäisikö opiskeluaikaisen työssäkäynnin väheneminen hyvinvointivaltion kestävyysvajetta? Tämä on tärkein kysymys, ja jossain määrin eri asia kuin se,

pidentäisikö keskimääräisten valmistumisaikojen lyheneminen keskimäärin elinikäisiä työuria. Tähän kysymykseen vastaamiseksi olisi lisäksi vastattava seuraaviin kysymyksiin: Lisäisikö opiskeluaikaisen työssäkäynnin väheneminen verotuloja ja vähentäisikö se koulutus- ja sosiaalimenoja? Koulutusmenot saattaisivat jonkun verran alentua, jos valmistumisaajat lyhenisivät. Verotulot lisääntyisivät ja sosiaalimenot alenisivat, jos työllisyys ja työssä olevan väestön keskimääräinen ansiotaso samalla kasvaisivat. Tapahtuisiko huomattava muutos tähän suuntaan?

Ehkä vielä tärkeämpi on kysymys siitä, parantaisiko opiskelijoiden työssäkäynnin vähentäminen työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaantoa eli johtaisi siihen, että entistä suurempi osa työvoimasta olisi koulutustaan vastaavissa tehtävissä, työttömyys alenisi ja työnantajilla olisi aiempaa vähemmän vaikeuksia löytää tarvitsemaansa työvoimaa? Kohtaannon paraneminen epäilemättä lisäisi verotuloja.

Kohtaanto paranisi, jos opiskelijoiden työssäkäynnin väheneminen ja sen seurauksena mahdollisesti tapahtuva valmistumisaikojen osittainen lyheneminen johtaisi siihen, että kansantaloudessa työvoimapula vähenisi ja työttömät sekä opintonsa päättäneet löytäisivät helpommin koulutustaan vastaavia töitä joutumatta työskentelemään tehtävissä, joista vähemmänkin koulutetut selviytyisivät hyvin. Johtaisiko opiskelijoiden työssäkäynnin väheneminen huomattaviin tämänsuuntaisiin muutoksiin?

Tällaisiin vaativiin kysymyksiin ei tämän tutkimuksen puitteissa voida vastata. Ainakin voidaan monien tulostemme perusteella väittää, että opiskelijoiden työssäkäynti ei välttämättä eikä kaikilta osin ole kestävyysvajeen torjunnan kannalta pelkästään haitallista!

Lopuksi

Erilaisten yhteiskunnallisten ilmiöiden määrittäminen ongelmiksi riippuu aina näkökulmasta. Myös opiskelunaikaista työssäkäyntiä ja siitä johtuvaa opintojen pitkittymistä voidaan tarkastella monesta eri suunnasta. Suomalaisessa keskustelussa paljon kannatusta on saanut tavoite, että korkeakoulu-opiskelijat opiskelevat päätoimisesti, valmistuvat mahdollisimman nopeasti ja keskittyvät sen jälkeen tekemään koulutustaan vastaavaa työtä. Opiskelijoiden työssäkäynti on tästä näkökulmasta katsoen opintojen sujuvuutta heikentävä ongelma, joka voi aiheuttaa kansantaloudellisia tappioita. Vastakkaisen näkemyksen mukaan opiskelijoiden työssä käymisestä on monessa suhteessa huomattavaa etua. Etenkin niillä koulutusaloilla, joista ei valmistuta tiettyyn ammattiin, opintojen aikana hankitun työkokemuksen ja kontaktien merkitys tulevan työuran kannalta on keskeinen. Niiden ansiosta työelämään siirtyminen tapahtuu sujuvasti ilman pitkää työnhakujaksoa. Yrityksille opiskelijat ovat puolestaan joustavaa ja edullista työvoimaa, jonka käyttö on myös keino tutustua tulevaisuudessa palkattaviin asiantuntijoihin. Näin ajatellen pyrkimys opintojen nopeuttamiseen opiskelijoiden työssäkäyntiä rajoittamalla olisi lyhytnäköistä politiikkaa, joka heikentäisi työmarkkinoiden toimivuutta.

Vaatimusta opiskeluaikojen lyhentämisestä perustelullaan usein myös sillä, että monissa muissa maissa yliopisto-opinnoista suoriudutaan huomattavasti nopeammin kuin Suomessa. Opiskeluaikojen kansainvälisten vertailujen mielekkyys on kuitenkin kyseenalaista monestakin eri syystä. Eurooppalaisen korkeakoulujärjestelmän yhtenäistämisyrittämisestä huolimatta tutkinnot sisältöineen ja koulutuskäytäntöineen ovat edelleen erilaisia eri maissa. Opiskeluaikojen eroihin vaikuttaa myös se, että mm. nuorten asumismuodoissa, perhetilanteessa, opintojen rahoitustavoissa ja työmarkkinoiden toiminnassa on huomattavia maiden välisiä eroja. Esimerkiksi omassa taloudessa asumista voi pitää lähinnä pohjoiseurooppalaisille opiskelijoille tyypillisenä käytäntönä. Etelä- ja Keski-Euroopan maissa on tavallisempaa, että korkeakouluopiskelijat asuvat vielä vanhempiensa luona. Myös perheellisten opiskelijoiden osuus on Suomessa suurempi kuin monissa muissa Euroopan maissa. Korkeat asumiskustannukset ja perheellisyys ajavat monet opiskelijat työelämään hankkimaan lisäansioita. Opintojen pitkittymistä ja opiskelijoiden työssäkäynnin merkitystä koskevassa keskustelussa on syytä ottaa myös huomioon, että Suomessa aikuisopiskelijoiden osuus on huomattavan suuri ja monet heistä opiskelevat työn ohessa eikä päinvastoin. Tilannetta voidaan tältä osin pitää elinikäisen oppimisen ja osaamiseltaan kehittyvän työvoiman tavoitteiden mukaisena.

Jos väestön elinikäisiä työuria halutaan pidentää, ei opiskeluaikaisen työssäkäynnin vähentäminen varmaankaan ole kaikkein toimivin keino tähän tavoitteeseen pääsemiseksi. Opiskeluaikainen työ hyvin usein on myös omiaan edistämään myöhempää työuraa, tai kyse on aikuisten vakinaisen työn ohessa harjoittamista jatko-opinnoista.

Opiskelijat ilmeisesti syrjäyttävät työttömiä työstä vain varsin rajoitetussa määrin. Edellyttää lisätutkimusta selvittää, paljonko näin tapahtuu. Suuri osa opiskelijoiden töistä liittyy heidän koulutusalaansa tai on itse asiassa heidän pitkäaikainen työpaikkansa, tai sitten kyseessä ovat erityistä joustavaa tai osa-aikaista työssäkäyntiä edellyttävät tehtävät, jotka soveltuvat lähinnä juuri lisäansioita tarvitseville opiskelijoille. Vain melko rajoitettu osa opiskelijoiden tekemistä töistä on ilmeisesti sellaisia, joihin olisi tarjolla rekrytoitavaksi sopiva työtön työnhakija. Jos halutaan vähentää sitä, että opiskelijat tekevät töitä joita työttömät muutoin tekisivät, tehokain tapa luultavasti olisi purkaa työttömien kannustinloukkuja eli parantaa työttömien kannustimia osa- ja määräaikaisen työn vastaanottamiseen.

Kirjallisuus

Acemoglu, D. (2002) Technical change, inequality and the labor market. *Journal of Economic Literature* 40, 7-72.

Aho, S. & Hynninen, S-M. & Ruoholinna, T. & Vanttaja, M. (2010) Osaavan työvoiman saatavuus ja osaamisen kehittämisen muodot tulevaisuudessa. Sektoritutkimuksen neuvottelukunta 6/2010, Osaminen, työ ja hyvinvointi -jaosto. (Saatavana : http://www.hare.vn.fi/upload/Julkaisut/15733/4596_Setu_6-2010.pdf)

Ahokas, J. ja Honkatukia, J. (2010) Poliittikkatoimien vaikutukset työvoiman tarpeeseen Suomen taloudessa 2010–2025. VATT-tutkimuksia 161.

Asplund, Rita., Barth, Erling., Lundborg, Per., ja Nilsen, Kjersti Misje., (2011) Polarization of the Nordic Labour Markets, *Finnish Economic Papers*, 24, issue 2, p. 87-110.

Autor, D. ja Dorn, D. (2011) The growth of low skill service jobs and the polarization of the U.S. labor market. *Julkaisematon käsikirjoitus*. (Saatavana: <http://econ-www.mit.edu/files/1474>.)

Autor, D., Katz, L., ja Kearney, M.S. (2006) Polarization of the U.S. labor market. *American Economic Review* 96, 2, 189-194.

Autor, D., Katz, L., ja Kearney, M.S. (2008) Trends in U.S wage inequality: revising the revisionists. *Review of Economics and Statistics* 90, 2, 300-323.

Autor, D., Levy, F. ja Murnane, R.D. (2003) The skill content of recent technological change: an empirical exploration. *Quarterly Journal of Economics* 118, 1279-1333.

Doiron, D. ja Gørgens. T. (2008) State dependence in youth labor market experiences and the evaluation of policy interventions. *Journal of Econometrics*, Volume 145, Issues 1-2, July 2008, Pages 81-97.

Eurostudent 2008. Social and Economic Conditions of Student Life in Europe. Eurostudent III 2005-2008.

Goos, M. ja Manning, A. (2007) Lousy and lovely jobs: the rising polarization of work in Britain. *Review of Economics and Statistics* 89, 1, 118-133.

Goos, M., Manning, A. ja Salomons, A. (2009) Job polarization in Europe. *American Economic Review Papers and Proceedings* 99, 2, 58-63.

Honkatukia, J., Ahokas, J. ja Marttila, K. (2010) Työvoiman tarve Suomen taloudessa vuosina 2010–2025. VATT-tutkimuksia 154.

Hotz, V.J., Xu, L., Tienda, M. ja Ahituv, A. (2002) Are There Returns to the Wages of young Men from Working While in School? *Review of Economics and Statistics*. May 2002, Vol. 84, No. 2, Pages 221-236.

Häkkinen, I. (2006) Working while enrolled in a university: does it pay? *Labour Economics*. vol. 13, no. 2, pp. 167-189.

Häkkinen, I. & Uusitalo, R. (2003) The effect of student aid reform on graduation times: a duration analysis, Uppsala University, Working Paper 2003:8.

Hämäläinen, Kari. (2003) Education and Unemployment: State Dependence in Unemployment Among Young People in the 1990s. VATT Discussion Papers 321.

Jokinen, E. & Luoma-Keturi, N. (2005) Koulutuksesta välineitä yksilön työuran pidentämiseen. Koulutuksen ajallisten vaikutusten tarkastelu. Tampereen yliopisto: Työelämän tutkimuskeskus.

Jokinen, J-P. ja Kauhanen, A. (2010) Palkkaerot palveluissa: yksityisten palvelualojen osa- ja kokoai-kaisten työntekijöiden palkkarakenteen ja -kehityksen tarkastelua. Teoksessa Asplund, R. ja Kauhanen, M. (toim.): Suomalainen palkkarakenne, Muutokset - syyt - seuraukset. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLA B245, Palkansaajien tutkimuslaitos Tutkimuksia 111, 37-50.

Kalima, R. (2011) Opintojen pitkittyminen ja keskeyttäminen ammattikorkeakoulussa. Suomalaiset Oikeusjulkaisut SOJ Oy.

Katz, L. F. and Autor, D. (1999) Changes in the Wage Structure and Earnings Inequality, in Handbook of Labor Economics, vol. 3A (Eds.) D. Card and O. Ashenfelter, Amsterdam, North Holland, pp. 1463-1555.

Kauhanen, A. ja Napari, S. (2010) Kurkistus mustaan laatikkoon: yritysten sisäiset työmarkkinat analysoitavana. Teoksessa Asplund, R. ja Kauhanen, M. (toim.): Suomalainen palkkarakenne, Muutokset - syyt - seuraukset. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLA B245, Palkansaajien tutkimuslaitos Tutkimuksia 111, 141-162.

Kauhanen, M. ja Nätti, J. (2011) Vastentahtoinen määrä- ja osa-aikainen työ, työpaikkojen laatu ja hyvinvointi. Talous & yhteiskunta 3/2011, 40-47.

Kivinen, O. & Nurmi, J. (2008) Työ, koulutus ja osaaminen. Yliopisto ja ammattikorkeakoulu yhdeksän maan eurooppalaisessa vertailussa. Turku: Koulutussosiologian tutkimuskeskus.

Kivinen, O. & Nurmi, J. (2011) Opiskelun nopeus ja työmarkkinarelevanssi - korkeakoulupolitiikan dilemma? Yhteiskuntapolitiikka 76 (2011:5), 687-691

Kyyrä, T. (2010) Partial Unemployment Insurance Benefits and the Transition Rate to Regular Work. European Economic Review 54: 911-930.

Kärkkäinen, O. (2011) Työn vastaanottamisen kannustimet Suomessa. Palkansaajien tutkimuslaitos, työpapereita 266.

Lehtinen, M. ja Heinisuo, J. (2011) Osaa ja työllisty - selvitys korkeasti koulutettujen tulevaisuuden aloista ja työllistymisestä. Talous & yhteiskunta 3/2011, 48-53.

Lehto, A-M. (2011) Arvoa nuorten työvoimalle. Tieto & trendit 1/2011. Tilastokeskus.

Light, A. (2001) In-School Work Experience and the Returns to Schooling. Journal of Labor Economics. Vol. 19 no 1, 65-93

Lindberg, M. E. (2007) "At the Frontier of Graduate Surveys" Assessing participation and employability of graduates with master's degree in nine European countries. Higher Education 53, (5), 623-644.

Lindberg, M. E. (2009a) Student and early career mobility patterns among highly educated people in Germany, Finland, Italy, and the United Kingdom. Higher Education 58, (3), 339-358.

Lindberg, M. (2009b) Opiskelijat ja siirtyminen korkeakoulutuksesta työelämään: vertailevan tutkimuksen tarjoamia näkökulmia politiikkakeskusteluihin ja tutkimukseen. Tiedepolitiikka 34, (2), 27-33.

Maliranta, M. (2010) Tehtävärakenteiden muutos palkkojen ja tuottavuuden kasvun lähteenä. Teoksessa Asplund, R. ja Kauhanen, M. (toim.): Suomalainen palkkarakenne, Muutokset - syyt - seuraukset. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLA B245, Palkansaajien tutkimuslaitos Tutkimuksia 111, 63-82.

Mroz, T.A. & Savage, T. H. (2006) The Long-Term Effects of Youth Unemployment. *Journal of Human Resources*. vol. XLI no. 2. 259-293.

Naumanen, P. & Silvennoinen, H. (1996) Työelämän ja koulutuksen vuoropuheluun. Työelämän koulutustarpeet osa 2. Työpoliittinen tutkimus Nro 141. Helsinki: Työministeriö.

OPM (2010) Ei paikoillanne, vaan valmiit, hep! Koulutukseen siirtymistä ja tutkinnon suorittamista pohtineen työryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:11.

Pehkonen, J. (2009). Pulaa työstä ja työvoimasta. EVA-raportti. Taloustieto Oy, Yliopistopaino 2009.

Saarenmaa, K., Saari, K. ja Virtanen, V. (2010) Opiskelijatutkimus 2010. Korkeakouluopiskelijoiden toimeentulo ja opiskelu. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2010:18.

Suutari, M. (2003) Korkeakoulutettujen työelämäurien alkuvuodet. LAASER-projektin loppuraportti-Helsinki: Painomerkki Oy.

Tuominen, V. & Rautopuro, J. & Puhakka, A. (2009) Varhainen mato linnun nappaa? Opiskeluajan yhteys vastavalmistuneiden maistereiden työmarkkinatilanteeseen. Teoksessa T. Aarrevaara & T. Saarinen (toim.) Kilvoittelusta kilpailuun? Artikkelikokoelma Korkeakoulututkimuksen juhlasymposiumista 25.-26.8.2008. Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos.

Vanttaja, M. (2010) Opintojen pitkittyminen ja opiskelijoiden työssäkäynti. Teoksessa Aho, S. & Hynninen, S-M. & Ruoholinn, T. & Vanttaja, M. Osaavan työvoiman saatavuus ja osaamisen kehittämisen muodot tulevaisuudessa. Sektoritutkimuksen neuvottelukunta 6/2010, Osaaminen, työ ja hyvinvointi -jaosto. 84- 111. (Saatavana : http://www.hare.vn.fi/upload/Julkaisut/15733/4596_Setu_6-2010.pdf)

Weiss, M. (2008) Skill-biased technological change: Is there hope for the unskilled? *Economics Letters*, 100, 439-441.

Tekijät Författare Authors Simo Aho, Sanna-Mari Hynninen, Hannu Karhunen, Markku Vanttaja	Julkaisuaika Publiceringstid Date Juni 2012 Toimeksiantaja(t) Uppdragsgivare Commissioned by Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy Toimielimen asettamispäivä Organets tillsättningsdatum Date of appointment
Julkaisun nimi Titel Title Arbete under studietiden och dess följder	
Tiivistelmä Referat Abstract Rapporten bygger på en enkät riktad till personer som avlade examen vid fyra universitet år 2005 fem år efter deras examen, en enkät riktad till arbetsgivare samt ett omfattande registermaterial. Rapporten kompletterar forskningsgruppens tidigare resultat som bygger på arbetskraftsundersökning. Det är mycket vanligt att studerande arbetar under studietiden. Enligt enkäten hade 63 procent av universitetsstuderandena arbetat i åtminstone någon mån under terminerna. En stor del av studerandena arbetar deltid, men majoriteten har heltidsarbete och de flesta har också anställning tills vidare. En ansenlig del av studerandena hade ett långvarigt anställningsförhållande eller hade arbetet som sin huvudsyssla. I åldersgruppen 21–25 år hade 21 procent ett sådant jobb och andelen ökade med åldern. Hos personer över 35 år var andelen 61 procent. Enligt enkäten som riktades till privata företag anser de flesta (77 procent) att det är en fördel om en studerande skaffar sig arbetserfarenhet redan under studietiden. I företagen uppskattas framför allt arbetserfarenhet inom den egna branschen, fastän en arbetssökandes studier är oavslutade. Studerandena ses som flexibel och förmånlig arbetskraft som kompletterar den övriga personalen. Jämfört med annan till buds stående arbetskraft är flexibiliteten studerandenas främsta konkurrensfördel på arbetsmarknaden. För de flesta har arbete under studietiden varit nödvändigt för att trygga utkomsten, men två tredjedelar uppgav att de hade valt att arbeta även om det inte hade varit nödvändigt för att trygga utkomsten. Förutom för att få en utkomst ville man arbeta också för att ha nytta av det senare i arbetslivet. Var femte tillfrågad med universitetsexamen sade att arbetet hade försenat deras examen med mera än ett år. Arbetet var dock sällan det enda skälet till att studierna försenades. En majoritet anser att arbete parallellt med studierna gagnar den framtida karriären. Arbete under studietiden underlättar övergången från studier till arbetsliv men det påverkar inte sysselsättningen senare i arbetslivet nämnvärt. Om man vill förlänga tiden i arbetslivet hos befolkningen är en minskning av arbete vid sidan om studierna knappast det effektivaste sättet att nå målet. Kontaktperson vid arbets- och näringsministeriet: Avdelningen för kunskapshantering/Päivi Järvinieniemi, tfn +358 50 3960 253	
Asiasanat Nyckelord Key words arbete under studier, arbetskariär, längd av studier	
ISSN 1797-3562	ISBN 978-952-227-661-2
Kokonaissivumäärä Sidoantal Pages 110	Kieli Språk Language Suomi, Finska, Finnish
Julkaisija Utgivare Published by Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy	
Vain sähköinen julkaisu Endast som elektronisk publikation Published in electronic format only	

Tekijät Författare Authors Simo Aho, Sanna-Mari Hynninen, Hannu Karhunen, Markku Vanttaja	Julkaisuaika Publiceringstid Date June 2012 Toimeksiantaja(t) Uppdragsgivare Commissioned by Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy Toimielimen asettamispäivä Organets tillsättningsdatum Date of appointment
Julkaisun nimi Titel Title Student employment and its impacts	
Tiivistelmä Referat Abstract This report is based on a survey targeted to university graduates of 2005 five years after their graduation, a survey targeted to employers and extensive representative data gathered from administrative registers. It is a continuation of an earlier study that was based on data from the official labour force survey. Student employment is very common in Finland. According to the survey, 63% of university graduates had had at least some employment during the study terms. A large part of students had part-time work but the majority worked full time. A considerable part of all students had during their studies a permanent job. Of the age group of 21–25-year-olds, this share was 21%. The share increased with age, being 61% among students older than 35 years. According to the survey, 77% of private firms consider that it is good if their student employees have work experience. Experience relevant to the field of one's own studies is especially appreciated. Student employees are considered a flexible workforce that is complementary to the regular staff. Flexibility is an advantage for students in labour market competition. For the majority of students, working during studies was necessary for livelihood, whereas two thirds had worked also when working had not been a necessity. Additional motivation to work was that it was beneficial for later career prospects. One fifth of university graduates said that gainful employment had prolonged the duration of their studies by at least one year. However, work was seldom the only reason for delayed graduation. The majority of students considered employment during studies beneficial for their future careers. It makes transition to working life easier, but its impact on labour market success is small in the long run. It seems, thus, that decreasing the student employment rate is not the most functional way to increase the entire average length of lifetime work careers of the population. Contact person within the Ministry of Employment and the Economy: Knowledge management department/Päivi Järvinieniemi, tel. +358 50 3960 253	
Asiasanat Nyckelord Key words student employment, work careers, duration of studies	
ISSN 1797-3562	ISBN 978-952-227-661-2
Kokonaissivumäärä Sidoantal Pages 110	Kieli Språk Language Suomi, Finska, Finnish
Julkaisija Utgivare Published by Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy	Vain sähköinen julkaisu Endast som elektronisk publikation Published in electronic format only

Opiskeluaikainen työssäkäynti ja sen vaikutukset

Erilaisten yhteiskunnallisten ilmiöiden määrittelemisen ongelmiksi riippuu aina näkökulmasta. Myös opiskelunaikaista työssäkäyntiä ja siitä johtuvaa opintojen pithittymistä voidaan tarkastella monesta eri suunnasta.

Tässä raportissa tarkastellaan erilaisten tutkimusaineistojen avulla opiskelijoiden työssäkäyntiä ja sen vaikutuksia. Opiskelijoiden työssäkäynti on usein koulutusta vastaavaa. Työ on tärkeätä taloudellisesti, mutta suuri osa hävisi töissä joka tapauksessa. Työssäkäynti pithittää vähemmistön opintoja, mutta edistää siirtymistä työmarkkinoille. Huomattava osa opiskelijoista on itse asiassa päätoimisesti työssä ja pikemminkin opiskelee työn ohessa kuin päinvastoin. Opiskelijat muodostavat merkittävän osan työvoimasta, jota työnantajat mielusti rekrytoivat.

Jos väestön elinikäistä työuraa halutaan pidentää, opiskelijoiden työssäkäynnin rajoittaminen ei välttämättä ole tarkoituksenmukainen keino tavoitteen saavuttamiseksi.

Verkojulkaisu
ISSN 1797-3562
ISBN 978-952-227-661-2

TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖ
ARBETS- OCH NÄRINGSMINISTERIET
MINISTRY OF EMPLOYMENT AND THE ECONOMY